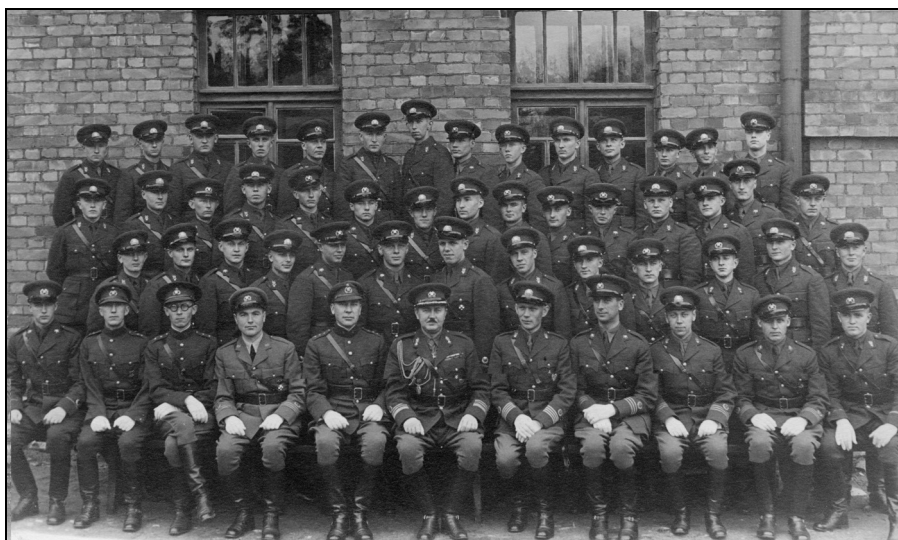

3. Eesti Vabariigi Sõjaväe Tehnikakool 1936–1940

Victor Orav

Käesolevate mälestuste kirjutamisel on Sv Tehnikakoolis veedetud ajast möödunud 40–44 aastat ja paljud sündmused, mis sellel ajal aset leidsid, on mälust kadunud või esinevad tuhmunud kujul. Kaastöö tegijate kirjeldustest olen püüdnud kokkuvõtteid teha, et sündmustest tõetruud ettekujutust anda. Puudusid võimalused originaalallikate kasutamiseks, kuna kodumaa ja selle elanikkond püsib endiselt kommunistlikus haardes.

Täna kaasvõitlejat V. Williamsoni (Villemson), kes oli aastatel 1936–1940 suurtükiklassi ülem, kaastöö, igakülgse abi ja nõuannete eest, millela käesolevate mälestuste kirjutamine oleks muutunud küsitavaks.

Kooliaegsed kaaslased vabas maailmas on kaastöö tegemisel jõudumööda oma abistavat kätt ulatanud, kellest väärivad nimetamist kaasvõitlejaid Hugo Kubja, Johannes Jaagus ja August Võhma.

Kaasvõitlejat Armin Venet täna aastatel 1936–1940 tehtud ülesvõtete reproduktsioonide ja negatiivide eest, mis panid aluse Sv Tehnikakooli fotoalbumile. Samuti väärib märkimist, et Armin Vene annetas oma Sv Tehnikakooli lõpumärgi Eesti Keskarhiivile Ameerika Ühendriikides.

Täna härra Fred Limbergi, kes varustas mind ajakirja Sõdur veergudel ilmunud Sv Tehnikakooli elu puutuvate kirjutistega.

Eriline tänu kuulub Clevelandis asuva General Motors Corp. (Fisher Body Div.) tehase juhatajale härra G. P. Wigginsile, kelle alluvuses töötasin üle kahekümne aasta ja kes toetas mind materjalide paljundamisel.

Juuni 1979

Victor Orav

*Mälestused on pühendatud kolonel **Artur B. NORMAK**ule,
kes kooli asutas ja oli selle ülem aastatel 1936–1939.*

SAATEKS

Umbes üks aasta enne teise lennu sissekutsumist olin kindralmajor N. Reegiga pikemal välismaasõidul. Selle reisi kestel mainisin kindralile, et meie Sv Tehnikakooli esimese lennu ohvitseride tagavara on lõpukorral ja tuleks mõelda uue lennu sissekutsumisele. Tema oli minuga ühel arvamusel ja meie edaspidine arutlus arenes järgmistel küsimustel.

Üldainete õppekavad tuleks välja töötada nii, et Sv Tehnikakooli lõpetajatel oleks tehnikaülikoolides tulevikus kergem edasi õppida. Esimese lennu õppekavades see kooskõlastus puudus ja see tekitas edasiõppimistel raskusi.

Teiseks: tuleb leida tehniliste huvidega ja omal alal pädev ülem. Sellel arutlusel kerkisid esile mitmed nimed. Kindral leidis, et sobivaimaks kooli-ülemaks peaks olema kolonelleitnant A. Normak. Arvan, et see valik oli esmaklassiline. Minu mälestused Sv Tehnikakooli teisest lennust on suurepärased. Kolonel A. Normakuga oli koostöö hea ja väga sujuv. Õpilastega tekkis hea kontakt esimesest loengust alates ja see kestis kuni lõpuni.

Roxboro, 27. jaanuar 1976
Ernst Tiivel

3.1. Sõjaväe Tehnikakooli II kursuse komplekteerimine

Eesti suurema lugejaskonnaga ajalehed, nagu Päevaleht, Vaba Maa ja Postimees, tõid 1936. a augustikuu keskpaigal oma veergudel ära teate, et lähemal ajal avatakse Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste juures Sõjaväe Tehnikakool tehnilise ala ohvitseride ettevalmistamiseks. Ettevalmistamine toimub Sv Tehnikakoolis ja jaguneb klassidesse vastavalt sõjatehnilistele erialadele. Klassid avatakse vastavalt kaitseväe tarvidustele ja õppetöö kestab kuni neli aastat.

Eespool toodud teade põhjustas nooremaealise meespere hulgas suurt huvi. Lühikese aja jooksul saabus Sv Tehnikakooli astumiseks KÜÕ ülema nimele ligi 400 sooviavaldust.

1936. a septembrikuul saatis KÜÕ ülem sooviavaldajatele teate, et 3. oktoobril 1936. a kell 8.00 toimub arstlik läbivaatus kaitseväe keskhaiglas Tallinnas Juhkentalis, millele järgnevad 17. septembril 1936. a Tondil Valges Majas Sv Tehnikakooli sisseastumise võistluskatsed kaitseväge ülemjuhataja kindralleitnant J. Laidoneri kinnitatud juhendite kohaselt¹.

Vastavalt juhenditele kontrollisid laekunud sooviavaldusi ja koostasid nimekirju kolonelleitnant A. Normak ja kapten V. Villemson KÜÕ ülema ooteruumis, kuna kooli kasutada määratud ruumides tehti korrastustöid. Nimekirjad trükiti KÜÕ ülema staabis.

Sooviavalduste läbivaatamisel esines juhtumeid, kus sooviavaldaja ei olnud lõpetanud aspirantide kursust või ei esitanud nõutud tõendeid. Seetõttu saatis KÜÕ ülem välja umbes 200 arstlikule läbivaatusele ja võistluskatsetele ilmumise kutset. Need, kellel gümnaasiumi lõpetamisest oli möödunud juba hulk aastaid, pidid vanad kooliraamatud üles otsima ja neid uurima, et oma teadmisi vastavates õppeainetes värskendada.

Arstlik läbivaatus toimus 5. ja 6. oktoobril 1936. a kaitseväe keskhaiglas. Selle sügisese päikesepaistelise päeva hommikul kihas haigla ümbrus noortest meestest, kelle hulgast hakati neid ükshaaval tähestikulises järjekorras välja hüüdma. Haiglas anti neile korraldus lahti riietuda ning esineda komisjoni ees, et avastataks võimalikud kehalised puudused. Samuti tuli meestel täita nimekiri põetud haiguste kohta. Järgnes kaalumine, pikkuse ja rinnaümberrõõdu mõõtmine, kopsumahu määramine, vererõhu mõõtmine ja südamelööki arvu lugemine. Läbivaatus lõppes röntgeni all, kus kontrolliti südamegevust ja püüti avastada kopsulaike või muid puuduseid. Läbivaatus oli range ja selleks ajaks, kui see lõppes, oli sooviavaldajate arv langenud umbes 100-le.

¹ Vt lisa 9.

Sisseastumise võistluskatsed

7. oktoobril 1936. a kell 8.00 algasid KÜÕs Tondil Valge Maja suures auditooriumis kirjalikud võistluskatsed. Katsetest osavõtjad pandi istuma üksikutesse pinkidesse ja nende kohalviibimist kontrollis nimekirja järgi kpt V. Villemson. Kes katse alguseks kohale ei ilmunud, kustutati kandidaatide nimekirjast. Tehnikakooli ülem kolonelleitnant A. Normak tegi teatavaks, et kirjutamiseks on antud neli tundi. Kes töö varem lõpetab, võib selle koos mustandiga varem ära anda ja vaikselt ruumist lahkuda. Seejärel jagas kpt R. Jõuram katsetest osavõtjatele nummerdatud ja Sv Tehnikakooli pitsatiga tembeldatud paberilehed koos sedeliga, mis kandsid sama numbri. Sedelile pidi igaüks kirjutama oma täieliku nime. Enne katse algust korjati sedelid kokku ning pandi ümbrikusse.

Esimene katse oli eesti keeles. Tuli kirjutada kaitseväge juhataja kindralleitnant J. Laidoneri antud teemal “Mispärast võitsime Vabadussõja?”.

Kirjutamise ajal kõndisid komisjoniliikmed pingiridade vahel ja jälgisid katsealuste töid. Kooliülem, jõudnud Kaitseliidu vormi rietatud J. Priikase juurde, luges selle tööd ja sealt edasi liikudes teatas, et mõnel mehel olevat *kusi pähe läinud*. J. Priikask oli sõna *kunst* asemel eksikombel *kust* kirjutanud. Viimase õrna nahavärviga nägu punastus kõrvuni, kui ta vabandas oma eksimuse pärast, mis põhjustas auditooriumis tagasihoidliku naerukahina.

Enne nelja tunni möödumist olid kõik oma tööd ära andnud. Töid hinnati keeleliselt ja sisuliselt ning nende hinnete keskmisest saadi lõpphinne.

8. oktoobril 1936. a hommikul enne järgmise katse algust loeti ette nende nimekiri, kes olid pääsenud järgmistele katsetele. Need, kes ei saavutanud rahuldavat hinnet, langesid välja.

Järgmine kirjalik katse toimus algebras, kus tuli koostada ja lahendada võrrandeid. Erinevalt eelmisest päevast kasutas enamik kandidaate ära kogu katseks antud neli tundi ja paljudel tuli ajast puudus.

9. oktoobril toimus kirjalik katse trigonomeetrias, kus tuli lahendada nurgafunktsioone ja trigonomeetrilisi valemeid sisaldavaid ülesandeid.

Katse algusest võis olla möödunud umbes 10–15 minutit, kui auditooriumi uksest astus sisse hea välimuse ja esinemisega noormees. Pöördudes katsekomisjoni poole, palus ta luba katsest osavõtmiseks. “Ei ole võimalik, kuna katsed on juba alanud,” oli kooliülema vastus. Silmapilguks seisis noormees nõutult, siis aga jätkas: “Ma lõpetaksin teistega ühel ajal.” “Kuidas on teie nimi?” küsis ülem ja saanud vastuse, otsis ta midagi oma paberites. Leidnud, mida vajab, pööras ta noormehe poole, öeldes: “Teie seniste katsete hinded on head, kuid teie olete hiljaks jäänud!” Noormees pööras kannal ringi ja lahkus auditooriumist.

Üks tähtis otsus tema elus oli langetatud, mis oli teistele auditooriumis viibijatele suureks õpetuseks.

Pärast kirjalikkude võistluskatsete läbiviimist oli järele jäänud 55 kandideerijat.

Järgmine nädal oli ette nähtud suulisteks katseteks.

Esmaspäeval, 12. oktoobril 1936. a toimus suuline katse algebras.

Kandidaadid kutsuti ette tähestikulises järjekorras. Oodates järjekorda, püüdsid pinkides istujad õppida esineja vastustest. Mõnel olid kaasas õppe- raamatud ja valemite kogud teadmiste värskendamiseks. Tahvlite juures olid pidevalt kolm katsealust. Üks vastas oma piletit, kuna kahele ülejäänule oli antud võimalus ettevalmistamiseks ja ülesande lahendamiseks. Kui Antoni Kivi välja kutsuti, paistis, et ta on hädas oma piletis antud ülesande lahendamise- ga, ja paljud arvasid, et läbikukkumine on kindel. Suureks üllatuseks astus ta rahulikult tahvli juurest akna alla, võttis taskust väikese valemite kogu, silmitses seda ja tõttas tagasi ülesande lahendamise juurde, mille ta õigesti ja hästi lõpule viis. Kuidas oli see kõik võimalik, et keegi katseko- misjoni liikmetest seda ei juhtunud nägema? See oli tema õnn sellel korral.

Teisipäeval, 13. oktoobril oli suuline katse geometrias, kesknädalal, 14. oktoobril trigonomeetrias ning neljapäeval, 15. oktoobril füüsikas ja me- haanikas. Kõik need möödusid eriliste vahejuhtumiteta.

Reedel, 16. oktoobril oli katse keemias. Katsealune pidi tahvli vasakule ülemisele nurgale kirjutama piletinumbri. Ülejäänud osale võis kirjutada piletis küsitud keemilisi ühendeid ja võrrandeid. Kui kord jõudis Tartu Reaalgümnaasiumi lõpetanud F. Saare kätte, unustas ta kirjutada tahvlile pileti numbri, kirjutas selle asemel keset tahvlit suure nulli. Keegi ei osanud mõistatada selle nulli tähendust ja paljud mõtlesid, et tema ise on omale hinde keemias välja pannud. Hiljem, kui ta oma piletit vastama hakkas, selgus, et tegemist on hapnikuga ja selle keemilise märgiga "O". Palju ta sellele juurde lisada ei teadnud, isegi mitte vee keemilist valemit. Lõpuks küsis eksamineerija F. Saartelt naljatades, kas ta teab alkoholi valemit, mille ta kirjutas suurelt ja selgelt tahvlile: C_2H_5OH . See kiire vastus tekitas audi- tooriumis naeru ja päästis F. Saare läbikukkumisest.

Sama päeva pärastlõunal oli katse tehnilises joonestamises, kus tuli pliiat- siga valmistada vabakäe visand poltide ja mutritest ning lisada sellele vajalikud mõõdud. Enamikul ei olnud sellest vähematki aimu: joonestamisel püüti joonlauda appi võtta. Parim mees joonestamises oli J. Jaagus, kes oli sellel alal töötanud ja vääriskõrgeima hinde.

Laupäeva, 17. oktoobri hommikul tehti teatavaks katsete lõpptulemused: loeti ette 4 nime paremuse järjekorras, alates Agu Aarnaga (Treieriga).

Keegi noormees, kes pärines Viljandimaalt, teatas, et ta loobub Sv Tehni- kakooli sisseastumisest perekondlikel põhjustel.

Kaitseväe juhataja otsuse kohaselt kutsuti loobunu asemele järjekorras järgmine, kelleks osutus H. Kubja.

Avamisele kuulusid käsirelva-, suurtüki- ja pürotehnikaklass, kuhu võeti sooviavaldajaid vastu järgmiselt.

A. Käsirelvaklass

1. Aavola (Adler), Artur
2. Hanniotti, Kalju
3. Ilves, Roland
4. Kivi, Antoni
5. Kivimäe (Steinberg), Arnold
6. Kolga, Arnold
7. Kubja, Hugo
8. Mölder, Arnold
9. Nerska, Karl
10. Reiksaar (Bauman), Edgar
11. Reiksaar (Bauman), Ervin
12. Ristikivi, Johannes
13. Rosenberg, Oskar
14. Saame, Boris
15. Saar, Feliks
16. Sinipalu (Malt), Osvald
17. Sõmer, Mart
18. Tulviste (Taks), Elmar
19. Valentin, Leonid

B. Suurtükiklass

1. Aardma (Aaman), Richard
2. Haavamäe, Mihkel
3. Jaagus, Johannes
4. Kabel, Julius
5. Linalaid (Leinfeldt), Erich
6. Linsi, Elmar
7. Orav, Viktor
8. Piller, Gustav
9. Ruus, Evald
10. Taar, Leopold
11. Varik, Jaak
12. Vene, Armin
13. Võhma, August

C. Pürotehnikaklass

1. Aarna (Treier), Agu
2. Arumeel, Edgar
3. Karuse, Villibald
4. Kornet, Olev
5. Luiker, Jüri

6. Maidre (Mark), Heino
7. Pehka, August
8. Priikask, Juhan
9. Purgas, Martin
10. Rõngelep, Konrad
11. Seks, Johannes
12. Vahari, Aleksander

Kõik käsirelvklassi vastuvõetud õpilased olid aspirantide kursuse lõpetanud jalaväelasena ja kõik suurtükiklassi vastuvõetud õpilased aspirantide kursuse suurtükiväelasena.

Pürotehnikaklassi vastuvõetud õpilased olid aspirantide kursuse lõpetanud jala- ja inseneriväe alal. Sv Tehnikakoolis oli nendele ette nähtud anda suurtükiväeline ettevalmistus.

Sv Tehnikakooli sisseastumise võistluskatsed edukalt sooritanud kandidaatedel kästi kooli ilmuda 29. oktoobril 1936. a ja kaasa võtta isiklikuks otstarbeks tarvisminevad esemed, alates hambaharjast ja lõpetades toatuhvlitega.

II kursuse käsirelvklassi õpilased

II kursuse suurtükiklassi õpilased

II kursuse pürotehnikaklassi õpilased

Kooli administratsioon, asukoht ja ruumid

Kooli administratsioon oli järgmine.

Kooliülem kolonelleitnant Artur **NORMAK**
Käsundusohvitser kapten Rudolf **JÕURAM**
Käsirelvaklassi ülem kapten Alfred **KANDRE**
Suurtükiklassi ülem kapten Vassili **VILLEMSON**
Pürotehnikaklassi ülem kapten Leo **RANNIT**

Kirjutaja allohvitser Linnas
Masinakirjutaja proua Tamara Klemmer
Varahoidja allohvitser Karl Kostabi
Relvurallohvitser Rohtla

Kooli asukohaks oli Tallinnas Tondil asuvate KÜÕ kasutuses olevate kasarmute I plokk. Ploki idapoolses osas alumisel korrusel Kõrgema Sõjakooli all asusid kolm magamisruumi, lugemistuba, üleriiete hoiuruum, relvade puhastamise ruum, riiete, saabaste ja kohvrite hoiuruum ning pesuruum käimlaga. Kooliülema, käsundusohvitseri, klasside ülemate ja lektorite toad, kantselei, vararuum ja auditoorium asusid ülemisel korrusel ploki läänepoolses osas. Auditooriumis olid kahekohalised lauad toolidega ja laes rippus tellitava kõrgusega individuaalne elektrivalgustus. Ruumid olid puhtad: värskelt värvitud ja otstarbekohaselt sisustatud. Kõik vajalik oli olemas ja mitte midagi üleliigset. Magamisruumides olid voodites põhuga täidetud aluskotid puhaste linadega ja uute tekkidega. Igaüks tõi kaasa isikliku sulepadja. Voodi juures oli igaühel öökapp isiklike esemete hoidmiseks ja voodi päitsis omaniku nimi. Kõik kooli kasutuses olevad ruumid korrastati selleks otstarbeks palgatud eraisikute poolt ja ruumides olevate ahjude kütmine oli jäetud töökompanii hooleks.

Tondi kasarmute I plokk – Sõjaväe Tehnikakooli asukoht

Kuna kahel esimesel aastal oli kõikidel klassidel enam-vähem ühesugune õppekava, siis ei peetud magamiskohtade määramisel kinni klassidesse jaotamisest, nii et samas ruumis magasid käsirelva-, suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilased. Sellega hoiti ühtlasi ära nende võimalike omavahe-
liste lahkkelide tekkimist. Ühistes magamisruumides kasvas sõprus kiiresti ning see on püsinud tänapäevani.

Sõjaväe Tehnikakooli II kursuse algus

Neljapäeval, 29. oktoobril 1936. a ilmusid kohale kõik 44 võistluskatsed edukalt sooritanud kandidaati: nad võeti vastu Sv Tehnikakooli õpilasteks ja ühtlasi *tegelikku kaitseväeteenistusse*² (kaitseväge ülejuhataja käskkirja nr 211 ning SÜÕ ülema käskkirjade nr 301 ja nr 316 alusel).

Vanuse ülemäära – 25 aastat – ületanud Edgar Arumeelele ja Johannes Jaagusele tehti teatavaks, et kaitseväge ülejuhataja on nende suhtes erandi teinud, arvestades mõlema sooviavaldusi ja kõrgeid hindeid sisseastumiskatsetel.

² Tänapäeval *tegevteenistus*.

Kui kõik formaalsused kooli kantseleis olid lahendatud, tuli korraldus koguneda aulatooriumi.

Varustamine

Kooliülem kolonelleitnant A. Normak tervitas kõiki kooli ilmumise puhul ja soovis edu eelseisvas töös. Seejärel tutvustas ta Sv Tehnikakooli õpilaste varustamise seadust, mille järgi maksti õpilastele palka kahel esimesel aastal 30 krooni ja kahel järgneval aastal 60 krooni kuus. Siinjuures mainis ta, et nii palju taskuraha ei saa meil isiklikeks kulutusteks tulevikus olema.

Varustamine toimus tegelikult kaitseväeteenistuses olevate ohvitseridega samadel alustel, ehkki mõne seaduses ettenähtud erandiga. Järgnevas tuuakse ära mõningad varustamispõhimõtted.

- Õpilastele ei makstud korteri-, kütte- ega elektriraha, kuna riik andis neile elamispinna ning tasus selle ülalpidamiskulud.
- Õpilasi varustati toiduga riigi kulul ning suurendatud toidunormide järgi.
- Igale õpilasele anti riidest palitu, kuub ja püksid.
- Koolis viibimise ajal varustas kool õpilasi vajalikkude magamis- ja tööriietega. Nende muretsemiseks ja korrashoiuks arvestati iga õpilase kohta 9 senti päevas.
- Tööpraktikale lähetamisel maksti kõikidele Sv Tehnikakooli lõpetanud ohvitseridele tööriiete muretsemiseks ühekordselt 10 krooni.
- Juhtimis- ja tööpraktikal viibimise ajal said ohvitserid 0,5% kuupalgast päevas, kusjuures neile ei makstud sama aja eest majutusraha.
- Kooli lõpetanud ja kutseohvitseri õigused omandanud ohvitseridele maksti ühekordse toetusena 100 krooni.

Seaduses ettenähtud riidest valmistatud palitu, kuub ja püksid anti välja siis, kui kooliülema ettekanne oli lõppenud.

Erariietuse vahetamine kaitseväevormi vastu toimus kiiresti. Keskpäevaks olid kõik reservist tulnud õpilased kaitseväe vormi rietatud – kodanikest olid saanud kaitseväelased lipniku tunnustega varrukatel.

Kooli ajal ei kandnud õpilased palitul väeliigi värve ega kuuel vastavaid tunnuseid. Palitu krael kanti musta punase kandiga ääristatud riideriba (need olid kooli värvid). Kuuekrael oli kooli tunnuseks hammasratta alla ristamisi asetatud tellitava võtme ja mõõga kujutis, mida ümbritsesid tammeoksad.

Kapten V. Villemson vaatas värske üksuse üle ning käskis pärastlõunast aega kasutada oma vormiriietuse kohendamiseks ja kasutada selleks KÜÕ rätsepatöökoda. Ta nimetas lipnik J. Jaaguse kui aastatelt kõige vanema meeskonna vanemaks, käskis temal määrata toimkond (kooli korrapidaja ja selle abi) ning seejärel meeskond KÜÕ söögisaali lõunasöögil viia, kus koolile oli varutud söögisaali kaguosas neli lauda.

Toitlustamine

Toitlustati kolm korda päevas kindlaks määratud suurendatud toidunormide järgi. Nädalane toidusedel oli umbes järgmine.

Hommikusöök: kohv, sai (kilu, heeringa või vorstiga) ja või.

Lõunasöök: esmaspäeval hapukapsasupp, seapraad kartuli ja kastmega; teisipäeval manna-piimasupp, pikkpoiss kartuli ja kastmega; kesknädalal frikadellisupp, makaroni-liha vorm; neljapäeval hernesupp sealihaga, pannkoogid suhkruga ja piimaga; reedel aedviljasupp, liharullid kartuli ja kastmega; laupäeval piimasupp klimpidega, lihakaste kartulitega; pühapäeval loomalihapraad kartuli ja kastega, mannakreem piimaga.

Õhtusöök: kaerahelbe- või mannapuder suhkruga ja piimaga, tangupuder hapupiimaga, pannkoogid, praetud makaronid, vereleib kastega või heeringakaste kartulitega ning tee.

Leib, sool ja pipar olid alati laual. Köögis töötavad kokad ja ettekandjad olid eraisikud, kes allusid toitlustaja kaudu KÜÕ majandusülemale. Köögi abitöötajad olid määratud töökompaniist. Köögi ja söögisaali korra ning puhtuse eest vastutas KÜÕ ühisköögi korrapidaja, kes oli määratud Sõjakooli aspirantide üksustest.

Sõjaväe Tehnikakooli kraemärgi kujutis raamatust *Limberg, F.; Koppel, T. Estonian Army Uniforms and Insignia 1936–1944. Bennington VT, 1995*

Pärast lõunasööki kasutati aega saadud riidevarustuse sobitamiseks ja isiklike esemete korrastamiseks.

Varsti oli õhtusöögi aeg kätte jõudnud ja selle järel oli rohkem aega, et oma uute kaaslastega tutvust luua ja neid tundma õppida. Elavas jutuajamises möödus aeg kiiresti. Päeva vaheldusrikkad sündmused ei jätnud oma mõju avaldamata, nii et peagi tuli põhku pugeda. Olid voodis, kuid und ei tulnud. Ümbrus oli uus ja võõras. Küljealne põhukott oli värskelt topitud ja n-ö sissemagamata: täis konarlusi, mis nõudsid silumist. Ka mõjus segavalt öine valgustus-

punkt magamisruumides, kuna olid harjunud pimeduses magama. Kuulsid ja tundsid, et ka teistel olid samad probleemid. Möödus tükk aega enne, kui hakkas kostma esimene norskamine, ja varsti uinusid isegi, et järgmisel päeval väljapuhanuna uuteks ülesanneteks valmis olla.

Luust ja lihast läbilõikav korrapidaja vile kuulutas uue päeva algust. Kiiresti tõusid voodist ja ruttasid pesuruumi, et habet ajada ja pesta. Habeme

ajamiseks oli korrapidaja juba elektriheetjaga kuuma vett jõudnud valmistada, mis hõlbustas ja kiirendas seda tööd. Järgnes riietumine, voodite korrastamine ja hommikusöök. Tagasi jõudnud, kogunesime esimeseks sisetunniks kell 8.00 auditooriumi.

Sisekord ja distsipliin

Kapten V. Villemson andis lühikese ülevaate sisemäärustikus ära toodud sisekorra ja distsipliini peatükkidest ja tuletas meelde, et umbes neli aastat tuleb meil koos töötada. Selle koostöö aluseks on sisekord, mille tähtsama osa moodustab päevakord alljärgneva jaotusega.

6.00	hommikune äratus
6.00–6.15	riietumine hommikuvõimlemiseks
6.15–6.45	hommikuvõimlemine (püssivõimlemine, pallimäng või jalutuskäik vastavalt ilmastikule ja aastaajale)
6.45–7.15	pesemine, voodite korrastamine ja riietumine
7.15–7.50	hommikusöök
7.50–8.00	õppusteks ettevalmistamine
8.00–11.50	hommikupoolsed õppused
12.00–12.50	lõunasöök ja lõunavaheaeg
12.50–13.00	õppusteks ettevalmistamine
13.00–16.50	pärastlõunased õppused
17.00–19.00	vaba aeg varustuse ja isiklike esemete korrastamiseks ning ajalehtede, ajakirjade ja raamatute lugemiseks
19.00–19.30	õhtusöök
20.00–22.00	kohustuslik iseseisev õppetöö
22.00	vaikus ja üleminek öövalgustusele

Laupäeviti ja pühadele eelnevatel päevadel kehtivad õppused kuni 11.50-ni. Pühapäevadel ja pühade puhul kehtis lühem päevakord.

7.30	hommikune äratus
7.30–8.00	pesemine, riietumine ja voodite korrastamine
8.00–8.30	hommikusöök
12.00–12.50	lõunasöök
19.00–19.30	õhtusöök
22.00	vaikus ja üleminek öövalgustusele

Päevakorra täpse täitmise eest kandis hoolt sisetöimkond, mis koosnes korrapidajast ja tema abist. Need olid määratud 24 tunniks õppustest osavõtmise kohustusega. Toimkonda vahetati kell 13.00. Korrapidaja äraolekul täitis abi

tema kohustusi. Magamisajal (22.00–6.00) jaotati valvekord kahte võrdsesse ossa. Toimkond oli relvastatud laetud teenistuspüstoliga. Väliseks tunnuseks oli käelint ümber vasaku käsivarre ja signaaliks vile. Korrapidaja kohustused olid järgmised.

- Toimkonna vahetumisel kontrollis uus toimkond riigile kuuluvat inventari ruumide seintele riputatud nimestikkude järgi. Täheldatud puudused kandis ta korrapidamise üleandmise ja vastuvõtmise raamatusse.
- Kontrollis pitseeritud häirelaskemoona kappi.
- Korrapidamise üleandmist ja vastuvõtmist kinnitas korrapidaja oma allkirjaga vastavas raamatus.
- Kandis hoolt päevakorra ja õppekavade täpse täitmise eest. Kõrvalekaldu-mised ja muudatused registreeris ta korrapidamisraamatusse või auditoo-riumi päevikusse.
- Võttis vastu ja edastas korraldusi.
- Võttis vastu telefonikõned.
- Registreeris haigeid ambulantsiraamatusse, et neid ambulantsi saata.
- Pärast loengu lõppemist võttis lektorilt allkirja palgaarvestamislehele.
- Teatas iga päev ühisköögi korrapidajale, kui mitmele õpilasele järgmise päeva hommikul, lõunal ja õhtul laud katta. See omas erilist tähtsust siis, kui algas õppeasutuste piirkonnast lahkumise lubade väljaandmine ja puhkus. Toiduks kulutamata raha kanti üle kooli säästusummade arvele, mida kasutati ülema määramisel kooli huvides.
- Pidas kooli piirkonnast (ajutiselt) lahkujate raamatut (võimlasse, poodi, kasiinosse jne). Sinna märkis ta:
 - a) lahkuda soovija nime,
 - b) mis ajal lahkus,
 - c) mis ajaks peab tagasi olema,
 - d) tegeliku tagasitulemisaja,
 - e) märkused.
- Rivistas väljalubatud ja kontrollis nende riietust.
- Valvas korra ja puhtuse järele kooli ruumides.

Korrapidaja asukohaks oli laud koridoris telefoni juures lugemistuppa viiva ukse vastas.

Kooli sisetoimkond ei käinud KÜÕ toimkonna vaatusel, kuid korrapidaja-ohvitseril oli Sv Tehnikakooli suhtes revideerimise õigus.

Järgnevalt teatas kpt Villemson, et lähemate päevade jooksul ülendatakse mitte-ohvitseri lipnikeks ja määratakse kursuse ning klasside vanemad.

Kursuse vanema ülesanded olid järgmised.

- Olla vahendajaks kursuse õpilaste ja kooli administratsiooni vahel.

- Määrata sisetöimkond ja pidada toimkonnalehte, olles ise vabastatud toimkonna teenistusest.
- Esitada igal hommikul enne õppuste algust sisekorra järelevalve ohvitserile:
 - a) korrapidamise üleandmise ja vastuvõtmise raamat,
 - b) ambulantsiraamat,
 - c) väljalubatute raamat ja
 - d) auditooriumi päevik.

Enne õhtusöögile minekut luges kursuse vanem ette KÜÕ ülema käskkirja, andes samal ajal edasi erikorraldusi järgmise päeva õppuste tarvis.

Kursuse vanema äraolekul asendas teda käsirelva- või suurtükiklassi vanem ehk kooli korrapidaja.

Koolis valitses teadvustatud distsipliin. Igaüks teadis, missuguse eesmärgiga ta kooli tuli, ja täitis sellele vastavalt oma kohustusi ning tegutses kehtivate eeskirjade ja määruste järgi. Seetõttu esines väga vähe eksimusi ja sellele järgnevaid karistusi. Eksimusi karistas klassiülem linnalubade äravõtmisega.

Õpilastel oli keelatud:

- külaliste – eraisikute – vastuvõtmine kooli ruumides. Nende vastuvõtmise kohaks oli määratud ohvitseride kasiino. Õppeasutuste allüksustesse kuuluvaid külalisi oli lubatud vastu võtta kooli lugemistoas;
- suitsetamine magamisruumides;
- hasartmängude (kaardimäng) mängimine kooli ruumides;
- alkohoolsete jookide hoidmine ja tarvitamine kooli ruumides;
- aspirantide kasiino külastamine, kuna meie vormiriietus mõjus neile häirivalt ja nad ei saanud ennast oma kasiinos vabalt tunda;
- allohvitseride kasiinos viibimine samadel põhjustel.

Relvastus

Pärastlõunane aeg oli ette nähtud relvvarustuse väljajagamiseks. Igale õpilasele anti hooldamiseks:

- 9 mm teenistuspüstol³ puust kabuuriga (kahe pideme padrunitega),
- 7,62 mm Vene jalaväe vintpüss kanderihma ja täägiga (neid hoiti klasside kaupa korrapidaja laua lähedal asuvas lukustamata püramiidikujulises riiulis),
- kaks padrunitaskut,
- jalaväe välilabidas,

³ 9 mm kaliibriga püstol Browning FN (1903. a mudel).

- gaasimask kandetorbikuga,
- (Saksa) teraskiiver,
- (Saksa) seljakott,
- veepudel.

Kui väljaantud relvvarustus oli puhastatud ja ettenähtud kohtadele paigutatud, otsustas enamik õpilasi minna sauna, et ka n-ö oma ihu harida.

Saun

KÜÕ saun koosnes riietus-, pesemis- ja vihtlemisruumist ning võimaldas saunamõnuseid nautida korraga umbes 100 mehel. Riietusruum oli varustatud kappide ja nagidega. Pesemisruumis olid pingid, kapad, kuuma- ja külma-veekraanid ning dušid. Vihtlemisruumis oli keris, lava, kapad ja veekraanid.

Üks saunalõbusid oli proovida, kes kõige kauem kuuma leili välja kannatab. Kuumus oli nii suur, et ei lubanud vihtlemist, sest igasugune õhuliikumine kõrvetas ning sundis laval viibijaid alumistele astmetele ümber asuma või vihtlemisruumist lahkuma.

Korra ja puhtuse eest vastutas sauna korrapidaja, kellelt oli võimalik 10 sendi eest vihta osta.

Sauna köeti igal reedel ja laupäeval ning oli tarvitamiseks avatud pärast õppuste lõppu. Allüksuste saunakasutamisaeg avaldati SÜÕ ülema käskkirjas.

* * *

Laupäeva, 31. oktoobri hommikul 1936. a ilmus kooli kuus tegevteenistuse ohvitseri. Selgus, et nad olid lähetatud erinevatest väeosadest Sv Tehnikakooli järgmistele kursustele: leitnant Jaan ROOSE käsirelvaklassi, leitnant Jaan KRISTJUHAN suurtükiklassi, leitnant Johannes MÖTSKÜLA suurtükiklassi, Jaan LIIV pürotehnikaklassi, leitnant Enn RAENDI suurtükiklassi, leitnant Paul VÄRK pürotehnikaklassi.

Auditooriumi kogunenud õpilastel ei olnud kaua tarvis oodata, kui sisse astus kooliülem ülem kolonelleitnant A. Normak klassiülemate ning kaptenite V. Villemsoni ja A. Kandre saatel. Istet võttes libises lektori otsiv pilk auditooriumis ringi, nagu püüdes jäädvustada igäühe iseloomulikke näojooni. Siis katkestas ta vaikuse, esitles äsja lähetatud ohvitseri, tervitas kõiki õpilasi kooli astumise puhul ja soovis, et kõik, kes sisseastumiskatsed edukalt sooritanud olid, ka sama edukalt kooli lõpetavad. Pikemalt peatus ta kooli avamise vajadusel: vajadusel hoolitseda tehnilise ettevalmistusega ohvitseride järelkasvu eest, kuna 13 aastat oli möödunud ajast, mil Sv Tehnikakool saatis välja oma esimese lennu.

Nelja-aastase kursuse lõpetamisele pidi tehnilise ala ohvitseride ettevalmistamise seadusele⁴ vastavalt järgnema ülendamine nooremleitnandiks, millele lisandus sõjaväetehniku nimetus. Kooliülem taotles lõpetajatele tegelikult sõjaväeinseneri nimetust, nii nagu selle said vastavate koolide lõpetajad Lääne-Euroopa riikides ja Skandinaavia maades, kus tehnikaõppeasutused saadavad välja insenere ja tööstusinsenere ning tehnikaülikoolid õpetavad diplomeeritud insenere. Selle nimetuse kasutuselevõtt leidis tugevat vastuseisu Eesti Inseneride Kojas: väideti, et ei olevat hea, kui on mitmesuguste erinevate ettevalmistustega insenere. See võivat tekitada asjatuid segadusi ja arusaamatusi. Selle vastuseisu tõttu lükkas Vabariigi Valitsus kooliülema ettepaneku tagasi, nii et sõjaväeinseneri nimetus jäi kinnitamata ja kursuse lõpetanud said edaspidi sõjaväetehniku nimetuse.

Järgnevalt määrati kursuse ja ühtlasi pürotehnikaklassi vanemaks lipnik A. Aarna, käsirelvaklassi vanemaks lipnik R. Ilves ja suurtükiklassi vanemaks lipnik J. Kabel, kes olid nendel ametikohtadel kuni kursuse lõpuni.

Varustamise suhtes teatas kooliülem, et järgmisel nädalal tulevad Sõjaväe Majandusühisuse rätsepad mõõtu võtma, et õpilastele ohvitseride vormiriietus valmistada. Rätsepad tõid kaasa riideproove ja meie pidime otsustama, missugusest riidest neid lasta valmistada. Riiete valmistamisega seotud kulud tasuti seaduses ettenähtud varustusrahadega. Ka tegi ta teatavaks, et seni, kuni kõikidel ei ole uut riidet, ei ole ka väljavaateid linnalubade ja nn kolmekümnekuuste⁵ saamiseks.

Oma etteaste lõpul mainis ta, et teenistus kaitseväes ei ole mitte meelakumine ja on kasulik meeles pidada Preisi kuninga Friedrich Suure väljendust "*Aushalten, durchhalten und Maulhalten!*"⁶.

Pärast kaht ööd põhukotil olime kindlad, et neli aastat me seda kogeda ei soovi, ja olime otsustanud oma kulul vedrumadratsid tellida. Oli paras juhus kooliülemalt selleks nõusolekut küsida ja see oli jaatav. Samuti saime loa osta meie ühisürituse korras lugemistuppa raadioaparaat ja kustutada öövalgustus.

Sellega lõppes ülema peaaegu neli tundi kestnud ettekanne ja ühtlasi päeva ametlik osa.

⁴ Tehnilise ala ohvitseride ettevalmistamise seadus jõustus 11. augustil 1936. Seaduse täistekst vt lisa 8.

⁵ Mõeldakse ilmselt nädala lõppudel antud 36-tunniseid väeosast eemalviibimise lubasid koos ööbimisega sugulaste või tuttavate juures.

⁶ Friedrich II Suur (1712–1786) – Preisimaa kuningas. Valgustatud monarh, kunsti, hariduse ja sõjaväe arendaja. Tema valitsusajal 1740–1786 muutus Preisi armee Euroopa tugevaimaks, selle abil mitmekordistati sõdades riigi valdusi. Friedrich Suurele omistatav sõjaväe distsipliini iseloomustav lause saksa keelest tõlgituna: "Välja kannatada, vastu pidada ja lõuad pidada!".

Laupäeva pärastlõunat ja pühapäeva kasutas igäüks oma soovi ning tahtmise järgi. Mõned kirjutasid omastele kirju esimestest muljetest koolis, teised helistasid tuttavatele ja kutsusid neid ohvitseride kasiinosse kohtamisele. Enamik veetis oma vaba aja siiski lugemistoas male või teiste mängude mängimisega või siis ajalehtede – Päevalehe, Vaba Maa ja Postimehe – lugemisega. Seda lugemisvara täiendasid õpilased hiljem Uudislehe ja Jutu- lehe ning ajakirjade Looming, Sõdur, Kaitse Kodu ning Pilt ja Sõna tellimisega. Nii kujunes lugemistuba õpilaste vaba aja veetmise keskuseks, nii et seal jäi ruumi vähesekski.

Et selles ruumis kord valitseks, määrati lugemistoa vanemaks lipnik A. Vene, kelle ülesandeks oli kinnitada värsked ajalehed vastavatele lugemispuudele ja riputada need varna, samuti liigitada ajakirjad virnadesse ning valvata üldise korra järele. Lisaks sellele oli tema kohustus kirjutada kooli kroonikat ja koondada kooli elu kajastavad ülesvõtted vastavatesse albumitesse.

Oma eriülesannete tõttu olid kursuse, klasside ja lugemistoa vanemad vabastatud sisetöimkonna teenistusest.

Hiljem osteti õpilaste ühisüritusena lugemistoas kasutamiseks hinnaline Marconi raadioaparaat, mis osutus paremaks Telefunkeni, Blaupunkti ja Retiga võrreldes. Sama raadio asendas varsti korrapidaja vilet hommikusel äratusel. Ülestõusmise ajal pööras korrapidaja raadiomuusika valjuks, avas magamisruumi ukse, süütas laevalgustuse ja hüüdis: “Härrad, palun üles tõusta!” Erandiks oli lipnik H. Maidre, kes ei vajanud raadiomuusika abi ja asendas selle oma lauluga kitarril saatel. Kui mõni raskema unega mees ei kuulnud muusikat ega ka hüüdu, siis tema voodinaaber kandis selle eest hoolt, et sõber maast lahti saada.

Laupäeval ilmus auditooriumi teadetetahvlile esimene õppekava järgmise nädala kohta, st alates 2. novembrist 1936, mis oli kinnitatud kooliülema kolonelleitnant A. Normaku ja käsundusohvitseri kapten R. Jõurami allkirjadega.

3.2. I õppeaasta 1936/37

I semester 1936. a sügisel

Õppekava lähemalt vaatlemine kinnitas kooliülema hoiatavaid sõnu, et esimesed kaks semestrit saavad olema pingerikkad. 44 tunnist nädalas 38 tundi kuulusid ülikooli õppeainetele. Järgnevalt on toodud semestri nädalane tunniaotus loenguteks ja harjutustundideks.

1. Analüütiline geomeetria harjutustega (4 + 2), prof A. Borkvel ja assist G. Kangro.
2. Matemaatilise analüüsi põhijooned harjutustega (4 + 2), prof A. Borkvel ja assist G. Kangro.
3. Kujutav geomeetria praktiliste töödega (4 + 2), prof A. Borkvel ja assist G. Kangro.
4. Üldine mehaanika (I) harjutustega (4 + 2), prof J. Nuut ja assist R. Haavakivi.
5. Anorgaanilise keemia põhijooni praktikumiga (4 + 2), prof E. Jaakson.
6. Füüsika I (4 + 0), dots E. Kilksion.
7. Tehniline joonestamine praktikumiga (0 + 4), dipl ins K. Grimm, assist P. Vesilind.
8. Kehaline kasvatus (0 + 2), kpt J. Langel, kpt E. Pliisnik ja hr Sulg.
9. Jalarivi (0 + 2), kpt V. Villemson ja kpt A. Kandre.
10. Kooliüleva käsutuses (0 + 1); transpordiks tehnikaülikooli juurde (0 + 1)
Kõik kokku: 24 + 20

Esmaspäev, 2. november 1936 algas nagu ikka äratusega kell 6.00, millele järgnes riietumine ning hommikuvõimlemise asemel rivikorras jalutuskäik Tondi teel. Siis kiire habemeajamine, pesemine ja hommikusöök. Kell 8.00 olid kõik kooli vastuvõetud õpilased ja väeosadest kursuse läbivõtmiseks lähetatud kutseohvitserid auditooriumi kogunenud. Sisenes keskmistes aastates, pikakasvuline ja sale härra. Teda saatis kooliülem. Leitnant J. Roose andis käskluse püstitõusmiseks ja korrapidaja esines ettekandega kooliülemale, kes seejärel tutvustas õpilastele professor A. Borkveli. Ka tegi ta teatavaks, et tulevikus tuleb auditooriumis hoiduda käskluste andmistest ja ettekannetega esinemistest. Auditooriumi ilmuvat lektorit või külalist tervitatakse püstitõusmisega. Samuti peab iga õpilane püsti tõusma, kui ta vastab esitatud küsimusele või kui õpilasel endal on mõni küsimus esitada.

Prof A. Borkvel asus kohe oma aine käsitlemise juurde ja meil, õpilastel, tuli hoolega jälgida tema esinemist ja teha märkmeid, kuna meil ei olnud vastavasisulisi õpperaamatuid. Aine jälgimine oli kerge, kuna enamik sellest, millest oli juttu, kirjutas prof A. Borkvel selgelt, loetavas kirjas tahvlile. Kui üks tahvel oli *teaduslikkude väljendustega* täidetud, lükkas ta selle üles ja jätkas oma tööd samal ajal alla tulnud tahvil. Kui see tahvel oli täis saanud, läks ta teisele poole ruumi, kus ootasid kaks puhast tahvlit. Nii oli küllaldaselt aega loengu mahakirjutamiseks. Enne kui ta lasi tahvlid ära puhastada, küsis ta kindluse mõttes, kas kõik on jõudnud oma märkmed lõpetada. Ka tundis ta huvi selle vastu, kas kõikidele on tema kirjutatu nähtav.

Prof J. Nuuti oli õnnistatud kõnelemisoskusega: ta käsitles ainet loogiliselt ja tema esinemist oli nauditav kuulata. Mõnel juhul soovitas ta aine

ettekandmise ajal ainult kuulata ja jälgida ning mitte märkmeid teha, kuna märkmete tegemiseks kordab ta selle osa aimest üle.

Prof E. Jaaksoni aine käsitlemine oli täielikult teaduslikku laadi ja selle jälgimine ei tekitanud raskusi. Temale meeldis, kui õpilased esitasid lisaküsimusi, ning oli alati valmis nendele vastama.

Dots E. Kilksoni aine käsitlemise viis oli väga raskepärane ja loogikata. Juhtus tihti, et ta vahetas aine käsitlemise ajal teemat, mis viis kuulaja segadusse ning tekitas arvamise, et see mees ei tea isegi, millest räägib.

Prof H. Einberg kannatas kuulmishäirete all. Iga sõna oma märkmikust kirjutas ta süsteemselt tahvlile, illustreerides ettekannet väga ilusate jooniste ja diagrammidega. Tema loenguid oli kerge jälgida ja vastavaid märkmeid teha.

Lektor ja dipl ins K. Grimm oli tagasihoidliku iseloomuga inimene. Õppeaasta alguses kandis ta auditoriumis oma ainet sissejuhatavalt ette kahel või kolmel korral. Edaspidised praktilised joonestamised teostusid tema assistendi Paul Vesilinnu juhatusel ja järelevalvel. Üliõpilaste hulgas oli dipl ins K. Grimm tuntud *insener kilogrammi* nime all. Enne Tallinna Tehnikaülikooli õppejõuks tulekut oli ta Tartu Poeglaste Gümnaasiumi tehnikaharu joonestamise, elektrotehnika jt ainete õpetaja. Ta ei saanud hästi läbi prof O. Maddisoniga ja lahkus ülikooli teenistusest 1938. a. 1944. a saadeti ta Venemaale ja tema edaspidine saatus on teadmata.

Õppeainete sisukirjedused

1. Analüütiline geomeetria harjutustega

a. Punkt ja sirgjoon tasapinnal. Sirge võrrand läbi kahe punkti normaalkujus ja polaarkoordinaatides. Lõikepunktid telgedega. Koordinaatide pööramine. Graafiline kujutamine.

b. Kõverjooned tasapinnal. Võrrandid rist- ja polaarkoordinaatides. Puutuja ja normaal. Puutuja läbi antud punkti. Lõikaja lõikepunktid. Kõverjoone pöördepunkt. Ringi võrrand rist- ja polaarkoordinaatides. Puutuja võrrand läbi antud punkti ringil. Sirge lõikepunktide leidmine ringil.

Parabool, selle konstrueerimine ja omadused. Võrrandid rist- ja polaarkoordinaatides. Puutujavõrrand. Pind antud piirides. Ellips, selle konstrueerimine ja omadused. Tulipunktid.⁷ Võrrandid. Hüperbool, selle konstrueerimine ja omadused. Võrrandid rist- ja polaarkoordinaatides. Tulipunktid. Asümptoot. Puutuja ja normaali võrrand.

Kõrgema astme kõverad: eksponent- ja logaritmilised kõverad, tsükloid, epitsükloid. Archimedese ja logaritmilise spiraali konstrueerimine ja nende

⁷ Tänapäeval fookused.

võrrandid. Siinuskõver. Võrrand ja selle konstrueerimine. Sama ja erinevate sagedustega siinuskõverate liitmine ja lahutamine graafiliselt.
 c. Punkt, sirgjoon ja tasapind ruumis. Punkti koordinaadid rist- ja polaar-koordinaatides. Sirgjoone pikkus kahe antud punkti vahel. Sirgjoonevõrrand läbi antud punkti ja nurkade. Tasapinna võrrandi üldkuju.

2. Matemaatilise analüüsi põhijooned harjutustega

a. Arvutuslükati, selle konstruksioon ja kasutamise põhimõtted. Korrutamine, jagamine ja pöördväärtuste kasutamine korrutamisel ja jagamisel. Koma asukoha määramise reegel. Ruut ja ruutjuur, kuup ja kuupjuur. Ringi pinna ja silindri mahu määramine. Logaritmid. Trigonomeetriliste funktsioonide ja eksponentide väärtused.

b. Logaritmid. Mõiste. Briggsi või kümnendlogaritmid. Loomulikud logaritmid. Euleri arv. Üleminek kümnendlogaritmidelt loomulikkudele logaritmidele ja vastupidi. Kümnendlogaritmid moodul. Arvu alus ja mantiss. Logaritmiliste tabelite kasutamine.

c. Funktsiooni mõiste $y = f(x)$. Diferentsiaal. Tuletis. Põhivalemid ja reeglid tuletise võtmisel. Maksimumi ja miinimumi leidmine. Pöördepunkt. Funktsioonide graafiline kujutamine. Integraal kui vastupidine tehe diferentsiaalile. Integraali võtmise põhivalemid ja -reeglid. Piirväärtused ja vabaliige. Pinna määramine.

3. Kujutav geomeetria praktiliste töödega

Punkti ja sirge kujutamine ruumis kolmes projektsioonis. Kahe sirge lõikumine ruumis. Tasapinna kujutamine ruumis. Geomeetriliste kujundite – kera, silindri ja koonuse – lõikamine tasapinnaga. Kahe geomeetrilise kujundi lõikejoone määramine. Lõigatud kujundite pinnalaotused.

4. Üldine mehaanika (I) harjutustega

Tungi⁸, aja, inerts, massi, kiirenduse, töö ja energia põhimõisted. Newtoni seadused. Mass, energia, moment ja külgetõmbejõud. Vektorite analüüs. Vektorite liitmine ja lahutamine. Staatika.

a. Tungid tasapinnas. Tungide liitmine ja lahutamine. Tasakaalutingimused. Tungid rakendatud raskuspunktis. Kahe tungi liitmine. Tungi lahutamine kahes antud suunas. Kolme tungi tasakaal. Tungide liitmine graafiliselt ja analüütiliselt. Tungide tasakaal. Tungid ruumis. Vektori tõeline väärtus.⁹ Kolme tungi liitmine. Tungi lahutamine ruumis kolmes antud suunas. Tungide paar tasapinnas. Kahe ja kolme tungi tasakaal. Tungi lahutamine kolmes suunas, mis ei oma ühist lõikepunkti. Staatiline moment. Tungide liitmine

⁸ Tänapäeval jõud. Selle kohta vt juba omaaegset diskussiooni lk 128–129.

⁹ Tänapäeval vektori tegelik pikkus.

tungide kolmnurga abil. Graafilised tasakaalutingimused. Paralleelsete tungide liitmine ja lahutamine. Resultandi leidmine graafiliselt momentide epüüriiga. Stabiilne ja indiferentne tasakaal¹⁰.

b. Tungide paar. Mõisted ja reeglid. Raskuskeskpunkt. Homogeensete joonte, pindade ja kehade raskuskeskpunktide määramine aritmeetiliselt ja graafiliselt. Hõõrumine.¹¹ Üldalused. Hõõrumise takistus. Hõõrumine veeremisel ja laagrites.

c. Vedelikkude ja gaaside staatika. Vedelikkude ja gaaside eriomadused. Pascali seadus. Metatsenter. Atmosfääri omadused ja staatika. Õhuniiskus. Kõrguste valem.

5. Anorgaanilise keemia põhijooni praktikumiga

Üldjoontes oli see loeng gümnaasiumikursuse kordamine laiendatud kujul, nii nagu seda on kirjeldatud juhendites õpilaste vastuvõtmiseks Sv Tehnikakooli anorgaanilise keemia osas.¹² Eriline rõhk oli asetatud keemilistele reaktsioonidele, ainete hulkade arvestamisel täieliku reaktsiooni saavutamiseks ilma ühe või teise aine ülejäägita. Praktikum seisnes peamiselt lahustes sisalduvate anorgaaniliste ainete määramises.

6. Füüsika

7. Tehniline joonestamine

Vabakäe visandid masinate osadest kolmes vaates. Mõõdustik ja mõõtjooned. Joonte jämedused viimistletud joonisel. Lõiked ja lõigatud pindade viirutamine. Viimistletud pliatsi- ja tušijoonised. Tehnilised kirjad.

8. Kehaline kasvatus

Rakendusvõimlemine maastikul. Kergejõustik ja jalgpall staadionil. Suusatamine. Siht- ja riistvõimlemine, võrk- ja korvpallimäng võimlas.

9. Jalarivi

Arvestades asjaoludega, et mitmed õpilased tulid reservist ja et neil oli erinev väeliigiline ettevalmistus, siis tuli nende taset ühtlustada. Seda eesmärki võis kõige paremini saavutada koondriviga. Koondrivi ei tehtud mitte ainult selleks ettenähtud tundidel, vaid esimesel semestril igal päeval hommikuvõimlemise ajal ja kokku kolm korda päevas, kui arvestada, et meil tuli koondrivi korras SÜÕ ühisköögi söögisaali minna, mis asus kooli asukohast umbes 0,5 km kaugusel III plokis. Lühikese aja möödumisel olid tulemused

¹⁰ Tänapäeval *ükskõikne tasakaal*.

¹¹ Tänapäeval *hõõrdumine*.

¹² Vt lisa 9.

silmanähtavad: meist oli saanud kindla sammu ja rühiga üksus. Lisaks sellele süvendas koondrivi ühtekuuluvustunnet ja arendas distsipliini.

Keemia ja füüsika loengud ning praktikumid toimusid Tallinna Tehnikaülikoolis Koplis, kuhu meid sõidutati kooli omnibussidega. Muude ainete lektoreid sõidutati Tondile SÜÕ ülema mustas limusiinis.

Kõikides loengutes tuli meil märkmeid teha, kuna puudusid vastavad erialased õpperaamatud. Vahel esines raskuseid, kui pidid samal ajal ainet jälgima ja märkmeid tegema. Märkmeteta ei olnud mõeldav, et oleksid suutnud tunni jooksul ettekantud ainet meeles pidada.

SÜÕ raamatukogus oli kaks saksa keelset neljaköitelist inseneriteaduste taskuraamatut ("Hütte"), mille masinaehitust käsitlevad osad olid kooli juurde lähetatud kutseohvitseride kasutada. Sellel ajal ei teadnud me saksa keelse masinaehitajate taskukäsiraamatu "Dubbel"¹³ olemasolust, millest oleks palju abi olnud, kuna see hõlmab kogu nelja-aastast ülikoolikursust. Õpilased tellisid omal algatusel raamatuäri "Kluge ja Ströhm" kaudu "Die Göschen Sammlungen" väljaandes ilmunud erialaste ainete valemite kogud jm. Tallinna Tehnikagümnaasiumi lõpetajad kasutasid Tartu tööstus- ja majanduskooli direktori M. Vellema välja antud "Tehnika käsiraamatut"¹⁴, mis oli mõeldud ehitajatele, elektrikutele, masinistidele, töösturitele, tehnikutele, meistritele, õppinud tööliste ja tööstusõpilastele. Ülikooli nõuete tasemele see ei küündinud, kuid siiski oli rohkem kui mitte midagi.

Esimesel nädalal tervitas värskest avatud kooli õppureid Kõrgema Sõjakooli ülem kolonel Karl Laurits isiklikult, soovides kõikidele õnne ja edu õppetöös. Ta tuletas meelde, et oleme naabrid ja et tema elukorter on sama ploki alumise korruse idapoolses osas. Mida tema sellega öelda tahtis, oli igauhele selge.

Varsti olid kõik uue olukorraga harjunud: kuulati loenguid, tehti märkmeid ja valmistati ennast ette järgmisel päeval ettenähtud õppeaineteks, milleks olid päevakorras õhtused ettevalmistamistunnid kooli auditooriumis.

Kõik kulges päevakava järgi, kuid teadmata oli, mida kavatseb kooliülem teha temale nädalakavas ettenähtud tunni ajal. Kui see tund saabus, siis selgus ka selle eesmärk. Nende tundide jooksul käsitleti kooli sisekorda ja koolielu üldisi küsimusi, lahendati probleeme ning anti juhiseid edaspidisteks tegevusteks. Ülem peatus pikemalt kooli piirkonnas antavatel käsklustel ja kordas, et auditooriumi ilmunud lektoreid ja külalisi tervitatakse püstitõusmiskäsklusega. Samuti tuli käsklusega püsti tõusta lektorite ja külaliste lahkumisel auditooriumist.

¹³ **H. Dubbel.** Taschenbuch für den Maschienenbau. I–II, Berlin, 1939.

¹⁴ **M. Vellema.** Tehnika käsiraamat ehitajale, elektrikule, masinistile, motoristile, töösturile, tehnikule, meistritele, õppinud tööliste ja tööstusõpilastele. Tartu, 1936.

Vanemate ohvitseride lugemistuppa ja eluruumidesse ilmumisel tuli tarvitada püstitõusmiseks tähelepanu juhtivat, mõõduka kuuldavusega öeldud fraasi *härрад ohvitserid*.

Kooliülem tegi korralduse, et klasside ülemad kontrolliksid õpilaste loengumärkmeid.

Samuti juhtis ta tähelepanu asjaolule, et oleme sõjaväeline organisatsioon, kus ei sobi kanda erilisi soenguid, ja määras maksimaalseks juukse-pikkuseks 4 cm. Õpilaste vastuväidete peale, et lühikest juust on raskem korras hoida, soovitas ta öösel juuksevärku kanda.

Esimese nädala lõpuks oli tellitud ülesvõtja, et õpilastest ja juhtkonnast ülesvõtteid teha.

Paljudel õpilastel oli harjumuseks pärast lõuna- või õhtusööki külastada aspirantide kasiinot, et seal magusroana süüa tükk torti, juua kohvi piimaga või klaasi veini. Varsti saabus kooliülemalt keeld kasutada aspirantide kasiinot põhjendusega, et aspirandid ei tunne ennast meie sealviibimisel koduselt, ja soovitas selle asemel kasutada staabis asuvat ohvitseride kasiinot, kus me olevat alati teretunud. Soovitus oli hea, kuid mitte majanduslikult tasuv, kuna seal olid kõrgemad hinnad. Sõduririietuse tõttu, mis eraldas meid silmatorkavalt teistest sealviibijatest, ei tundnud meie ennast seal koduselt ja loobusime mõlema asutuse külastamisest.

Ei olnud tarvis kaua oodata, kui saabusid esimesed tellitud vedrumadratsid, mis võimaldasid paremat magamist, ja ruumid, kus need kasutusele võeti, nägid kohe palju nägusamad välja. Kui viimased madratsid olid kohale jõudnud, saabus Sõjakooli ohvitseride klassidest esindus, et tutvuda madratsite kvaliteedi ja väljanägemisega. Tulemusena otsustati samasuguseid madratseid tellida samalt tööstuselt sama hinna eest.

Sv Tehnikakooli vastu võetud õpilaste hulgas oli kuus meest, kes olid õpinguid alustanud Tartu Ülikoolis. Nad kuulusid järgmistesse üliõpilasorganisatsioonidesse.

1. Korporatsioonidesse: korp! Liviensisesse käsirelvaklassi lipnik Karl Nerska, korp! Vironiasse suurtükiklassi lipnik Evald Ruus, korp! Ugalasse käsirelvaklassi lipnik Felix Saar.

2. Üliõpilasseltsidesse: ÜS-i Liivika käsirelvaklassi lipnikud Roland Ilves ja Arnold Mölder ning suurtükiklassi lipnik Elmar Linsi.

Lipnikud R. Ilves ja A. Mölder olid lõpetanud Tartu Ülikooli matemaatika-loodusteaduskonna teise kursuse ja Sv Tehnikakoolis võeti arvesse seal sooritatud eksameid ja hindeid, mida nad olid seal saanud. See tähendas, et nad olid vabastatud nende ainete loengute kuulamisest ja teist korda eksamite tegemisest.

Huvitav on siinkohal märkida, et kõik, kes kuulusid korporatsioonidesse, lõpetasid Sv Tehnikakooli rahuldavalt ja kõik üliõpilasseltsi kuulunud hästi. Viimaste hulgast oli lipnik R. Ilves isegi oma klassi parim lõpetaja.

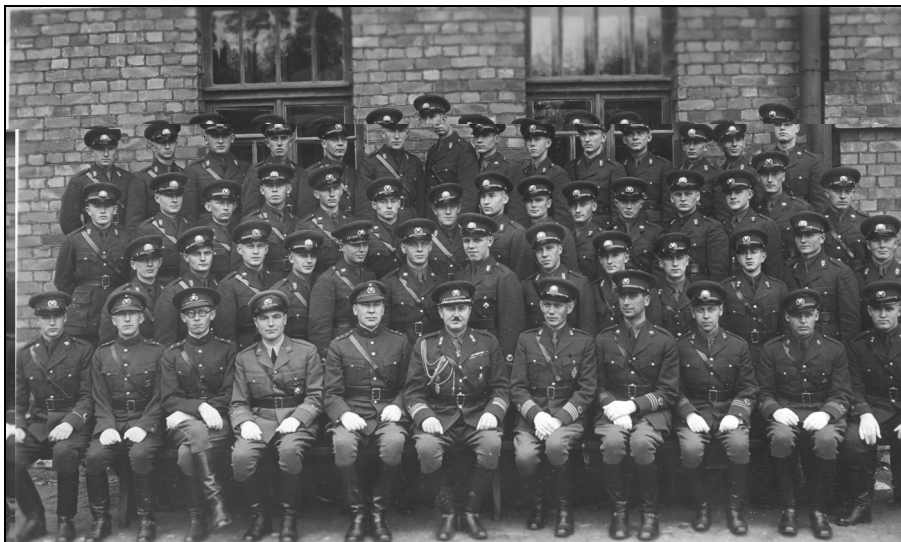
See oli umbes detsembrikuu teisel nädalal, kui kooliülem talle nädalakaavas ettenähtud ajal teatas, et kolm õpilast – lipnikud R. Ilves, E. Linsi ja A. Mölder kui üliõpilasorganisatsiooni Liivika liikmed – on oma organisatsiooni kaudu SÜÕ ülemale palve esitanud, et neile võimaldataks seltsi aastapäeva tähistamisest osa võtta. Ta ütles, et nende sooviavalduse esitamisel ei ole alluvuse järjekorrast kinni peetud, mistõttu see soov jääb rahuldamata. Edasises rõhutas ta, et praegu ollakse sõjaväeteenistuses, kus üliõpilasorganisatsioonidesse kuulumine ja aktiivne osavõtt nende tegevusest peab tagaplaanile jääma. Väga pingeline õppetöö nõuab kõikide jõudude koondamist seatud eesmärkide saavutamiseks. Üheks keelupõhjuseks oli ka korralliku vormiriietuse puudumine: kedagi ei lubatud lahkuda kooli piirkonnast enne, kui kõikidel oli ohvitseririidest mõõdu järgi valmistatud vormiriietus käes. Selles suhtes ei tehtud kellelegi erandit. Juhul kui ühel õpilasel oli jõulupühadeks uus riietus kätte saamata, siis pidid kõik ülejäänud õpilased veetma oma jõulupühad Tondil ja kojusõidu unistused võis maha matta.

Samas tegi kooliülem teatavaks, et järgmistes nädalakovades tulevad muudatused. Põhjuseks oli asjaolu, et teine semester taheti lõpetada samal ajal Tallinna Tehnikaülikooliga, kus oli alustatud õppetööga kaks kuud varem (septembrikuu alguses). Kolm praktilist harjutust pidi seetõttu viidama ajutiselt uuele ajale: kell 17.00–19.00. Pidades silmas, et sellega suurenes õpilaste töökoormus tunduvalt, tegi ta muudatuse päevakorras kuni edaspidise korralduseni. Hommikuvõimlemine pidi ära jäetama, mis võimaldas pikemat magamisaega. Uueks hommikuseks äratusajaks sai 6.45 endise 6.00 asemel.

Intensiivse õppetöö tõttu möödus aeg kiiresti. Loengute kuulamisel ja ettevalmistustundidel oli palju istumist, mille kohta üks kaasõpilane mainis, et istumisest puust toolil on temal juba puumaik suhu tulnud. Vaba aega praktiliselt ei olnud, välja arvatud nädalalõpud. Ka selle aja jooksul korras-tati oma loenguid ja väljaantud varustust. Leidus ka neid, kes läksid võimlas-se, et seal võrk- või korvpalli mängida. Kui ilm oli soodne, siis harrastati ka suusatamist, mis võimaldas kooli piirkonnast lahkuda ja kooli lähemas ümb-ruskonnas looduses viibida.

Sõjaväe Majandusühisuse rätsepad olid virgad ja kui jõululauapäev kätte jõudis, siis olid kõikidel uued riided seljas ja load taskus kooli piirkonnast lahkumiseks. Seda võis jäävangistusest vabanemisega võrrelda: igäüks rut-tas, et jõulupühadeks koju omaste juurde jõuda. Kooliüksed pandi lukku, et neid järgmisel aasta 2. jaanuaril avada.

Ülevas meeleolus veedeti omastega jõulupühi, uue aasta saabumist võeti vastu sõpradega kohalikkudes ohvitseride kasiinodes või mujal.

Sõjaväe Tehnikakooli II kursus 1936. a

II semester 1937. a kevadel

Jõulupühadelt tagasi jõudes võisime nädala tunnikavas näha uusi õppeaineid. Kuna kõiki I semestri õppeaineid ei suudetud selle semestri jooksul läbi võtta, siis jätkusid esimese semestri loengud teises semestris. Kui loeng lõppes, järgnes sellele vahetult eksam. Vastavalt aine iseloomule anti aine kordamiseks ja eksamiks ettevalmistamiseks üks või kaks vaba päeva.

Uute ainetundide nädalane jaotus loenguteks ja harjutusteks

1. Füüsika (II) ja füüsika (I) praktikum (4 + 2), dots E. Kilksõn ja assist A. Koppel.
2. Mehaaniline tehnoloogia (I: puit) (4 + 0), prof E. Einberg.
3. Üldine mehaanika (II) harjutustega (4 + 2), prof J. Nuut ja assist R. Haavakivi.

Käsirelva- ja suurtükiklassidele

4. Numbrilised meetodid harjutustega (4 + 2), prof A. Borkvel ja assist G. Kangro.

Pürotehnikaklassile

5. Orgaanilise keemia põhijooni (4 + 0), prof P. Kogerman.
6. Keemia eelpraktikum, kvalitatiivne analüüs (0 + 2), prof E. Jaakson.

VICTOR ORAV

lud. Biot'-Savarti seadus. Laminaarne ja turbulentne voolavus. Pinnakiht. Voolavuse kiiruse olenemine anumast. Düüsid. Takistused torustikus. Õhusurve lennuki kandepinnale olenevalt selle kujust.

4. Numbrilised meetodid

a. Arvud. Reaal-, kompleks- ja imaginaararvud. Ratsionaal- ja irratsionaalarvud. Täis- ja murdarvud. Algebralised irratsionaalarvud ja transtsendentsed irratsionaalarvud.

b. Imaginaar- ja kompleksarvud. Imaginaararvu ühik.

Reaal- ja imaginaararvu ühendus – kompleksarv. Gaussi arvutasapind. Kompleksarvu väljendus polaarkoordinaatides. Normaalkuju trigonomeetrisel väljenduses. Moiver' lause.

c. Tõenäosuse teooria. Tõenäosuse arvutamise põhialused. Vaatluste hindamine. Viga mõõtmistes olenevalt mõõteriistast, mõõtetingimustest ja selle käsitlemisest. Juhuslikud korrapäratud vead olenevalt mittemääratavatest mõjutustest. Aritmeetiline keskmine. Näiline viga. Üldine ja tõenäone viga. Vea edasikandmise seadus.¹⁷ Hajumine.

d. Kombinatsioonid, permutatsioonid ja variatsioonid.

e. Determinandid. Arvväljendused determinantidena. Teise, kolmanda ja N-järgu determinandid. Põhireeglid.

f. Võrrandid. Esimese astme võrrandid ühe ja mitme tundmatuga. Tundmatute vähendamine võrrandite liitmise, tundmatute redutseerimise ja asendamise meetodil. Determinantide kasutamine võrrandite lahendamisel. Teise astme võrrandid ühe tundmatuga. Võrrandi normaalkuju ja juured. Vabaliige. Võrrandi graafiline kujutamine ja tema juurte leidmine. Mitme tundmatuga teise astme võrrandite lahendamise meetodid. Kolmanda ja kõrgema astme võrrandite lahendamine ja graafiline kujutamine. Võrrandite lahendamine lähenemismeetodil.

g. Read. Aritmeetilised ja geomeetriselised read. Lõpmatud read piiriväärtustega. Tayloriga rida. Lagrange vabaliige. Eksponentread. Logaritmilised read. Binoomiline rida.

h. Interpolimine. Newtoni vormel.¹⁸ Simpsoni reegel.

5. Orgaanilise keemia põhijooni

Üldjoontes oli see loeng gümnaasiumikursuse kordamine laiendatud kujul, nii nagu seda on kirjeldatud juhendites õpilaste vastuvõtmiseks Sv Tehnikakooli orgaanilise keemia osas.¹⁹

¹⁷ Tänapäeval vigade kuhjumine.

¹⁸ Tänapäeval Newtoni valem.

¹⁹ Vt lisa 9.

6. Keemia eelpraktikum, kvalitatiivne analüüs

Õppekava järgi oli esimese katsena 5. jaanuariks ette nähtud füüsika I osa suuline eksam, mis toimus kooli auditooriumis. Kolm lauda olid teiste hulgast eraldatud. Üks oli määratud katsekomisjonile, kuhu kuulusid aine lektor ja kooli- või klassiülem. Samal laual oli õpilaste nimekiri, õppeaine eksami-piletitesse jagatuna ja piletite numbrid. Kaks teist lauda olid ette nähtud õpilastele aine ettevalmistamiseks. Klassiülem kutsus õpilasi välja olemasoleva nimekirja alusel. Õpilane astus laua juurde, millelt noppis ühe pileti. Selle number kantiksamiprotokollilehele. Järgnevalt oli õpilasel 13–30 minutit aega piletil esitatud küsimustele vastuste ettevalmistamiseks. Sellel ajal kui üks vastas oma piletit, valmistusid kaks õpilast vastamiseks. Kui eksamineeritav oli lõpetanud oma ettekande ja lektor oli saanud lisaküsimustele vastused ning hinde protokollilehele kandnud, kutsuti välja järgmine õpilane. Järjekorras olev õpilane asus piletil olevatele küsimustele vastama.

Eksam algas täpselt väljakuulutatud ajal. Kohal olid aine lektor dots E. Kilkson, kpt V. Villemson ja kõik õpilased. Nimekirja järgi kutsuti välja kolm õpilast, kellest esimene oli lpn R. Aardma, järgmisteks lpn A. Aavola ja lpn E. Arumeel. Kui lpn E. Arumeel oli oma piletit tahvli juures vastamas, avanes auditooriumi uks ja sisse astus kindralleitnant N. Reek, keda saatis kooliülem, et jälgida eksami käiku. Sellest ootamata külaskäigust sattus dots E. Kilkson ärevusse rohkem kui õpilased, keda ta eksamineeris. Pärast lühikest inspeksiooni lahkus kõrge külaline ja õhkkond auditooriumis rahunes. Kui eksam oli läbi, kinnitati eksamitulemused kuulutuste lauale, kust igaüks võis oma hinde leida. Tulemused ei olnud hiilgavad: umbes 40% õpilastest ei suutnud saada rahuldavat hinnet. Üheks põhjuseks võis olla liiga lühikene ettevalmistamisaeg (kohe pärast jõuluvaheaega), lektori raskepärane esinemismoodus ja õpperaamatute puudumine. Nendele, kes ei suutnud esimesel katsel rahuldavat hinnet saada, võimaldati paari nädala möödumisel oma hinnet parandada.

SÜÕ ülema 6. jaanuari 1937. a käskkirjaga nr 6 liigitati Sv Tehnikakooli õpilased käsirelva-, suurtüki- ja pürotehnikaklassi.

12. jaanuaril 1937. a toimus prof E. Jaaksonile anorgaanilise keemia eksam. Selle eksami tulemused olid palju paremad, kuid siiski leidis neid, kes ei suutnud saavutada rahuldavat hinnet.

29. jaanuaril 1937. a oli analüütilise geomeetria eksam, mis tuli sooritada prof A. Borkvelile.

6. veebruaril 1937. a toimus matemaatilise analüüsi põhijoonte eksam (prof A. Borkvel).

13. veebruaril 1937. a oli üldise mehaanika eksam (prof J. Nuut).

20. veebruaril 1937. a toimus kujutava geomeetria eksam (prof A. Borkvel). See oli I semestri viimane õppeaine. Selle eksami sooritamisega muutus meie töökoormus tunduvalt väiksemaks ja praktiliste harjutuste

tunnid viidi normaalsele ajale, mis võimaldas meile vaba aega kl 17.00–19.00. Kellelgi kooli juhtkonnas ei tulnud meelde äratusaega 6.45-lt tagasi 6.00-le viia. Kuna meie ei olnud eriliselt vaimustatud hommikusest võimlemisest või jalutuskäikudest ja eelistasime sellele magamist, siis olime olukorraga väga rahul. Võib-olla oli juhtkond selles teadlik, kuid meil ei sobinud sellest juttu teha.

Hoolimata antud võimalusest parandada oma hindeid, ei suutnud kaks õpilast – lpn O. Rosenberg ja lpn L. Valentin – sellega tolme tulla ja alates 1. märtsist 1937 eemaldati nad koolist halva edasijõudmise tõttu ning arvati samast kuupäevast reservi.

23. kuni 25. veebruarini 1937. a tegi Nõukogude Liidu Kindralstaabi ülem marssal Jegorov vastukülaskäigu Kaitsevägede Staabi ülemale kindralleitnant N. Reegile. Oma Eestis viibimise ajal külastas marssal mitmeid kaitseväge asutusi, nende hulgas ka Sv Tehnikakooli. Külaskäik toimus prof J. Nuudi loengu ajal, kus selgus, et prof J. Nuut valdas soravalt vene keelt ja oli patareiuülemana kapteni auastmes Vene tsariarmee koosseisus osa võtnud Esimesest maailmasõjast.

Inglise kuninga George VI kroonimise puhul toimus 12. mail 1937 seelsetes vetes suur laevastikuparaad, millest võtsid osa paljude riikide sõjalaevad. Nõukogude Liit oli seal esindatud lahingulaevaga Marat, mis tegi oma tagasisõidul peatuse Tallinna reidil. Meeskonnale oli lubatud maale minek. Seda võimalust kasutati, et osta endale jalanõusid ja erariietust. Sv Tehnikakooli õpilastele võimaldati lahingulaeva külastamist. Kooli omnibussidega sõitsime sõjasadamasse, kus asusime ühele suurtükipaadile, mis kiikus suure lainetuse tõttu kaunis tugevasti. Nii mõnigi mees võitles iseendaga, et mitte merehaigeks jääda. Õnneks oli lahingulaev lähedal ja kui selle külje alla jõudsime ja tema pardale ronisime, leidsime, et see lainetuse tõttu peaaegu üldse ei kiikunud. Kooliülem kolonelleitnant. A. Normakule koos klassiülemate kaptenite V. Villemsoni ja A. Kandrega võimaldati tutvumist laeva sisemusega ja meeskonna ruumidega, kuna õpilased pidid piirduma peatekil viibimisega. Ka seal oli küllalt vaatamisväärsusi, nagu näiteks suurtükkide pöörlevad tornid, mille soomus oli umbes 2–3 cm paksune. Üks naljahammast meie hulgast koputas soomusplaadile ja ütles lahingulaeva madruse kuuldes “*Derevo!*”. Madrus vastas sellele vaikse naeratusega, vältides meiega kõnelusse astumist.

20. mail 1937 algasid II semestri õppeainete eksamid tehnilise joonestamisega prof H. Einbergi juures.

27. mail 1937 toimus orgaanilise keemia eksam pürotehnikaklassile (prof P. Kogerman).

31. mail 1937 oli eksam füüsikas (dots E. Kilkson).

Juunis 1937 toimus eksam numbrilistes meetodites käsirelva- ja suurtüki-klassidele (prof A. Borkvel).

VICTOR ORAV

Eksimusi koolis kehtiva sisekorra vastu esines väga harva. Seda võib osaliselt aja puudumise arvele panna, kuna suurem osa päevast kuulus loengute kuulamisele, nende läbitöötamisele ja õppeainete ettevalmistamisele. Ajapuuduse tõttu ja mõnikord ka väsimusest tingituna läks lihtsalt meelest ära oma vintpüssi püsside püramiidis tolmust puhastada või selle kanderihma pingutada. Nii jäid ka saabaste pukis olevad säärikud läiketa ja nende taldade servade vahele väljakutsuvalt ilutsema mõned liivaterad. Kooli piirkonnast lahkunute – väljalubatute – hilinenud tagasijõudmised olid minimaalsed ja kui hilineti, siis tihti olid selleks vabandatavad põhjused. Selliseid eksimusi karistati tavaliselt kooli piirkonnast lahkumise loa äravõtmisega üheks nädalaks. Nende karistuste kohta ei peetud mingisugust nimekirja ega tabelit. Üldiselt võib öelda, et eksimustele järgnesid õiglaselt määratud ja võrdlemisi pehmed karistused, mis olid mõeldud meeldetuletustena.

Ei tea, kas käsirelvklassi vanem lpn R. Ilves kunagi läks eksamile ilma spikrita. Ühe kirjaliku eksami eel käis ta vihaselt ringi ja vandus mis hirmus. Keegi oli tema “õppemärkmiku” ära varastanud. Ta ähvardas teha ametliku ettekande, et ausate õpilaste hulgast saaks üles leitud see alatu varas, kuid jättis siiski ettekande tegemata ja töötas öö läbi. Järgmiseks hommikuks oli uus “õppemärkmik”, st spikker valmis. Leidus ka teisi õpilasi, kes spikrite kallal töötasid, kuid harva neid eksamitel kasutasid, kuna avastamise puhul oleks sellele järgnenud koolist väljaheitmine. Üldiselt püüdis enamik õpilasi oma hinded ausal teel välja teenida ja oldi ka siis rahul, kui see hinne ei kuulunud mitte kõrgemate hulka.

See oli 1937. a kevadel, kui eksamite sooritamine oli haripunktis. Öösel umbes kella 2 ja 3 vahel tuli SÜÕ korrapidajaohvitser Sv Tehnikakooli revideerima. Kooli korrapidaja abi lpn V. Orav kandis talle ette, et Sv Tehnikakoolis on kõik korras. Ruumide kontrollimisel selgus, et üks voodi oli tühi ja see kuulus käsirelvklassi vanemale lpn R. Ilvesele. Koos korrapidajaohvitseriga kontrolliti kõik ruumid ja kõrvalruumid läbi, Kõrgema Sõjakooli auditorium kaasa arvatud, kuid lpn Ilvest ei olnud kusagilt leida. Oli raske uskuda, et ta oli omavoliliselt kooli piirkonnast lahkunud ja “hüppesse” läinud. Korrapidajaohvitser kirjutas kontrollraamatusse märkuse, et üks õpilane on omavoliliselt kooli piirkonnast lahkunud ja et kooli korrapidaja ei olnud sellest teadlik. Hommikul selgus, et lpn R. Ilves oli relvurilt seersant Rohtlalt relvuriruumi võtme laenanud, et selles ruumis segamatult omale “õppemärkmikku” valmistada. Kooli põhikorra kohaselt pidi igaüks, kes lahkub kooli piirkonnast, sellest kooli korrapidajale teatama, kes vastavat nimekirja pidas. Käesoleval juhul ei olnud tegemist kooli piirkonnast lahkumisega, kuna relvuriruum asus alumisel korrusel kooli sissekäigu juures. Lpn R. Ilves sai noomituse osaliseks ebaõige tegevuse eest, kuna lpn V. Orava vabadust piirati ühe nädala linnalubade äravõtmisega vale ettekandega esi-

nemise pärast. Karistused ei olnud ranged, kuid küsimuseks oli, kas nad olid õiglaselt määratud.

Kevadel, kui ülikooli õppeainete loengud hakkasid lõppema, täideti vabanenud aega sõjaliste ja sõjatehniliste õppeainetega:

- tehti rohkem jalaväe riviväljaõpet;
- korraldati lasketiirus laskeharjutusi ja
- tehti üldpraktilisi töid Rahumäe relvaladudes.

Riviväljaõppes käsitleti üksikmehe väljaõpet ja harjutati käskluste andmist, kusjuures õpilased tegutsesid paarikaupa: üks oli käskluste andja ja teine nende täitja.

Jalaväe laskeasjanduse tundides tehti lasketiirus laskeharjutusi klassiülemate kaptenite V. Villemsoni ja A. Kandre juhatusel ja järelevalvel 9 mm teenistuspüstolist FN, Vene jalaväe vintpüssist ning väikekaliibrisest sportpüssist²¹ kolmes asendis. Eesmärgiks oli Eesti Laskurliidu laskenormide täitmine ja vastavatesse klassidesse kinnitamine. Laskesport oli sellel ajal väga populaarne nende Eesti laskurite tõttu, kes olid oma maailmameistri tiitliteliga saavutanud rahvusvahelise kuulsuse. See äratas huvi laskeasjanduse vastu ja igaüks täitis laskeharjutusi suure innuga. Paremate tulemuste saavutamiseks tehti sageli vabal ajal sihtimisharjutustega kuivtrenni ja püüti vähendada nn vigade kolmnurga suurust. Vabal ajal tehtud laskeharjutuste täitmiseks oli võimalik osta laskemoona kooli vahendusel soodsama hinnaga. Lisaks sellele muretses kool vahendeid püstolite ja sõjapüsside täpsuslaskemoona valmistamiseks: kuulide kalibreerimiseks, püssirohu hulga kaalumiseks ning sütikute vahetamiseks. Juulikuul toimusid esimesed Eesti Laskurliidu klassikatsed 22-kaliibrisest püssist kolmes asendis. Neil katsetel hinnati mitmeid (kas üksikutes asendites või kogutulemusega) I klassi väärilisteks.

Arvestades asjaoluga, et ohvitseridel oli soovitatud alati püstolit kaasas kanda – ka väljaspool teenistusaega – ning et 9 mm teenistuspüstol oli suur ja raske taskus kandmiseks, siis otsustasid õpilased endale osta Saksa 7,65 mm Walther PPK-tüüpi püstoli, mis oli kerge ja heade laskeomadustega.

Umbes samal ajal telliti Sõjaväe Majandusühisuse kaudu igale õpilasele kaarditasku koos kompassiga kui ohvitserile tarvisminevad esemed.

Üldpraktiliste tööde eesmärgiks oli anda tulevastele kaitseväge tehnilise ala juhtidele praktilisi kogemusi kasutatavate käsitööriistade ja masinate käsitsemisel ning vilumusi ja oskusi nende kasutamisel. Üldpraktilisi töid tehti vilunud meistrite juhendamisel puurmasinatel, treipinkidel ja freesmasinatel. Õppisime raua karastamist, pinna tsementimist ja poleerimist. Oli võimalik tutvuda sepa- ja plekksepatööga ning nendes ametites kasutatavate tööriistadega. Kõik üldpraktilised tööd viidi läbi Rahumäe relvatöökojas, kus

²¹ Väikekaliibrine sportpüss – kaliiber .22 (0,22 tolli) = kaliiber 5,6 mm.

olid selleks otstarbeks koolile sisse seatud tööruumid vajalikkude töövahenditega.

Esimese tööna pidime valmistama vinkli, mille sisse pidi sobituma tihe-
dalt ruut joonisel antud mõõtudega. Kasutada olid käsitööriistad, nagu raua-
saag, viilid jne. Paljudele oli see esimene kord, kus nad viili oma käes
hoidsid, ja ei olnud imestada, kui pärast esimest ebaõnnestumist tuli tööd
uesti alustada.

Järgmise tööna tuli valmistada haamer. Selle ülesande täitmiseks anti
umbes $2\frac{1}{2} \times 2\frac{1}{2} \times 9$ cm suurune tükk rauda. Kui rauasae ja viilidega oli
sellele soovitud kuju antud, puuriti haamrisse kaks auku. Need muudeti
viilidega üheks ovaalseks auguks, et sinna kinnitada haamri vars. Pärast
pindade puhastamist haamer karastati relvatöökoja vilunud meistri järeleval-
ve all. Meister demonstreeris ühtlasi terase pinna tsementimist. Pärast ka-
rastamist tuli pinnad jällegi puhastada, et haamrit oksideerida või nikeldada
lasta.

Viimase tööna pidime valmistama rauast tindipoti kaanega. Selle tegemi-
seks anti materjal umbes $6 \times 6 \times 8$ cm suuruses. Seda tükki tuli sepikojas
kuumalt kuupi taguda. Kellel vedas, selle tükk löödi kuupi aurahaamri all.
Tindipotile kuju andmisel kasutasime hõövel- ja puurmasinat ning kaane
valmistamisel treipinki. Pinnad puhastasime peene viili ja smirgelriide abil.
Lõpuks lasime tindipotte nikeldada ja nendest said pika eaga nägusad mä-
lestusesemed, mis kahjuks kodumaale jäid või sõja keerises hävisid.

Parim mees üldpraktilistel töödel oli lpn J. Jaagus, kel olid olemas vasta-
vad kogemused juba enne kooli sisseastumist ja kes oli töötanud mõnda aega
Rahumäe relvatöökojas, tundes sealseid masinaid, töölisi ja meistreid.

Kui SÜÕ ülem kolonel A. Kasekamp²² (VR II/3, K. S. dipl.²³) lahkus oma
teenistuskohalt, siis andis Sv Tehnikakool temale mälestusesemena üle
nikeldatud haamri ja tindipoti, mille oli valmistanud lpn H. Kubja.

Esimesel õppeaastal korraldati enne jõulupühi SÜÕ kasiinos meelelahu-
tuseks ja üksteise paremaks tundmaõppimiseks ühine õhtusöök, mille kulud
kaeti kooli säästusummadest. Koosviibimisel lauldi ühislaule ja solistina
esines lpn H. Maidre, kes laulis kitarriga saatel. Vabariigi aastapäeval, 24.
veebruari ja 1. mail korraldati ohvitseride kasiinos balle, kuid suure töö-
koormuse ja eelseisvate eksamite tõttu leidsid need üritused vähest külasta-
mist. Raske on lõbus olla ja lõbutseada, kui õppetöö valmistab muret, mille
tõttu lõbutsemise asemel õpiti või lihtsalt puhati.

²² Kolonel (1940. a kindralmajor) August Kasekamp (1889–1942) oli SÜÕ ülem aasta-
tel 1936–1939.

²³ K. S. dipl. – Kõrgema Sõjakooli diplom. Vastavat lühendatud tiitlit nime järel kasu-
tasid Kõrgema Sõjakooli vilistlased. Seda oli õigus kasutada ohvitseridel, kes lõpetasid
Kõrgema Sõjakooli sõjateaduslikul teemal kirjutatud ja kaitstud väitekirjaga.

Seoses mehaanilise tehnoloogia õpingutega anti meile võimalus Tallinnas asuvate Lutheri vineerivabriku ja Põhja puupapivabriku külastamine. Mõlemas ettevõttes andis prof H. Einberg asjatundlikke seletusi alates tööprotsessist, masinatest ja toorainetest kuni valmissaadusteni.

Kevadel muutus linnaskäimine sagedamaks, kuna töökoorem vähenes iga eksamiga. Kasarmusse tagasitulemise kellaaega pikendati tööpäevadel keskööni ja nädalalõppudel kella 2-ni. Nädalalõppudel antavate *kolmekümnekuuste* arv suurenes ja igaüks võis neid saada, kes oli pärit Tallinnast või omas seal või selle lähemas ümbruskonnas sugulasi või tuttavaid.

Kooli kodukorra määrustes oli üks väga eluvõõras nõue, mis kuidagi ei ühtinud teadvustatud distsipliini põhimõttega. See oli kooli korrapidaja kohustus rivistada linna lubatud õppurid üles, et neid ja nende riietust kontrollida. Niisugune nõue oli sisemäärustikus sätestatud ajateenijatele-sõduritele: allüksuse korrapidaja rivistas väljalubatud üles ja kandis seejärel sellest ette allüksuse veeblile või tema kohustetäitjale, kes õppurite ihulist puhtust ja riiete korralikkust kontrollisid. Ei suutnud meie ennast alandada ajateenija-sõduri tasemele ega tahtnud keegi ka veebli osa üle võtta. Selle asemel toimus linnaminek ja sealt tagasitulek palju lihtsamalt. Ei olnud preisilikku ülesrivistumise, esinemise ja ülevaatuse tarvidust, kuna igaüks oli teadlik oma kohustustest ja käitumisnõuetest – olime ju kõik ühesuguses auastmes ohvitserid. Sv Tehnikakooli õpilaste hulgas ei olnud niisuguseid, kes oleksid oma kaasõpilastele halba soovinud, nende järele nuhkinud, üksteise peale kaevanud või ülemuse ees pugunud, et selle soosingut võita. Kui mõne juures ilmnesid niisugused tundemärgid, siis hävitasid kaasõpilased need juba eos vastavate meeldetuletustega.

Ühel ilusal päikesepaistelisel päeval kohtas kooliülem juhuslikult linnas lpn H. Maidret, kes oli kinnasteta, st ei vastanud oma välimuselt kooli vormikandmise reeglitele. Teadmata põhjustel asetas lpn H. Maidre ennast ajateenija-sõduri tasemele, kui ta puudulikus riietuses linna läks, ning sai selle eksimuse eest noomituse Tema kaasõpilast korrapidajat lpn J. Jaagust karistati aga vabaduse piiramisega, st tema võimalus linnaluba saada kadus mõneks ajaks. Enamik kaasõpilasi arvas, et õigem oleks olnud, kui need karistusmäärad oleks ära vahetatud. Kõik oleneb sellest, kuidas õiglust tõlgendada. Hoolimata sellest vahejuhtumist jätkus aumeeste mäng ja ükski korrapidaja ei rivistanud oma koolivendi-kaasohvitseri üles ega kontrollinud nende riietust. See ei olnud mitte ainukene juhtum, kus pidid otsustama, kas oled reamees, ohvitser või midagi vahepealset, kuna olid lipnik. Kõik oleks palju lihtsam ja loogilisem olnud, kui Sõjakooli ja Sv Tehnikakooli õpilasi oleks endiselt kadettideks nimetatud. Selle nimetusega on selgesti väljendatud, et oled kutseohvitseri kandidaat.

Ilusatel ja päikesepaistelisel päevadel leidis ka neid, kes ei viitsinud vabal ajal kooli piirkonnast lahkuda ja selle asemel eelistasid kooliesisel

väljakul võrkpalli mängida. Kui oldi pallimängust väsinud, siis oli seal hea põõsaste varjus alasti päikese käes põõnata. Neid alasti olevusi põõsaste vahel märkas Kõrgema Sõjakooli ülem kolonel K. Laurits või tema abikaasa, kellel tekkis kartus oma noore tütre pärast, kes õppis gümnaasiumi viimastes klassides ja võis tähele panna noorte lipnike kehailu. Oma järjekordses tunnis tegi kooliülem meile kõigile võrdlemisi pehme noomituse, nimetamata kedagi isiklikult ja soovitas tulevikus selles *rajoonis* kas või minimaalseid kehakatteid kanda. Juhul kui keegi soovib rohkem päikesepaistet oma kehale lasta, siis tuleb valida selleks koht, kus teda ei nähta. Samal ajal juhtis ta tähelepanu sellele, et kui viibime vabal ajal kooliesisel väljakul ja näeme I ploki juurde viival teel vanemaid ohvitseri, siis peab esimene, kes seda tähele on pannud, andma käskluse “Tähelepanu! Suund! Valvel!”, sirutama tervitatava suunas välja oma parema käe ja võtma seejärel valviseisangu. Nende soovide täitmine oli kerge ja sellega oli kodurahu säilitatud.

Esimene õppeaasta jõudis 16. juulil 1937. a õnnelikult lõpule. Suvine vaheaeg algas laupäeval, 17. juulil ja kestis pühapäevani, 29. augustini. Enamiku aja suvepuhkusest veedeti oma vanemate kodus linnas või maal. Osa puhkeajast oli võimalik veeta Pärnus ja Narva-Jõesuus asuvates kaitseväge puhkekodudes, kus normaalseks peatumise ajaks oli üks nädal, kuid mida pikendati kahe või kolme nädalani, kui ruumid vabad. Need olid ilusad, puhtad ja mugavad suvituskohad esmaklassiliste söökidega ning asusid supelrandade läheduses. Abielus olijad elasid omaette ruumides, kuna vallalised paigutati ühte tuppa, igasse kaks kuni neli hinge. Iga uustulnuk tehti tuttavaks kogu puhkekodu perele enne toitude serveerimist hommikul, lõuna ajal või õhtul ja temale määrati koht laudkonnas. Selle tutvustamisega tundsid, et oled muutunud puhkekodu pere liikmeks. Ohvitserid kandsid tavaliselt erariideid, kuid paljudel oli kaasas ka vorm. Vallalisi määrati tavaliselt abielupaaridega ühte lauda ja võimalikult nii, et laudkonda kuulujad olid erinevas vanuses ja auastmes. See tava oli hea ja kiiduväärt, kuna vältis gruppide tekkimist ja arendas noortes seltskondlikku kasvatust. Õhkkond oli väga sõbralik ning auastmete vahed andsid väga nõrgalt tunda. See lõdvenes aasta jooksul kogunenud pinget ja võis täielikult nautida puhkusemõnusi: võtta valgel liival päikesevanne või supelda. Õhtuti võis puhkekodus bridži mängida või külastada rannahotelli, kus pakuti maitsvaid sööke ja jooke, ning tantsida võluvate helide saatel koiduni.

Need olid nooruse ilusamad päevad.

3.3. II õppeaasta 1937/38

III semester 1937. a sügisel

Suvepuhkuselt tagasi jõudes tuli jällegi kohaneda koolis kehtiva korraga, leida õppekavas uusi õppeaineid, lektoreid jne. Kuna õppetöö algas normaalsel ajal, oli loota, et see nii raskeks ei osutu, kui oli möödunud semestrel.

Õppeaastat alustasime ühise õhtusöögiga ohvitseride kasiinos, kus kooliülem ja klassiülemad olid huvitatud sellest, kuidas meie oma suvepuhkust olime veetnud. Muljeid vahetades kadus aeg kiiresti ja ei pannud tähelegi, kui kesköötund juba käes oli.

Kui olime paar nädalat juba õppetegevusse süvenenud olnud, esitas kooliülem meile kpt Leo Rannitit (*dipl. chem.*) kui pürotehnikaklassi ülemat.

Nädalane tunnijaotus loenguteks ja harjutusteks

I Tallinna Tehnikaülikooli õppeained

Käsirelva- ja suurtükiklass

1. *Diferentsiaal- ja integraalarvutus harjutustega (4 + 2), prof J. Nuut, assist R. Haavakivi.*
2. *Tehniline mehaanika (I) harjutustega (4 + 4), prof O. Maddison, assist K. Laul ja E. Vaino.*

Pürotehnikaklass

3. *Rakendusmehaanika harjutustega (4 + 2), prof H. Einberg, assist P. Vesilind.*
4. *Analüütiline keemia (I: mahtanalüüs) (4 + 4), mag. chem. A. Väärisma. Ühised õppeained kõikidele klassidele olid järgmised.*
5. *Mehaaniline tehnoloogia (II: raud) (4 + 0), prof H. Einberg.*
6. *Masinate üldõpetus (4 + 0), prof B. Einberg.*
7. *Elektrotehnika praktikumiga (4 + 2), prof O. Reinvald, assist V. Anvelt.*

II Sõjatehnilised õppeained

8. *Siseballistika (4 + 0), ltn A. Sivadi, mag.mat., Rahumäe ballistikajaama ülem.*

III Kutseohvitseri õppeained

9. *Jalaväe riviline ettevalmistus (0 + 2), kpt V. Villemson, kpt A. Kandre ja kpt L. Rannit.*
10. *Kehaline kasvatus (0 + 2), kpt J. Langel, kpt E. Pliisnik ja hr Th. Sulg.*
11. *Ratsasõit (0 + 1), mjr O. R. Hindpere ja ltn N. Baratashvili (Keskküla) õppeasutuste õppeeskadronist.*

12. Eesti keel (2 + 0), mag Kõiv.

13. Vene keel (2 + 0), kol J. Remmel, VR II/2 ja II/3; auto-tanki rügemendi ülem.

14. Kooliülema käsutuses (0 + 1); transpordiks tehnikaülikooli juurde (0 + 1)

Kõik kokku: 28 + 16

Pürotehnikaklassi ülema kpt L. Ranniti hinnangul kavatseti pürotehnikaklassi õpilastele anda hea alus keemias, mis oleks neil ühtlasi võimaldanud jälgida lõhkeaineid käsitlevat erialakirjandust kogu maailmas. Kaitseministeeriumi raames puudusid võimalused keemia katsete ja praktiliste tööde korraldamiseks vajalikus ulatuses. Seetõttu loodi kontakt Tallinna Tehnikaülikooliga ja eriti selle keemiaosakonnaga, millest arenes väga tihe ja viljakas koostöö. Kolmanda semestri jooksul immatrikuleeriti pürotehnikaklassi õpilased Tallinna Tehnikaülikooli. Loengutest ja eksamitest võtsid pürotehnikaklassi õpilased osa koos teiste Tallinna Tehnikaülikooli üliõpilastega. Praktilised tööd korraldati, kohandati ja lühendati mõnevõrra. Need toimusid erikavade alusel Tallinna Tehnikaülikooli laboratooriumites ülikooli õppejõudude juhtimise ja kontrolli all.

Lisandus kaks uut õppejõudu tehnikaülikoolist.

Prof O. Maddison oli kõrget kasvu, pükniline ja juba üsna kõrges eas. Tema esinemist oli raske jälgida, kuna ta hääli oli vaikne ja ta pomises endale habemesse. Esinemist illustreeris ta joonistega tahvlil, kuid need ei olnud süstematiseeritud. Väljendusi, mida ta ühe käega tahvlile kirjutas, pühkis ta teise käega maha, mis tekitas õpilastes üldist meeleheidet. Ta oli teadmistega mees, kuid puudulikkude pedagoogiliste võimetega ja omas raskepärast iseloomu.

Prof O. Reinvald oskas praktiliste näidete ja erinevate võtetega oma ainet lihtsaks ja arusaadavaks teha.

Õppeainete sisukirjeldused

1. Diferentsiaal- ja integraalarvutus harjutustega

a. Diferentsiaalarvutuse funktsiooni mõiste. Diferentsiaal. Tuletis. Tuletise põhivalemid ja -reeglid. Kõverjoone puutuja – tõusunurga tangens. Diferentsiaalkõverad. Kõrgema astme võrrandite tuletused. Maksimum ja miinimum. Pöördepunkt. Piirväärtused. Funktsioonid kahe muutujaga. Osatuletised. Taylori lause. Aritmeetilised, geomeetrilised, astme-, logaritmilised ja Fourier read.

b. Integraalarvutus: integraali võtmise põhivalemid ja -reeglid. Määratud integraalsumma piirväärtusena. Piirväärtused. Määramata integraal ja

konstantsed väärtused. Pind väljendatud parameetriga. Simpsoni reegel. Kahekordne integraal. Asendusmeetodi kasutamine integraali võtmisel. Pöördkeha välispinna ja mahu määramine. Integraalkõverad. Ratsionaalsete funktsioonide integraal. Algebraalsete ja astmeliste võrrandite integraal. Integreerimine ridade arendamisega.

2. Tehniline mehaanika (I) harjutustega

Üldmõisted. Jõud ja pinged. Pingete jaotus. Deformatsioonid. Hooke'i seadus. Elastsuse piir. Tasapinnaline pingete seisukord. Tõmbe-, surve-, painde-, lõike-, väände- ja nõtkepinged. Liitpinged. Lubatud pinged. Mohri pingete ring. Tugevuse hüpoteesid. Eelpinged. Temperatuuri muudatustest tekitatud pinged. Materjalide pikenemine ja pikenemise koefitsiendid. Sirge varda paine. Põikjõud ja paindemoment. Paindepinged ja kujumuutused. Elastsuse teooria. Pingete komponendid. Sisepinged. Mahu muutus normaalpingete mõjul. Elastse joone võrrand.

3. Rakendusmehaanika harjutustega

Jõud, pinged ja deformatsioon. Pinged tasapinnal. Sisepinged. Elastsuspiir. Konsool ja tala. Ühtlaselt koormatud konsool ja tala. Koondatud koormised.²⁴ Määratud ja määramata süsteemid. Jõudude liitmine jõukolmnurga abil. Tala kahel toel. Reaktsioonjõud. Tasakaalutingimused. Momentide ja põikjõudude epiüürid. Nulljoon. Profilide vastupanu- ja inertsimoment. Sõrestikud, vardad ja sõlmed. Pinged varrastes.

4. Analüütiline keemia (I: mahtanalüüs)

5. Mehaaniline tehnoloogia (II: raud)

Malm, raud ja valuraud. Sepistatav raud. Koks. Müilimine. Rauda sulatamise ahjud. Bessemeri ahi. Süsinikteras. Teraselisandid. Vääristerased. Terasetöötlamine. Karastamine õhus, vees ja õlis. Profiliraud. Tööriistaterased. Vedruterased. Roostevabad terased. Rooste ja kaitse roostetamise vastu. Valuvormid, vormimullad, vormimistöörüistad ja -mudelid. Sepikoja sisustus ja tööriistad. Mehaanikatöökoja tööriistad.

6. Masinate üldõpetus

Laastu eraldavate tööstusmasinate liigid. Laastu kujunemine. Lõiketerade kuju ja materjal. Lõikenurk, surve, lõikekiirused ja ettenihe. Töövõimsus. Lõiketerade jahutamine ja määrimine.

²⁴ Tänapäeval koormused.

Transmissioonid. Astmeline kiiruste muutmine. Rihmarattad. Hammasrataste ülekanded. Hammaste kaju. Kasuteguri määramine. Töötlemise täpsus. Masinate juhtpinnad.

7. Elektrotehnika praktikumiga

a. Füüsilised põhialused. Elektrilised mõõtühikud. Elektrostaatika. Elektrivool. Ohmi seadus. Kirchhoffi seadus. Elektrivoolu keemiline mõju. Faraday seadus. Magnetism. Voolu suund ja magnetväli. Magnetiseerimine. Magnetiline hüstereesis²⁵. Induktsioon. Lenzi seadus. Vahelduvvool, selle graafiline kujutamine ja seadused. Vahelduvvoolu vooluringid. Mitmefaasilised voolud.

b. Elektrotehniliste mõõteriistade ehitus ja kasutamine. Voolumõõttjad. Takistuste mõõtmine. Wheatstone'i sild. Juhid ja mittejuhid. Isolaatorid. Voolu tugevuse ja pinge mõõtmine. Võimsuse määramine. Sageduse mõõtmine. Elektrilised temperatuurimõõttjad.

c. Elektrivoolu tootmine. Galvaanielement, termoelement ja akumulaatorid. Alalisvoolu masinate ehitus. Vahelduvvoolu masinate ehitus. Elektrimootorid. Pea- ja haruvoolu mootor. Sünkroonmootorid. Asünkroonmootorid. Mootorite valik. Mootorgeneraatorid. Kasutegurid. Transformaatorid. Voolu õgvendajad²⁶. Elektrivalgus. Põhialused ja valgustuse ühikud. Valguseallikad. Juhtmed. Pinge langus juhtmetes.

8. Siseballistika

Mürsu liikumine rauaõõnes. Mürsk, laengukamber rauaõõnega ja viske-laeng. Plahvatus ja põlemine. Põlemise kiiruse kontrollimine. Põlemise kiiruse olenemine lõhkeaine kujust ja survest. Surve mõõtmine. Rohu käre-dus. Põlemise ja surve vahekord. Põlemisel vabanenud energia ja tekkinud gaaside temperatuur. Gaaside paisumine. Laengukambri mahu, rauaõõne pikkuse ja mürsu raskuse olenevused. Surve laengukambri mürsu põhjale selle liikuma hakkamisel. Takistused. Kiirendus. Surve ja temperatuuri muutused mürsu liikumisel selle rauaõõnest lahkumiseni. Mürsu kiirus rauaõõnest lahkumisel. Ballistilise pendli kasutamise põhimõtte algkiiruse mõõtmisel.

Kutseohvitseri²⁷ õppeainete sisu siinkohal ei kirjeldata, kuna need vastasid oma ulatuselt Sõjakooli vastavatele ainetele.²⁸

Arvestades tõsiasi, et ohvitser peab olema seltskondlik ja oskama tant-sida, siis kolmandal semestril esines väljaspool õppekava kohustusliku õppe-

²⁵ Tänapäeval hüsterees.

²⁶ Tänapäeval alaldajad.

²⁷ Tänapäeval kaadriohvitser, st lepingu alusel tegevteenistuses olev ohvitser (rahu-aegse ettevalmistuse saanud elukutseline ohvitser).

²⁸ Kutseohvitseri ainete loetelu koos tunnimahtudega vt lisa 10.

ainena moodsate tantsude – fokstrott, aeglane foks, aeglane valss ja tango – kursus Tallinna tuntuima tantsukursuste korraldaja hr H. Küttime juhatusel. Iga õpilane pidi endale leidma “õppevahendi” noore nägusa näitsiku näol, kelle nimi, aadress ja elukutse tuli kooli juhtkonnale teatada. Tantsukursused korraldati ohvitseride kasiino suures ballisaalis üks kord nädalas kella 18.00–19.00 ajal ja olid suureks vahelduseks meie igapäevases elus. Õppuste-loengute lõppemisele järgnes kiire ümberriietumine, et oma “õppevahendit” Tondile tuua või teda Tondi jaamas kohata. Enamikul juhtudel järgnes tantsutunnile vahetult kerge õhtusöök kasiino söögisaalis, mis kujunes mõnikord pühitsemisteks, kui kellelgi oli sünnipäev või mõni teine meenutamist väärt tähtpäev. Kui oma “õppevahendi” olid koju saatnud ja kooli tagasi jõudnud, oli kesköötund kätte jõudmas. Tantsukursuse tundidest ei piisanud, et õpitud tantsusamme meeles pidada, ja seepärast võis vabal ajal igal pool koolis näha õpilasi, kes tegid sammude meeldetuletamiseks ja harjutamiseks kuivtrenni. Kui oma mälust ja oskusest ei jätkunud, siis pöördui abi saamiseks nende poole, kel olid sellel alal suuremad kogemused.

Õppetöö ja loengute kuulamine arenes semestri alguses ladusalt. Lektoritega oli enam-vähem rahuldav kontakt loodud. Võiks öelda, et õppetöö kulges sellel semestril võrdlemisi normaalselt. Tegime loengute ajal märkmeid ja nendest püüdsime koostada kokkuvõtliku konspekti, mida mõtlesime paljundada SÜÕ raamatukogu kivitrükil ning teha sel moel kättesaadavaks kõikidele õpilastele. Kooliülem oli meie plaaniga nõus ja lubas seda igati toetada. Kooli kantseleis trükiti loengud kirjutusmasinal ümber kivitrükil paljundamiseks. Hiljem tegutses kooliülem ise selle nimel, et lektoritelt nende loengukonspekte saada, mida kivitrükil paljundati. See oli suur samm paremuse poole, kuna vähenesid väärtõlgendamise võimalused, mis oli olemas oma koostatud konspekti puhul. Nii oli meil midagi õpikutaolist olemas, millele võis toetuda. Oma loengukonspekte andis paljundamiseks enamik lektoreid, kuid mitte prof O. Maddison, kes selle asemel pakkus kalli hinna eest tema enda välja antud ja kivitrükil paljundatud loengut. Mitme peale said need raamatud ostetud, et neid oma märkmetega täiendada.

Lektoritega oli hea koostöö, välja arvatud prof O. Maddison, kellel olid alati erisoovid ja kes tihti näitas meie vastu üles sallimatust. Oma esimeste loengute ajal seletas ta midagi jõududest ja tekkinud pingetest, kutsus ltn E. Raendi tahvli juurde ning soovis, et see kordaks äsja ettekantud osa. Tahvli juures olles kasutas ltn E. Raendi sõna *jõud* asemel *tung*, nii nagu prof J. Nuut oma üldise mehaanika loengutes seda kasutas ja millega olime harjunud. See sõna aga ei meeldinud prof O. Maddisonile ja ta ütles, et tugevusõpetuses tegeletakse jõududega, andes tungi kohta järgmise definitsiooni: “Tung on see mis teid tütarlaste juurde ajab”. Mõiste *tung* definitsiooni näol olime mõnevõrra targemaks saanud, kuid ei teadnud, kuidas defineerida mõistet *jõud*. Varsti leidis üks targemaid päid meie hulgast ka viimasele

paraja definitsiooni, mis kõlas järgmiselt: “Jõud on see, mis härjal sarved sirgeks ajab, kui temale saba alt sisse puhuda.”

Auditooriumis olid meil kindlad istekohad ja vastav tabel õpilaste nime-dega oli lektori puldil. Prof O. Maddisonile ei meeldinud, et esimeses reas olid alati samad näod, mistõttu ta nõudis, et ridu tuleb vahetada. Esimene rida viimasest loengust sai järgmise loengu ajal viimaseks reaks ja teine rida eest muutus esimeseks jne. Vastavalt sellele tuli iga kord temale valmistada uus tabel õpilaste nimedega. Ka oli tal halb komme rääkida ja kirjutada nii kiiresti, et meil oli raskusi märkmete tegemisega. Olukorda muutis hulle-maks tõsiasi, et vaigse häälega pomises ta selgitusi omale habemesse, ja seda tarkust, mida ta oma parema käega tahvlile oli kritseldanud, kustutas ta maha vasakus käes oleva käsnaga. Sealjuures oli temal kombeks kiiresti ümber pöörata ja ühele esimeses reas olevale õpilasele oma parema käe sõrmega osutades, selle peaaegu silma torgates küsida: “On nii?” Tavaline vastus sellele oli: “Just nii, härra professor!”

Kord, kui ltn J. Roose ja lpn H. Kubja istusid kõrvuti sama laua taga esimeses reas, kontrollis prof O. Maddison lpn H. Kubja märkmeid ega saanud kohe nendest aru. Enne kui lpn H. Kubja jõudis professorile midagi selgitada, torkas ltn J. Roose oma märkmed professori ette. Niisugune pu-gemine vihastas lpn H. Kubjat ja ta ütles midagi ltn J. Roosele, kes vahe-juhtumist kpt V. Villemsonile ette kandis. Lpn H. Kubja sai noomituse osaliseks. Hiljem ütles ltn J. Liiv ltn J. Roosele, et jätku see poisid (st lipni-kud) rahule.

Juhtus nii, et kord kui lpn A. Võhma oli esimeses reas, sihtis professor oma sõrmega tema suunas, küsides nagu ikka: “On nii?” Sellele järgnes tavalise vastuse asemel kõikide üllatuseks: “Ükstapuha!” Kõige rohkem oli üllatatud prof O. Maddison ise, kes jäi tükiks ajaks tummaks. Oma üllatusest toibudes käskis ta lpn A. Võhmal auditooriumist lahkuda, lisades, et kui lpn A. Võhma sellele korraldusele ei allu, siis lahkub tema ise ruumist. Et olu-korda parandada, tõusis üles käsirelvaklassi vanem lpn R. Ilves ja ütles, et tema karistab lpn A. Võhmat distsiplinaarselt, kui härra professor sellega nõus on, et loengut jätkata. Prof O. Maddison ei nõustunud selle ettepaneku-ga ja lpn A. Võhmal tuli auditooriumist lahkuda. Kui üks tema taga oli sul-gunud, vähenes pinge vähesel määral, kuid professor oli siiski tavalisest rohkem pahur. Vastustes tuli olla väga ettevaatlik. Õpilast, keda ta tahvli juurde oli kutsunud ja kes ei osanud nõutavat ülesannet lahendada, lükkas ta oma suure kõhuga eemale, lahendas ise ülesande ja küsis: “On nii?”, millele tuli selge ja kõlav vastus: “Just nii, härra professor!”

Pärast seda kui auditooriumi uks oli lpn A. Võhma taga sulgunud, tekkis tal tühjas koridoris tühjuse tunne ning hirm, et ees seisab koolist lahkumine. Vahejuhtumist kandis ta ette oma klassi ülemale kpt V. Villemsonile. Kui prof O. Maddison oma loengu oli lõpetanud, läks ta lektorite tupp, kus ta

kohtas kpt V. Villemsoni, kellel seal oli alaline töökoht. Prof O. Maddisoni jutust võis järeldada tema leppimatust vahejuhtumi suhtes. Kooliülemat kol-ltn A. Normakut ei olnud kohal, mistõttu kpt V. Villemson katsus leida teda telefoni teel. Saades ühenduse, informeeris ta kooliülemat olukorrast üldjoontes. Kol-ltn A. Normak käskis kpt V. Villemsonil paluda prof O. Maddison Harju kohvikusse tulla, millega professor nõustus. Koos prof O. Maddisoniga sõitis kpt V. Villemson kohvikusse ja võõrustas professorit kuni kooliülema kol-ltn A. Normaku saabumiseni, mille järele ta lahkus kohvikust.

Kõiki oma diplomaadioskusi kasutades tegi kol-ltn A. Normak selgitustööd, et lahendada vahejuhtum rahulikult, kuna prof O. Maddison oli ähvardanud mitte enam Sv Tehnikakoolis loenguid pidada ja sellest Kaitseministeeriumit informeerida.

Järgmisel päeval püüdis kooliülem selgitada vahejuhtumi põhjuseid auditooriumi kogunenud õpilaste kaasabil, kus teiste hulgas andis lpn A. Võhma kauaaegne sõber ja koolivend gümnaasiumi päevilt lpn V. Orav selgitava ülevaate selle kohta, kuidas prof O. Maddison oma ainet ette kannab ning kuidas see õpilasi vahel meeletele viib. Ta seletas, et vahejuhtum just sellest tingitud oligi ja et kogu kursus tunneb lpn A. Võhmale kaasa. Kooliülem noomis meid kõiki ning nõudis meilt professori suhtes korrektsemat käitumist. Samas lubas ta teha oma parima, et prof O. Maddison jätkaks loenguid ja et lpn A. Võhmal ei oleks vaja koolist lahkuda. Järgmisel kohutumisel kohvikus õnnestus kooliülemal vahejuhtum lahendada. Prof O. Maddisoni rahuldamiseks karistati lpn A. Võhmat *rukkimisega*²⁹ kuuks ajaks. Seda karistust ei saa kasarmukorras täide viia ja seda ei tahetudki teha – peaasi oli, et loengud jätkusid.

Prof O. Maddisoni näol oli kooliülem omale uue sõbra saanud: professor soovis edaspidi tihti temaga kohvikus viibida ja tassi kohvi ning torditüki juures aega viita.

1937. aasta oktoobris võttis Sv Tehnikakool esimest korda koos Sõjakooliga osa Tallinna garnisoni manöövritest Kehtna rajoonis jalaväetüksusena. Manöövrid algasid reedel jalgsi rännakuga manöövrite rajooni täies jala-varustuses: vintpüss täägiga, padrunitaskud, ranits veepudeliga, tekk, väli-labidas ja gaasitorbik. Need, kes ei olnud saanud jalaväelist ettevalmistust, õppisid kiiresti, kuidas maastikul hargneda ja kuidas kuulipildujate tule toetusel hüppeid teha.

²⁹ *Rukkimine* – karistusviis, mis tähendab süüdimõistetud organisatsioonist, asutusest või seltskonnast eemaldamist lühemaks või pikemaks ajaks. Selline karistusviis (suhtlemiskeeld) on kasutusel üliõpilaskorporatsioonides ja -seltsides. Karistusviisi esinemine siinses kontekstis on seletatav mitmete õpilaste kuulumisega üliõpilasorganisatsioonidesse.

3. Eesti Vabariigi Sõjaväe Tehnikakool 1936–1940

Lpn A. Kivi õnnetusest olime kõik löödud. Päev hiljem jagati meile kätte siseballistika kontrolltööd, kus selgus, et ainult lpn A. Kivil oli õige lahendus hindega "12". Tema surnuvankri juures seisime kuue mehega auvalves poole-tunniliste vahetustega, sest kraadiklaas näitas $-23\text{ }^{\circ}\text{C}$ ja selle lühikese ajaga külmas püssi hoidev käsi sirgeks. Saaremaale läksid teda saatma klassiülem kpt A. Kandre ja kaasõpilane lpn F. Saar. Lpn A. Kivi maeti sõjaväeliste auavaldustega Kuressaare surnuaiale.

Lipnik A. Kivi matused

Igapäevased kohustused ja õppeülesanded aitasid kaasa selle kurva sündmuse unustamisele. Semester lähenes lõpule ja seoses sellega tuli mõned eksamid sooritada.

21. detsembril 1937. a toimus mehaanilise tehnoloogia eksam prof H. Einbergile ja 23. detsembril 1937. a eksam siseballistikas ltn A. Sivadile (*mag. mat.*).

Sellega lõppes kolmas semester ja ülejäänud õppeainete eksamid jäid tuleva aasta algusesse. Semestri lõppu tähistati koosviibimisega SÜÕ ohvitseride kogu kasiinos. Siis läksid kõik jõulupuhkusele. Kooli ukсед lukustati, et neid järgmise aasta pühapäeval, 2. jaanuaril jälle avada.

IV semester 1938. a kevadel

Neljandal semestril esinesid tunnikavas viimased Tallinna Tehnikaülikooli õppeained, millele lisandusid sõjatehnilised ja kutseohvitseri ained. Järgnevalt on toodud uute ainete nädalane tunnijaotus loenguteks ja harjutusteks.

I Tallinna Tehnikaülikooli õppeained käsirelva- ja suurtükiklassile

1. Diferentsiaalvõrrandid harjutustega (4 + 2), prof J. Nuut, assist R. Haavakivi.
2. Tehniline mehaanika (II) harjutustega (4 + 4), prof O. Maddison, assist H. Laul ja E. Vaino.
3. Tööstusmasinad (4 + 0), dipl ins E. Sari.

Pürotehnikaklassile

4. Analüütiline keemia (II: kaalanalüüs) (4 + 4), mag. chem. A. Väärisma ja mag. chem. H. Raudsep.
5. Anorgaanilise keemia erikursus (2 + 0), prof E. Jaakson.
6. Mehaanika põhijooned harjutustega (4 + 2), dots E. Kilksõn.
Transpordiks (0 + 2)

Ühised ained kõikidele klassidele

7. Tööstustervishoid (2 + 0), dr K. Rumma.
8. Tööstuslikud õnnetused ja nende vältimine (2 + 0), dr P. Volmer.

II Sõjatehnilised õppeained

9. Välisballistika (4 + 0), ltn Aleksander Sivadi, mag. mat., ballistikajaama ülem Rahumäe relvaladudes.
10. Käsirelvade remont käsirelvaklassile, kpt A. Kandre.
11. Suurtüki remont suurtükiklassile, kpt V. Villemson.
12. Praktilised tööd laskemoona valmistamises pürotehnikaklassile, kpt L. Rannit.

III Kutseohvitseri õppeained

13. Meteoroloogia, ltn Aleksander Sivadi, mag. mat., Ballistikajaama ülem Rahumäe relvaladudes.
14. Jalaväe riviline ettevalmistus, klassiülemad.
15. Kehaline kasvatus, kpt Th. Mõttus, kpt E. Pliisnik ja hr Th. Sulg.
16. Ratsasõit, mjr Raimond Hindpere (Hindper), SÜÕ õppeeskadroni ülem ja ratsasõidu instruktor; ltn Nikolai Baratashvili (Keskküla), SÜÕ õppeeskadroni rühmaülem ja ratsasõidu instruktor.
17. Eesti keel, mag. Kõiv.
18. Vene keel, kol Johannes Rimmel, K. S. dipl., VR II/2 ja 3, auto-tanki rügemendi ülem Tallinnas; res mjr Mihkel Kulasalu (Kuhlberg). Enne reservi

minemist oli viimane Haridusministeeriumis keskkoolide riigikaitseõpetuse inspektor.

19. Määrustikkude ja eeskirjade tundmine, klassiülemad.

Loenguid hakkasid andma järgmised Tallinna Tehnikaülikooli õppejõud.

1. Dipl ins. E. Sari

2. Dr. med. K. Rumma

3. Dr. med. P. Volmer

Õppeainete sisukirjeldused

1. Diferentsiaalvõrrandid harjutustega

Esimese astme lineaarsete diferentsiaalvõrrandite lahendamine. D'Alambert'i ja Bernoulli meetod. Lineaarsed võrrandid muutuvate koefitsientidega. Teise astme võrrandite lahendamine. Asendusmeetodid. Piirväärtused. Determinantide kasutamine. Määratud ja määramata vabaliige. Euleri võrrand. Laplace'i asendus. Funktsioonide graafiline kujutamine.

2. Tehniline mehaanika (II) harjutustega

Konsool. Ühtlaselt jagatud ja koondatud koormistega konsool.

Tala. Tala kahel toel. Ühtlaselt jagatud ja koondatud koormistega talad.

Reaktsioonijõud toetuspunktides. Määratud ja määramata süsteemid. Talad kolme ja rohkemate toetuspunktidega. Jõudude liitmine jõukolmnurga abil.

Matemaatilised ja graafilised tasakaalutingimused. Paindemoment ja põikjõud koormatud talas. Momentide ja põikjõudude epüürid. Neutraal- (null-) joon.

Vastupanu- ja inertsimoment. Mitmesuguste profiilide inerti- ja vastupanumomendi tuletamine peatelgede suhtes. Ühtlase paindetugevusega talad. Vardad.

Lühikesed ja pikad vardad. Nõtked. Euleri valem pikkadele varrastele.

Sõrestikud. Vardad ja sõlmed. Staatiliselt määratud sõrestikud. Surve ja tõmme varrastes.

Pingete graafiline määramine. Cremona plaan, Aitteri menetlus pingete arvutamisel. Pingete määramine varrastes liikuva koormise juures momentide ja põikjõudude abil. Võlvid ja kaared.

3. Tööstusmasinad

Puurmasinad, nende põhimõtteline ehitus ja eritüübid (harilik, radiaal- ja katlapuurmasin jne).

Treipingid, nende põhimõtteline ehitus ja tüübid (harilik ehk horisontaalne, vertikaalne ehk karusselltreipink), vajalike hammasrataste arvutamine vindi treimiseks.

Revolvertreipingid: käsitsi opereeritav, poolautomaat- ja täisautomaat-treipink. Freespingid, nende ehitus ja tüübid (universaalne ja

vertikaalne), jagamispea ehitus ja tarvitamine. Hammasratta freesimine ja selleks vajalikud freesid.

Hammasratta kujud: koonilised ja silindrilised hammasrattad.

Hambakujud: tsükloid- ja evolventhambad. Sirged, spiraalsed, kaare- ja kalasabakujulised hambad.

Höövelpingid, nende ehitus ja tüübid.

Kui dipl ins E. Sari rääkis hambakujudest, siis lpn J. Jaagus oli sellest eriti huvitatud ja küsis: “Kuidas tegelikult valmistatakse hammasrattale kalasabakujulised hambad?” See oli lektorile väga ebameeldiv küsimus. Ta katsus sõnu leida, et midagi vastata, ja ütles, et neid tehakse spetsiaalsel masinal nagu teisi hammasrattaid. Esitatud küsimusele tuli poolik vastus.

4. Analüütiline keemia (II: kaalanalüüs)

5. Anorgaanilise keemia erikursus

6. Mehaanika põhijooned harjutustega

7. Tööstustervishoid

Eesmärk on säilitada töölise tervist ja vältida haigusi ning õnnetusi. Tervist kahjustavad tegurid: tolm, gaasid ja keemilised aurud. Kasutatavad kaitsevahendid: õhu ventileerimine, kaitseprillid, maskid ja ülikonnad. Vabatahtlike ja perioodiliste arstlike läbivaatuste tähtsus. Tööruumi põrandapind. Valgustus. Uste ja treppide laius ja arv. Väljakäigukoha istekohtade arv ja kuserenni pikkus vastavalt töötajate arvule. Riiklikud normid ja nõuded.

8. Tööstuslikud õnnetused ja nendest vältimine

Tööstuslike õnnetuste põhjused. Mustus, puudulik valgustus ja halb ventilatsioon. Puudulikud või vigased tööriistad ja kaitsevahendid. Tolm ja staatiline elekter. Transmissioonide (rihmarataste) ja masinate maandamise vajadus. Tööliste oskamatus tööriistade ja masinate käsitlemisel. Hooletus, väsimus ja alkoholi mõju. Tööriietus. Loeng oli illustreeritud asettleidnud õnnetusjuhtumite kirjeldustega.

9. Välisballistika

Mürsu liikumine lendjoonel. Mürsule mõjuvad jõud rauaõonest lahkumisel. Maakera külgetõmbejõud. Tsentrifugaaljõud. Derivatsioon. Meteoroloogilised mõjud: õhurõhk, temperatuur, tuule suund ja kiirus. Tõstenurgale vastav laskekaugus ja lennuaeg. Õhutakistuse olenemine mürsu kujust. Mürsu liikumise võrrand. Lasketabel.

10. Käsirelvade remont käsirelvaklassile

Käsirelvade ülevaatuste toimetamine, rikkekirjelduste koostamine ja vastavate paranduste tegemine tagavaraosade kohalesobitamisega. Püssiraua sobitamine laele ja proovilaskmine.

11. Suurtüki remont suurtükiklassile

84 mm Inglise kerge välisuurtüki ülevaatus ja rikkekirjelduste koostamine. Remontimine vastavate osade valmistamisega või tagavaraosade kasutamiseks.

12. Praktilised tööd laskemoona valmistamises pürotehnikaklassile

Käsirelvade ja suurtükide laskemoona valmistamine (Männiku laske-
moonaladudes).

Eksamite järjekord 1938. a alguses

Jaanuaris 1938 toimus diferentsiaal- ja integraalarvutuse eksam käsirelva- ja suurtükiklassile prof J. Nuudi juures.

12. jaanuaril 1938. a toimus pürotehnikaklassi õpilastele rakendusmehaanika eksam (prof H. Einberg).

Jaanuaris 1938 toimus ka tehnilise mehaanika eksam käsirelva- ja suurtükiklassi õpilastele prof O. Maddisoni juures. Sellel eksamil olid kõikide pilgud lpn A. Vöhma peale suunatud, kuna ta oli asetleidnud vahejuhtumi tõttu “märgitud meheks”. Kas kukutab prof O. Maddison lpn A. Vöhma eksamil läbi või mitte? Eksam möödus asjalikult ja professor kukutas läbi ainult mõned õpilased, kellel olid puudulikud teadmised. Lpn A. Vöhma oli aine hästi ette valmistanud ja sai hea hinde. Enamiku õpilaste hinded olid “7” ja “8”. Pärast eksamit oli prof O. Maddison kooliülemale kurtanud, et temale ei meeldi niisuguseid eksameid korraldada, kus enamik õpilastest peab läbi saama.

Eesti Vabariigi aastapäeval, 24. veebruaril 1938, ülendati kooliülem koloneliks. Vabatahtlikest annetustest laekunud rahaga ostsid õpilased temale mälestusesemeks kristallkarahvini, millele oli kaela ümber ketiga kinnitatud kuldplaat pealkirjaga “Kol A. Normakule – Sv Tehnikakooli õpilastelt 24. veebr. 1938. a”. Õpilaste valitud esindus andis mälestuseseme kol A. Normakule üle tema korteris Tallinnas Niine tänaval.

Õppetöö arenes normaalselt loengute kuulamisega ja ainete ettevalmistamisega. Vaba aega oli nädala sees väga vähe, kuna õppeained, nagu diferentsiaalvõrrandid ja tugevusõpetus II, nõudsid ettevalmistamiseks rohkem aega, mistõttu igäüks ise piiras oma vabadust linnaskäimisi kärpides. Kooli sise-

mises elus paistis kõik korras olevat, kuid tegelikult oli midagi väga halba juhtunud.

Veebruarikuu lõpupoolel käskis kooliülem erakorraliselt kõiki õpilasi ja klassiülemaid auditooriumi koguneda. Ta tuli auditooriumi väga morni näoga, nagu meie kunagi enne teda ei olnud näinud, ja ütles lühidalt: “Teie hulgas on spioon, kes nuhib meie elu ja tegevust. Mina ise olen luureosakonna teenistuses olnud ja mul on praegugi seal palju häid sõpru, kes mind kõigest informeerivad. Meil siin ei ole nuhke vaja ja ma soovin, et see kodanik otsekohe lahkuku.” Oodanud mõned sekundid ja nähes, et keegi ei lahku, jätkas ta: “Lpn Hanniotti, kirjutage koolist lahkumise avaldus, võtke oma isiklikud asjad ja lahkuge otsekohe!”

Sõna lausumata võttis lpn K. Hanniotti oma laualaekast mõned isiklikud esemed ja kooliülemale järgnedes lahkus auditooriumist. Hiljem, kui tunnid olid juba lõppenud ja läksime alla eluruumidesse, oli lpn K. Hanniotti juba kooli piirkonnast lahkunud.

See vahejuhtum oli suureks üllatuseks kõikidele, kuna ei olnud teada sündmuste üksikasju. Seetõttu avaldati mitmesuguseid arvamisi ja tehti oletusi. Hiljem selgus, et lpn K. Hanniotti oli loonud sidemeid Tallinnas asuva Nõukogude Liidu kaubandusesindusega, mille ametlikuks ja peamiseks ülesandeks oli kaubavahetuse ja transiitide korraldamine kahe riigi vahel.

Sõjaväe Tehnikakooli aastapäeva tähistamine 4. märtsil 1938. a

Varsti oli eespool kirjeldatud vahejuhtum unustatud – valmistusime ühe piduliku sündmuse tähistamiseks. Sv Tehnikakoolil täitus 2. märtsil 1938. a 18 aastat kooli asutamisest. Kooliülem kol A. Normak oli idee algatajaks, et seda päeva pidulikult tähistada eesmärgiga püüda liita ja ühendada sõjatehnilise ettevalmistusega ohvitseri ühtselt mõtlevaks tervikuks. Eesmärgiks oli ka lähendada õppijaid õppejõudude ja vanemate juhtidega, arendada nende seltskondlikku ja sõjaväelist kasvatust ning jätkata ohvitserkonna traditsioone väljaspool teenistust. Koosviibimise tegelikuks organiseerijaks ja korraldajaks määras ta suurtükiklassi ülema kpt V. Villemsoni. Sellest üritusest võtsid osa I lennu lõpetajad ja II kursuse õpilased, kes tasusid ürituse korraldamisega seotud kulud võrdselt.

4. märtsil 1938. a Ohvitseride Keskkogu kasiinos Tallinnas aset leidnud pidulikust aastapäeva pühitsemisest võtsid kutsutud külalistena osa sellised aukandjad.

1. Kol Johannes Siir, K. S. dipl., jalaväeinspektor
2. Kin-mjr Rudolf Reiman, VR I/1, Korraldusvalitsuse ülem
3. Kol August Kasekamp, VR II/3, K. S. dipl., Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülem
4. Kol Johan Raud, VR I/3, K. S. dipl., Kaitseväge Staabi VI osakonna³⁰ ülem
5. Kol-ltn K. Tiitso, VR II/3, Sõjaväe Varustusvalitsuse ülema II abi

Osalesid järgmised Sv Tehnikakooli I lennu lõpetajad.

1. Kpt Ain Mere (Ervin Martson)
2. Kpt Ernst Tiivel
3. Kpt Aleksander Braun
4. Kpt August Leetsar (Glaussen)
5. Kpt Johannes Jalak
6. Ltn Hermann Leies
7. Kpt Karl Koolme (Preibach)
8. Kpt Kristjan Kutsar
9. Kpt Villem Raus
10. Kpt Leonid Koort
11. Kpt Ilarion Kangur
12. Kpt Samuel Ristna (Ritsberg)
13. Kpt Karl-Herbert Laev
14. Kpt Rudolf Lentsius
15. Kpt Fred Pindi (Pau)
16. Kpt Edmund Rokk
17. Kpt Arnold Isotamm

³⁰ Kaitseväge/Sõjaväge Staabi VI osakond tegeles väljaõppega.

18. Kpt Ernst Ruusauk
19. Kpt Oskar Klement
20. Kpt Peeter Laarsoo (Larionov)
21. Kpt Oskar Käbala
22. Kpt Ferdinand Kivimägi
23. Kpt Voldemar Gruno
24. Kpt Aleksander Kopvillem
25. Kpt Harald Tomp
26. Kpt Paul Kommusar
27. Kpt Eduard Matna
28. Kpt Valentin Mesipuu (Martinson)

Osalenud Sv Tehnikakooli juhtkond.

1. Kol Artur Normak, K. S. dipl.
2. Kpt Rudolf Jõuram
3. Kpt Vassil Villemson – ühtlasi I lennu lõpetaja
4. Kpt Alfred Kandre (Kraus) – ühtlasi I lennu lõpetaja
5. Kpt Leo Rannit

Osalesid järgmised Sv Tehnikakooli II kursuse õppejõud.

1. Prof E. Jaakson, keemia
2. Prof O. Maddison, tugevusõpetus
3. Prof A. Borkvel, diferentsiaalvutus ja analüütiline geomeetria
4. Prof J. Nuut, üldine mehaanika ja diferentsiaalvõrrandid
3. Dots E. Kilkson, füüsika
6. Ltn A. Sivadi, *mag. mat.*, Rahumäe ballistikajaama ülem, sise- ja välisballistika

Sv Tehnikakooli II kursuse juurde lähetatud kutseohvitseridest osalesid järgmised.

1. Ltn Jaan Liiv
2. Ltn Enn Raendi (Reiman)
3. Ltn Paul Värk
4. Ltn Jonannes Mõtsküla
5. Ltn Jaan Kristjuhan
6. Ltn Jaan Roose (Roo)

Sv Tehnikakooli II kursuse õpilastest võtsid osa järgmised lipnikud.

1. Arnold Kolga
2. Feliks Saar
3. Erich Linalaid
4. Martin Purgas

5. Richard Aardma
6. Elmar Tulviste
7. Ervin Reiksaar
8. Elmar Linsi
9. Karl Nerska
10. Edgar Reiksaar
11. Jaak Varik
12. Konrad Rõngelep
13. Viktor Orav
14. Leopold Taar
15. Arnold Mölder
16. Hugo Kubja
17. Heino Maidre
18. Aleksander Vahari
19. Osvald Sinipalu
20. Juhan Priikask
21. Evald Ruus
22. Villibald Karuse
23. Olev Kornet
24. Armin Vene
25. Joh. Ristikivi
26. Artur Aavola
27. Boris Saame
28. August Pehka
29. Agu Aarna
30. Edgar Arumeel
31. Mihkel Haavamäe
32. Gustav Piller
33. Arnold Kivimäe
34. Johannes Jaagus
35. Johannes Seks
36. Julius Kabel

Mitmesugustel põhjustel puudusid koosviibimiselt lipnikud Roland Ilves, Mart Sõmer, August Võhma ja Jüri Luiker.

Koosviibimisel oli huvitav tutvuda I lennu lõpetajatega, kes enamikus töötasid oma erialadel, ja kuulda nende elu- ja töökogemusi, mis põimusid huumoriga. Oli ka huvitav istuda laua ääres oma lektorite kõrval ja neid tundma õppida kui inimesi eraelus.

Kaitsevägede juhataja kindral Johan Laidoner austas aastapäeva pühitsemist oma isikliku kohaleilmumisega.

Ülevas meeleolus ja heade mälestustega lahkusime pärast keskööd sellelt koosviibimiselt, kuna meie omnibussid olid kohale jõudnud, et meid “koju” Tondi kasarmutesse viia.

Perekonnanimede eestistamise aktsioon 1937/38. aastal ei jätnud ka Sv Tehnikakooli II kursust puutumata: 10 õpilast eestipärastasid oma nimed.

1. Adler, Artur – (uus nimi) Aavola, Artur
2. Aman, Richard – Aardma, Richard
3. Bauman, Edgar – Reiksaar, Edgar
4. Bauman, Ervin – Reiksaar, Ervin
5. Kubjas, Hugo – Kubja, Hugo
6. Leinfeldt, Erich – Linalaid, Erich
7. Malt, Osvald – Sinipalu, Osvald
8. Mark, Heino – Maidre, Heino
9. Steinberg, Arnold – Kivimäe, Arnold
10. Treier, August – Aarna, Agu

Kellelgi teisel ei olnud nime muutmine nii tähtis kui kursuse vanemal lpn Agu Aarnal (endise nimega August Treieril). Oma iseloomult tahtis ta igal pool ja igal alal olla esimene ja samal ajal esineda eeskujuliku rahvuslasena. Kuna ta nimi algas T-tähega, siis oli ta õpilaste nimistus viimaste hulgas. Lpn A. Adler oli oma nime aegsasti muutnud Aavolaks. Nii kujunes esimene osa nimekirjast järgmiseks.

1. Aavola
2. Aman
3. Arumeel jne

Varsti hakkasid liikuma ringi kuuldused, et kursuse vanem lpn A. Treier on omale uue nime valinud nii, et see oleks nimistus esimene. Mõne nädala möödumisel osutus kuuldus tõeks ja lpn August Treierist sai Agu Aarna. Lpn R. Aman, kes alguses ei olnud huvitatud nime eestistamisest, otsustas selle muuta Aardmaks. Niisiis tuli lpn Agu Aarnal sellega leppida, et oli õpilaste üldnimistuses teisel kohal, mis temale sugugi ei meeldinud.

Märtsikuu lõpul oli meil tugevusõpetuse kontrolltöö prof O. Maddisoniga, kus pidime 100 minuti jooksul lahendama ülesandeid 100 punkti väärtuses ehk teiste sõnadega: iga minut oli ühe punkti õigete vastuste puhul väärt. Ülesannete lahendamisel oli vaja teada hulka valemeid, mille enamik õpilasi oli koondanud valemite kogusse. Professorid J. Nuut ja A. Borkvel lubasid kontrolltööde ajal kasutada valemite kogusid ja prof A. Borkvel ütles isegi, et inimese pea ei ole mitte kapsapea, kus võib lehtede vahel valemeid talletada – on tähtis teada, missugust valemit tuleb kasutada ja kust seda leida.

Prof O. Maddisoni õpetamise meetod oli teistsugune. Kui ta nägi lpn A. Võhma laual valemite kogu, siis ei lubanud ta selle kasutamist ja käskis selle laualaekasse panna. Esimese ülesande lahendamiseks oli vajalik teada pinge-

ringi³¹ valemite, mida Ipn A. Võhma peast ei teadnud. Jätkuva jonniga alustas ta ikka ja jälle pingeringi valemi tuletamist ja sai sellega valmis 100 min möödumisel. Kui kontrolltööd järgmisel tunnil tagasi saime, siis oli Ipn A. Võhma hindeks "0", hoolimata suurest tööst valemi tuletamisel, millega igaüks poleks hakkama saanud.

Siinkohal on huvitav anda ülevaade Tallinna Tehnikaülikooli õppejõudude professorite A. Borkvelli, J. Nuudi ja O. Maddisoni hindamismeetoditest.

Prof A. Borkvel ei pannud suurt rõhku eksimustele aritmeetilistes tehingutes (välja arvatud arvutuslükati kasutamise harjutused) ja hindas mõttekäiku.

Prof J. Nuut nõudis, et ülesanne oleks sisuliselt ja vormiliselt korrektselt lahendatud ning õige vastus lehekülje servale kirjutatud tuhandikulise täpsusega.

Prof O. Maddison võttis hindamisel arvesse seda, kui õpilane oli lahendamise mõttest aru saanud, ning andis vastava hinde, mis olenes väga palju tema hetketujust.

1938. a suur reede langes 31. märtsile ja esimene ülestõusmispüha oli pühapäeval, 2. aprillil. Nende pühade tõttu oli meil vaheaeg 30. märtsist kuni 4. aprillini, mõlemad kuupäevad kaasa arvatud.

Vähem kui nädal enne vaheajale minekut andis prof O. Maddison meile viimase kodutööna ülesande: konstrueerida raudteesild vajalikkude arvestustega. Sild oli koormatud 3–4 erinevat kaalu veduriga ja arvutuste juurde tuli lisada vastavad epüürid. Professor lisas, et nüüd pühade ajal olevat meil palju vaba aega ja selliselt saame seda aega otstarbekalt kasutada. Tööde äraandmise tähtajaks oli 5. aprill – päev pärast vaheaega. Vaheajale minnes ei võtnud keegi omale seda ülesannet koju kaasa ja keegi ei jäänud kooli, et seda lahendada. Küll otsustas enamik 3. aprillil koolis tagasi olla, et ülesanne tähtajaks valmis saada.

Vabad päevad möödusid kiiresti ja kiusatus oli suur, et ka 4. aprilli pühana veeta, kuid kohusetunne oli tugevam. Peaaegu kõik käsirelva- ja suurtükiklassi õpilased olid koolis tagasi üks päev enne vaheaja lõppu ja alustasid viibimata antud ülesande lahendamist auditooriumis, kus üksteisele probleemide korral hea nõuga abiks oldi. Ülesande lahendamine ei arenenud soovitud kiirusega. Arvutused ja graafilised epüürid tuli paralleelselt teha. Kui arvutused olid tehtud ja valmistasid vastavaid epüüre, siis leidsid, et neil ei olnud soovitud kuju. Pidid tööd otsast peale alustama, valides tugevamate profiilidega materjale. Vastavalt sellele tuli teha uued arvutused neetide läbimõõdu ja arvu kohta jne. Töötasime öö läbi, tehes vaheaegu ainult söömiseks ja kange kohvi joomiseks, mida saime oma plokis asuvast allohvitseride kasiinost.

³¹ Tänapäeval *vooluring*.

Järgmisel päeval oli peaaegu kõikidel ülesanne mustandis lahendatud, kuid taolisel kujul ei võinud seda ära anda, kuna see oleks mõjunud hindele halvasti. Töö pidi olema korralik, puhas ja nägus. Tuli ohverdada veel üks öö selle viimistlemiseks ja 5. aprilli hommikuks olid kõikidel tööd äraandmiseks valmis. Üle 48-tunnine pidev ülevalolek ja töötamine auditooriumis, kus sellel ajal põles “igavene tuli”, oli väga väsitav ja tundsime, et meie ei ole võimelised 5. aprilli õppetundidest osavõtmiseks. Arvasime, et ainukeseks päästjaks võib osutada SÜÕ ambulants kol-ltn Karl Niggoliga (*dr. med.*), kes võimaldaks meile vaba päeva puhkamiseks. Kui esimesed õpilased ambulantsis tohtrile oma väsimust kurtsid, helistas see kooliülemale, küsides, mis on koolis juhtunud, et õpilased kurnatutena kaebavad väsimuse üle. Selguse saamiseks kogus kooliülem kursuse auditooriumi ja päris selgitust. Kui ta olukorrast oli õige ettekujutuse saanud, ütles ta, et niisugustel juhtudel ei ole tarvis kohe vaba päeva saamiseks ambulantsi joosta. Esmajoones tuleb teda olukorrast informeerida. Ülem tegi teatavaks, et kõik tänase päeva peale kavandatud õppused on käsirelva- ja suurtükiklassile tühistatud, ning käskis kõiki magama minna. Samal ajal avaldas ta meile kiitust, et olime tõsiselt oma tööülesannetesse suhtunud, tehes kõikvõimalikku tähtajast kinnipidamiseks.

Maikuu keskpaigas 1938 võtsime esimest korda osa SÜÕ iga aasta kevadel korraldatud õppusest. Varajastel hommikutundidel liikusid allüksused Järve jaama, kus laaditi varustus liikluseeskirjade kohaselt rongile. Rongiga sõideti Keilani, kus toimus mahalaadimine. Tihti anti sellel ajal õhuhäire ja igaüks pidi omale varjumiseks koha leidma, milleks kasutati jaama ligidal asuvat surnuaeda. Kui oht möödus, paigutati allüksused rännakukorda ning luureüksused saadeti ette ja külgedele. Kui lähenesime Harku-Tondi joonele, saabusid esimesed teated väljasaadetud eelluurelt, et nad on vastase üksustega lahingukontakti loonud. Peajõududele anti korraldus maastikul hargneda. Edasi liikudes sattusime Mustamäe ja Tondi vahelistel liivalagendikel kaevunud vastasele: need olid üksused Tallinna garnisonist. SÜÕ üksustel tuli käsu järgi vastast rünnata ja teda oma positsioonidelt lahkuma sundida. Maastikku kasutades hiilisime rünnaku lähtealale, kasutades ägedat kuulipildujate tuletoetust. Auto-tanki rügemendi tankettide toetusel ründasime vastast hurraahüüete saatel. Vastane, kes kandis suuri kaotusi, sunniti taanduma.

Higist läbimärgadena ja väsinult jõudsime kooli tagasi. Esimene tähtsam toiming oli saunaminek. Pärast sauna tundsid ennast uuestisündinuna. Kellel jätkus rohkem energiat, taotles linnaminekut, teised tundsid mõnu kosutavast unest.

Siinkohal pean mainima, et SÜÕ korraldatud ühepäevasel tegutsemisel oli hoogu ning koordineeritud tegutsemist. Sealt võis kasulikke õpiseid³²

³² Mõistet kasutatakse praktikas kinnistatud teadmiste, oskuste või kogemuste tähenduses.

koguda palju rohkem kui Tallinna garnisoni või 3. diviisi korraldatud manöövritel. Viimased kannatasid tugevasti organiseerimatuse ja koordineerimata tegutsemise all. Enamik ajast kulus järgnevate korralduste ootamistele, mis mõnikord ei saanudki.

Tallinna Tehnikaülikooli õppeainete loengute lõppemise ja eksamite algusega hakkas IV semester otsa saama. Eksamid toimusid umbes alljärgnevas järjestuses.

7. aprillil 1938. a oli analüütilise keemia eksam (kaalanalüüs) pürotehnikaklassile *mag. chem. A. Väärismale*.

Umbes maikuu algul 1938 toimus meil kirjalik eksam prof O. Maddisonile tehnilises mehaanikas (II), mis oli rohkem tuntud tugevusõpetuse nime all. Sellele pidi järgnema suuline osa. Kõnealusele eksamile osutati erilist tähtsust. Eksamiks kasutati oma ja Kõrgema Sõjakooli auditooriume, kuna õpilased paigutati hajutatult: nii, et nende vahele jäi mõlemas suunas üks tühi koht, mis takistas nägemast naabri tööd. Kui eksami ajast oli umbes 3/4 möödunud, lahkus Kõrgema Sõjakooli auditooriumist prof O. Maddisoni assistent lühikeseks ajaks, jättes õpilased järelevalveta. Seda aega kasutas ära käsirelvaklassi vanem lpn R. Ilves. Ta tõusis oma kohalt ja käis kiiresti ühe juurest teise juurde nagu midagi otsides. Kui ta jõudis lpn J. Jaaguse juurde, leidis ta, mida otsis: lahenduse ülesandele, mille lahendamine tekitas temale raskuseid. Ta kirjutab oma märkmikusse kiiresti lahenduskäigu ja vastuse, kõndis tagasi oma kohale ja lõpetas eksamitöö õigel ajal.

Hiljem, kui eksamitööd tagasi anti, selgus, et ltn J. Mõtsküla, ltn J. Kristjuhani ja lpn R. Ilvese tööd olid parimad. Oma üllatuseks leidis lpn J. Jaagus, et temale ei olnud antud ühe ülesande lahendamise eest ühtegi punkti. Ka ei olnud ülesande juures ühtegi märget, et sellel oleks viga sees. Küll oli lpn J. Jaagus endas kindel olnud, et selle lahendus pidi õige olema, aga kui see osutus valeks, siis ei olnud midagi parata. Pettunult ja pahases tujus viskas ta kättesaadud kirjaliku eksamitöö ära ja loobus sellele mõtlemast.

Varsti järgnes suuline eksam ja prof O. Maddison tegi teatavaks, et õpilased, kes kirjalikul eksamil lahendasid kõik ülesanded ja said kõrgeimad hindeid, on vabastatud suulisest eksamist. Nendeks õnnelikeks osutusid ltn J. Mõtsküla, ltn J. Kristjuhan ja lpn R. Ilves. Kerkis küsimus, kas kirjalikkude eksamitööde hindajad (arvatavasti prof O. Maddisoni assistendid) olid arvamisel, et lpn J. Jaagus kopeeris lpn R. Ilveselt tema lahenduse ja sellepärast ei andnud lpn J. Jaagusele ühtegi hinnet. Kahjuks ei olnud lpn J. Jaaguse tööd enam alles ja seega puudus alus õigluse otsimiseks.

Maikuu 1938 oli tehnilise mehaanika suuline eksam käsirelva- ja suurtüüklassi õpilastele prof O. Maddisoniga. Sellel eksamil oli lpn A. Võhmal mure läbisaamise pärast, kuna kõik olenes professori tujudest. Kui lpn A. Võhma oli oma pileti laualt noppinud ja istus ettevalmistamiseks üksikus pingis, leidis ta, et teab enam-vähem midagi öelda iga küsimuse kohta. Kui

õpilane, keda parajasti eksamineeriti, ei teadnud õigeid vastuseid anda, siis vaatas professor lpn A. Võhmale paljutähendavalt otsa, mida võis tõlgendada umbes nii, et vaata, kus rumal, või: kui sinu kätte kord tuleb, küll siis tean, mida küsin. Nii kordus see mitmel juhul. Kui lpn A. Võhma oma piletit vastama läks, ütles professor sõbralikult, et kirjalik töö on hea olnud, kuid küsimuse esitas ta hoopis teisest piletit. Oli see esitatud läbikukutamise mõttega? Äkki märkas ta oma eksitust, vabandas ja esitas pileti ulatuses uued küsimused. Nendele sai ta eeskujulikud vastused, mida hindas 12 punkti vääriliseks. See juhtum näitas prof O. Maddisoni ühte head omadust: ta ei kandnud viha ja püüdis kõigiti õiglane olla.

Maikuus 1938 toimus diferentsiaalvõrrandite eksam käsirelva- ja suurtükiklassi õpilastele prof J. Nuudi juures.

Samal kuul oli ka tööstusmasinate eksam käsirelva- ja suurtükiklassile dipl ins E. Sari juures.

24. mail 1938 toimus anorgaanilise keemia erikursuse eksam pürotehnikaklassi õpilastele prof E. Jaaksoni juures.

31. mail 1938 oli mehaanika põhijoonte eksam pürotehnikaklassi õpilastele dots. E. Kilksoni juures.

Kõikidel klassidel olid järgmised eksamid:

- juunikuus 1938 välisballistika eksam ltn *mag. mat.* A. Sivadi juures;
- juunikuul 1938 meteoroloogia eksam ltn *mag. mat.* A. Sivadi juures;
- 11. juulil 1938 tööstustervishoiu eksam *dr. med.* K. Rumma juures;
- 15. juulil 1938 tööstuslikkude õnnetuste ja nende vältimise eksam *dr. med.* P. Volmeri juures.

Juunikuus vähenes töökoorem tunduvalt, kuna tehnikaülikooli õppeainetes sai eksamid sooritatud. See võimaldas meil külastada Ilmarise ja Krulli rauatehast, jällegi prof H. Einbergi asjatundlikul juhtimisel. Kummaski tehases veetsime terve päeva ja jälgisime tööprotsesse. Huvitav oli näha oma silmaga seda, mida talve jooksul olime õppinud. Kõige huvitavam oli Bessemeri pirn: sulamalmile lisatakse pressõhku, mille tulemusel põlevad ära kõrvalained ja sulatis muutub teraseks. Ainult vilunud meistri silm võis otsustada leegi värvi järgi, kui palju on sulatises kõrvalaineid, ja ainult meister teadis, millal need olid ära põlenud.

Lõppenud õppeained asendati:

- jalaväe laskeharjutustega laskerajal;
- praktiliste töödega (relvade ülevaatus ja remont) Rahumäe relvatöökodades (käsirelva- ja suurtükiklass);
- praktiliste töödega (laskemoona valmistamine ja käitlemine) Männiku laskemoonaladudes (pürotehnikaklass).

Praktikal Rahumäe relvatöökodades

Käsirelvaklassi õpilaste käsirelvade remondi tunnid viidi läbi Rahumäe relvatöökodades. Nende tundide eesmärgiks vastavalt keskasutuse määrustele ja eeskirjadele, relvade puhastamist ning kulunud osade asendamist tagavaraosadega ja tarbe korral lihtsamate osade valmistamist.

Ülevaatus sisaldas järgnevat:

- määrata kalibreerimisega rauaõõne ja -suudme kuluvus, ühtlasi kontrollida rauaõõne sirgust;
- lukk: kontrollida kestaheitja ja tappide seisukorda, lööknõela pikkust ja selle vedru tugevust;
- kontrollida luku vinnastaja pinna seisukorda;
- mõõta päästiku tõmbetugevust (kilogrammides);
- kontrollida padrunisalve, salvevedru ja -kaane seisukorda;
- kontrollida padrunipideme sobivust lukukojale;
- kontrollida relvaraua ja lukukoja sobivust püssi laele.

Sellele lisandus käsirelvade ülevaatuskaartide täitmine. Tegelik käsirelvade remont seisnes peamiselt kulunud osade asendamises tagavaraosadega ja relvaraua sobitamises laega. Remondile järgnes proovilaskmine ja kui see ei andnud rahuldavaid tulemusi, siis tuli veel kord kontrollida raua sobivust püssi laele.

Suurtükiklassi õpilastele korraldatud suurtükiremondi praktilised tunnid viidi läbi Rahumäe relvatöökodades. Nende tundide eesmärgiks oli õppida

põhjalikult suurtüki ülevaatus ja mõõtmist vastavalt kirjeldusele (nomenklatuurile) ning suurtüki puhastamist ja kulunud osade asendamist.

Õppetöö väeosades ja keskasutuses hõlmas järgnevat:

- suurtüki rauaõõne ülevaatus ja jälgede võtmist;
- kompressori ja paigaletoimibaja ülevaatus (tihendused, vedeliku koosseis ja surve);
- õhusurvepumba ja manomeetri kasutamist;
- suurtükiluku ülevaatus (kuluvus, täkked ja rooste);
- laskemehhanisme (löökraua noka väljaulatuvus, laskevedru tugevus ja osade koostöö);
- tõste- ja pöördemehhanisme (kuluvus, täkked, rooste ja mustus);
- mehhanismide ja rauaõõne õlitamist ning määrimist;
- suurtüki puhastamist ja hooldamist enne ning pärast laskmist.

Märkus: selle õppeaine käsitlemine oli tihedalt seotud suurtüki materiaalosa tundides ning puhastus- ja määrdeainete tundides läbivõetud ainega.

Tegelik ülevaatus ja sellele järgnev remont tehti 84 mm Inglise kerge välihaubiga. Mitmed osad tuli välja vahetada ja mõned osad, millele polnud tagavaraosi, tuli ise valmistada. Kõiki treipingil valmistatavaid osi meisterdas lpn J. Jaagus, kuna tema oli sellel alal võrreldes teistega spetsialist. Kõige rohkem oli tegu kahe pronksist plaadi kokkuneetimisega. Kui kuuma needi auku asetasi, jahtus see ära enne, kui jõudsi sellele pea lüüa. Leidsime, et niisugust tööd saab teha vaid plaatide eelsoojenduse ja leeklampide abil.

Vahelduseks meie remonttöödele oli 114 mm Inglise kerge välihaubitsate algiiruse mõõtmine Rahumäe relvatöökoja juures asuvas ballistikajajas, kus kasutati vähesel määral meie abi. Neid haubitsaid oli otsustatud müüa Hispaania kodusõjas võitlevatele kindral F. Franco vastastele. Pärast algiiruse mõõtmist eraldati rauad, hällid, alused ja rattad ning pakiti eraldatud osad kastidesse. Sama toimus 6-tolliste kindlusekahuritega, rahvasuus kutsutud kurgedeks, millel puudusid kompressoriid.³³

Pürotehnikaklassi õpilastele korraldatud laskemoona valmistamise ja käitlemise praktilised tunnid toimusid Männiku laskemoonaladudes. Nende

³³ 114 mm Inglise haubitsate müük toimus 1939. a jaanuaris sõlmitud lepinguga (43 haubitsat koos 36 000 lasu ja varustusega). Nimetatud relvade müügiga vähenes suurtükiväegruppide relvade hulk viiendiku võrra ja kadusid kõik kergehaubitsad. Seoses 1939. aasta septembris puhkenud sõjategevusega Euroopas peeti Eestis sama aasta märtsis kinni siin transiitkaubana ülevaatusel olev suurem partii mitmesugust relvastust (sh 28 114 mm Inglise kergehaubitsat) ja võeti sõjaväes kasutusele. Sellega taastus suure osas suurtükiväe müügieelne lahinguvõime. 6-tolliste relvade all mõeldakse ilmselt 1877. aasta 152 mm Vene kindlusesuurtükke, mille müük pidi aset leidma eelnimetatud relvadest varem (1937–1938) seoses Euroopas puhkenud ja Hispaania kodusõjast tulenenud vanema sõjatehnika müügibuumiga. Vt **T. Nõmm**. Eesti suurtükivägi 1918–1940. Relvastus ja ülesehitus – Laidoneri muuseumi aastaraamat, nr 4, 2004. Lk 39–205.

tundide eesmärgiks oli tutvustada käsirelvade ning suurtükkide laskemoona ja anda nende valmistamises praktilisi kogemusi. Täpsemalt kuulusid siia järgmised valdkonnad:

- lõhkeainete liigid ja käitlemine;
- mürskude täitmine lõhkelaengutega;
- lõhkelaengutes kasutatud ained, nende keemiline koostis ja omadused;
- laengupakkude pressimine ja mürskudesse asetamine;
- süütajate liikide tundmaõppimine, nende ehituse põhimõtted, kasutamine ja ettevaatusabinõud nende käitlemisel;
- padruni kesta ülevaatus, normaliseerimine ja kalibreerimine;
- sütikute liigid ja nende vahetamine;
- viskelaenguks kasutatavad ained, nende keemiline koostis ja omadused;
- rohu käreus ja selle mõjud.

Erilist tähelepanu pöörati laskemoona ladustamise nõuetele, julgeoleku kindlustamisele ja ettevaatusabinõudele.

14. juulil 1938 toimusid SÜÕ laskerajal Eesti Laskurliidu sõjapüssist laskmise klassikatsed ja 16. juulil 1938 toimusid samasugused klassikatsed sõjapüstolist laskmises. Nendel laskmistel täitis enamik õpilasi Eesti Laskurliidu I klassi normid ja kinnitati vastavatesse klassidesse. Parimaks laskuriks osutus üldarvestuses lpn J. Priikask pürotehnikaklassist.

Järgmine päev, 17. juuli kulus ettevalmistuste tegemiseks, et 18. juulil omnibussidega minna õppevälisõidule I. diviisi piirkonda.

Varahommikul, kui päikese esimesed kiired hakkasid paistma, algas sõit. Kooliülem käsundusohvitseriga ja ühe klassiülemaga sõitis sõiduautos ees. Õpilased järgnesid kahes omnibussis – kummaski üks klassiülem – ja kõige lõpus tuli veomasin toiduainetega ning karastusjookidega. Sõitsime Tallinnast läbi ja mööda Narva maanteed ida suunas. Esimese peatuse tegime Tallinna külje all Irus. Üks kaasõpilane oskas lugeda kaarti ja tutvustas selle abil maastikul leiduvaid ehitisi, asulaid jne. Teised õpilased jälgisid ja tegid omapoolseid täiendusi, kui neid oli. See moodus kaardi kasutamisel andis kõigile kogemusi, ehkki kaardi põhjal orienteerumine ei muutunud kunagi õpilaste hulgas populaarseks.

Teine peatus oli Jõelähtmel – kohas, mis oli pöördepunktiks Vabadussõjas ja kus peatati punaste pealetung ning asuti vastukallaletungile. Seda kohta tähistas kivi pealkirjaga “Siia maani ja mitte kaugemale”.

Kolmas peatus oli Aegviidus Koitjärve ääres. Sõidukid pargiti järve lähedale tee äärde. Seersant Kostabi jagas veomasinast kaasatoodud võileibu ja karastusjooke, mis maitsesid vabas looduses eriti hästi. Pärast einet anti meile vaba aega, mida igaüks võis kasutada oma soovide järgi. Suurem osa meist kooris riided seljast, et järve suplema minna, kuna vee temperatuur oli selleks kohane. Esialgu viibisime kalda läheduses ja kui seal solistamine igavaks muutus, pöörasime silmad vastaskalda poole. lpn R. Aardma hüüdis

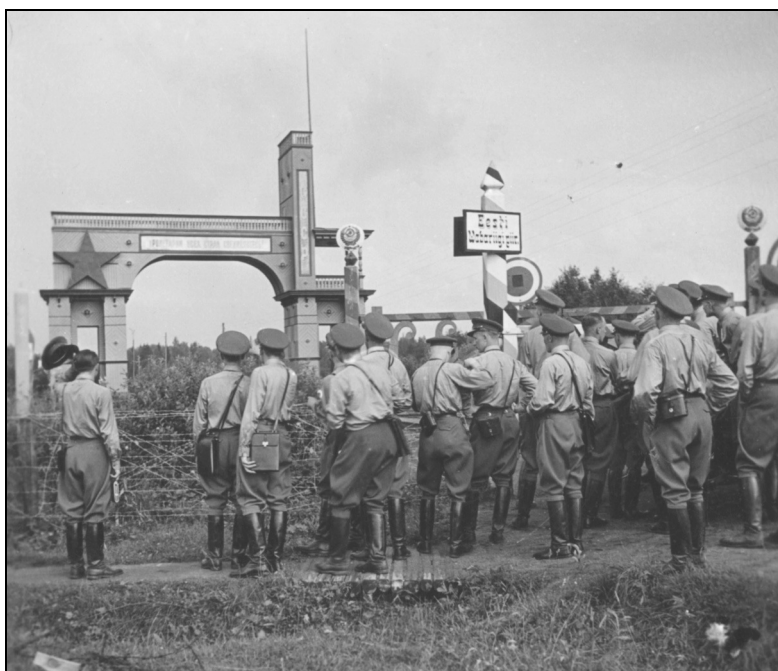
lõpn J. Jaagusele: “Kas ujume üle?” Vastaskaldani oli umbes 200 meetrit. “Ujume,” oli vastuseks. Nendega ühines lõpn M. Haavamäe ja veel mõned teised. Vastaskaldale jõuti suuremate pingutusteta. Vees oli vähe kasvusi ja järve oli küllalt sügav, et sai kalda lähedale ujuda. Põhi oli pehmeõitu, kuid kandis niipalju, et kaldale saime. Tagasisaamiseks otsustati kaares ümber järve joosta, ehkki lõpn R. Aardma eelistas tagasi ujuda. Ta ühines teiste jooksjatega ja kui need oma riiete juurde jõudsid, olid nende kehad kuivad ja riietumine läks lahedasti. Peagi sõit jätkus. Kogu õppevälisõidu ajal jälgis üks õpilastest pidevalt kaardil meie teekonda ja teatas teistele, kus parajasti oleme, kuhu saabume, mis on parempoolsel või vasakpoolsel teeküljel näha.

Ekspeditsioon Põhja-Eestis 1938. a suvel. Õpilased ja kooliülem Jõelähtmel Vabadussõja rinde piirikivi juures – „Siia maani ja mitte kaugemale”

Pärastlõunal jõudsimme endisesse Tapa mõisa, kus asus soomusrongirügemendi staap ja ohvitseride kasiino. Meid võeti vastu suurejooneliselt just nagu kuninglikke külalisi. Kasiino suures saalis oli kaetud laud umbes 60 inimesele. Laual oli lauahõbe ja hinnaline portselan. Kui kõik olid istet võtnud, luges kooliülem ette menüü, mida meile söögiks pakutakse, lisades omalt poolt humoorikaid täiendusi, ja soovis head isu. Niisugune menüü lugemine jäigi kombeks tervel õppevälisõidul selle erinevusega, et neid lugesid edaspidi ette lipnikud kooliülemate määramisel. Toidud maitseid suurepäraselt. See vastuvõtt oli pidulikum kui ükski teine meie õppevälisõidul. Avaldasime soovi näha soomusronge, kuid kahjuks ei täitunud meie soov, kuna rongid viibisid Paldiskis õppustel ja laskeharjutustel. Öö veetsime soomusrongirügemendis.

Järgmisel päeval jätkasime sõitu Narva suunas. Kuna meie teekond läks võrdlemisi lähedalt mööda Oru lossist, meie presidendi suveresidentsist, siis otsustas kooliülem seda külastada. Narva maanteelt pöörasime ära põhja poole ühele väiksemale, kuid sõidukorras teele. Lühikese aja pärast olime Oru lossi maa-ala piiril. Tee oli suletud. Lossi vahtkonna ülemaga peeti läbirääkimisi külastusloa saamiseks. Kui luba saabus, avati tee ja me sõitsime lossi juurde.

Ekskursioon Põhja-Eestis 1938. a suvel. Õpilased Eesti-N. Liidu riigipiiril

Oru loss, endise rikka vene ärimhe suvila, oli ümber ehitatud ja moderniseeritud. Väliselt oli loss väga ilus. Lameda katusega moodne ehitus asus Viru ranniku kõrgel paesel kaldal looduslikult ilusa ja väikese Pühajõe ääres. Jõe orgu oli hoitud nii, nagu seda oli kujundanud loodus, ainult mõni jalutustee oli inimese kätetöö. Jõe kaldas asus looduslik koobas, umbes 4–3 m lai ja 2–3 m kõrge. Koopa seinad, lagi ja põrand olid ühtemoodi siledad ning pruunikashallid. Meid lubati koopasse, kuid hoiatati vette astumast. Vett ei näinud meie kusagil enne, kui keegi oli jalad märjaks teinud. Alles siis nägime, et nõgusa põranda keskkohal oli vesi – puhas, selge ja läbipaistev nagu kristall.

Lossi lõuna- ja läänepoolsel küljel oli heas korras lilleaed paljude roosipõõsastega. Pärast jalutuskäiku läbi aia ja pargi juhutati meid lossi ja näidati alumisel korrusel asuvaid ruume. Kõikide ruumide seinad olid kaetud erisuguste vineeridega ja sisustatud nägusalt eestipärasest stiilis mööbliga. Seintel rippusid eesti kunstnike maalid. Kasutatud materjalid ja sisustus – kõik oli kodumaine. Arhitekt, kellele see töö usaldati, oli asjatundja ja oskas kõike väga maitsekalt korraldada. Suure söögitoa kõrval asus baariruum, kus meile pakuti võileibu, õlut ja õunamahla. Kõik Eesti õllevabrikute saadused olid siin esindatud. Suveresidentsi ülemisel korrusel olid presidendi elu- ja tööruumid, mis olid küllastajatele suletud.

Valvemeeskond elas eraldi hoones. Eluruumides olid põrandatel vaibad ja akendel kardinad ees. Ka ruumide sisustus erines tavalisest kasarmutes kasutatavast, jättes erakorteri mulje. Ltn J. Mõtsküla kohtas seal mitut koolivenda, ühed kuulusid valvemeeskonda ja teised erariietuses politsei koosseisu.

Seejärel tutvusime Vabadussõja lahingupaikadega Maidla ja Pagari metsade ning Kohtla, Käva ja Järve küla ümbruses. Selgitava ettekande võitluste käigust andis üks ohvitser 4. (Jõhvi) üksik-jalaväepataljonist. Sama pataljon korraldas meie toitlustamist ja ööbimist.

Järgmisel hommikul võtsime suuna Vaivara peale ja tegime peatuse Sinimägedes. Siin asusid Esimesest maailmasõjast pärinevad välikindlustused ja Vabadussõja päevil kasutasid taanduvad Nõukogude Vene üksused neid kindlustusi uue vastupanujoone moodustamisel. Kui Utria juures maabunud dessantüksus löikas ära nende ühenduse tagalaga, siis vaenlane alistus.

Riigiküla juures tehtud peatusel tutvusime lahingu käiguga selles piirkonnas, kuhu soomlaste üksus oli välja jõudnud, et Narva vallutada. Käisime Rootsi kuninga Karl XII mälestuseks püstitatud ausamba juures, kus ta 1700. aastal purustas Vene tsaari Peeter I sõjaväe.

20. juuli pärastlõunal jõudsime Narva Jaanlinna kindlusesse, kus 1. jalaväerügement varustas meid toidu ja öömajaga. Narvas oli palju vaatamisväärsusi, mistõttu peatusime seal kaks päeva. Saabumispäeva õhtul läks enamik meist linnaga tutvuma ja jalutama Pimeaeda, kus asusid vanad bastionid. Esimesel päeval käisime läbi jõe idapoolsel kaldal asuva Jaanlinna kindluse, mis oli venelaste ehitatud ning milles ööbisime. Käisime ka taanlaste ehitatud Hermani kindluses jõe läänepoolsel kaldal. Samal päeval külastasime Kreenholmi tekstiilfabrikut, kus oli palju vaatamisväärsusi. Oma algaastatel oli vabrik Euroopas suurim. Omaette sündmuseks oli nn Nahksillal jalutamine, mida oli lubatud teha väikeste gruppidega ja kus ei tohtinud taktis käia. Õhtu liginedes otsustasid mõned meie hulgast, kes enne Narva-Jõesuud ei olnud näinud, teha sinna eraviisilise külaskäigu. Pärast rannal jalutamist astuti Capricciosse restorani, kus okupeeriti paar lauda, et nautida elumõnuseid. Teenindamine oli väga hea. Kelner tegi kõik võimaliku, et

külalise rahulolu kindlustada. Ta lükkas tooli istumise alla, täitis klaase, kui need tühjaks olid saanud, andis sigaretile tuld jne.

Teist päeva alustasime Vabadussõja esimese lahinguvälja külastamisega Narva jõe idakaldal, Keldrimäe ja Kreenholmi lähedal, kus Nõukogude väed alustasid 22. novembril 1918. a pealetungi. 28. novembri varahommikul alustasid venelased Keldrimäe piirkonnas frontaalrännakut. Samal ajal ründasid nad polgusuuruse üksusega ka selja tagant üle Joala välja. Koos Saksa üksustega löödi rännakud tagasi ja venelaste üksused purustati.

Olime kaunis ligidal riigipiirile ja seepärast otsustati sõitu ida suunas jätkata. Piirile jõudes võisime näha piiri tähistavat mitmekordset, umbes 3–4 meetri kõrgust okastraataeda, mille taga oli maapind üles küntud ja rehadega silutud. Kaugemal oli sisse tallatud jalgrada, mis jooksis paralleelselt piiriga. Umbes kilomeetriste vahedega oli naabri maa-alale ehitatud kõrged puust vaatlustornid, mille tipus oli nelja seinaga piiratud katusealune. Läänepoolsel seinal oli aken. Kaugusest võisime näha piirivalvurit aknast välja vaatamas. Kui lähemale jõudsime, peitis ta ennast seinte varju. Piiri läheduses olnud Vene külad paistsid elanikest tühjendatud olevat, kuna sealsed ehitised olid kokku varisemas ja kuskil polnud näha inimesi.

Eespool nimetatud lahinguväljast lõunas asus teine lahinguväli, mis kuulus Vabadussõja tähtsamate hulka. Krivasoo (Kriüša) piirkonnas alustas vaenlane 7. detsembril 1919 suurte jõududega pealetungi, arendades edu seal, kus olid rakendatud Loodearmee üksused. Vastane tuli Mustjõe juures üle kinnikülmunud Narva jõe ja jätkas edasitungi. Läbimurre peatati ja heitlused kestsid selles piirkonnas vahelduva eduga kuni 17. detsembrini 1919, mil vastane tõrjuti suurte kaotustega tagasi üle jõe. Vaenlase korduvad rännakud murdusid traattõkete ees, kus lumistele väljadele jäid lamama vaenlase laipade read.

Edasisel ringsõidul läbisime Alutaguse metsi. Need olid ilusad palgimet-sad, männid mõlemal pool teed ja umbes 30 meetrit kõrged. Peatuse tegime Kuremäe (Pühtitsa) kloostri juures, mis oli ainuke nunnaklooster Eestis. Nunnade arv kahanes pidevalt, kuna ei olnud järelkasvu noorte naiste näol. Ainukeseks vaatamisväärsuseks oli igivana suur tamm, mis oli raudaiaga piiratud. Nunnad müüsid küllastajatele selle tamme koore tükke. Need pidid kõrvaldama hambavalu ja mõned muud ihulised hädad.

Kloostri maa-alal asus tiik, mis meelitas suplejaid palava päeva tõttu. Pahandust aimamata koorisid mõned õpilased ennast paljaks, et tiigi jahutavas vees karastust leida. Seda märkasid varsti läheduses viibivad nunnad. Kisa-käruga ruttasid nad tiigi juurde, et suplejaid veest peletada. Oma palvete ja lauludega muutsid nad tiigi vee uuesti pühaks. Sellest saime aimu, et selles tiigis ei supelda.

Õhtu eel jõudsime I diviisi õppelaagrisse Kurtnas, mis asus samanimelise järve ääres looduslikult kaunis kohas. Seal pakuti meile toidupoolist ja öö-

maja. Mitmed kasutasid juhust, et suplema minna. Ülejäänud vaatasid kaldalt teiste nalja vees. Supluskohal oli kaldast kuni sügava veeni vaiadest ja laudadest ehitatud sirge sild. Selle pealt oli hea vette hüpata ja veest välja tulles ei olnud tarvis järve porist põhja puudutada ega jalgu määrada. Vees solistas umbes 6–10 meest, silla otsal kükitas lpn E. Ruus, kes kartis jahedat vett. Vahetevahel kastis ta oma sõrmed vette ja niisutas kaenlaaluseid. Kaldal olijad õhutasid teda vette minema, kuid see ei muutnud teda sugugi julgemaks. Õhutajate hulgas oli ka lpn R. Aardma, kes ütles teistele vaikselt, et ta läheb ja lükkab lpn E. Ruusi vette. Mööda silda joostes võttis ta lükkamiseks hoogu. Lpn E. Ruus, kuuldes et keegi tuleb joostes tema selja tagant, vaatas üle õla tahapoole. Nähes lpn R. Aardmat lähenemas, aimas ta selle kavatsusi ja momendil, kui lpn R. Aardma oli teda puudutamas, hüppas ta ise vette. Lpn R. Aardma ei suutnud oma hoogu pidurdada ja langes vette täies vormiriietuses, säärikud jalas jne. Kõik teadsid, et ta on hea ujuja, ja ohtu polnud karta. Siiski jätkus sellest naeru ja nalja hulgaks ajaks. Lpn R. Aardma särgid ja püksid kuivasid kiiresti, kuid säärikute kuivatamine võttis rohkem aega, kuigi lahke kokk kasiinos kuivatas neid ettevaatlikult praeahjus. Järgmiseks hommikuks olid ka säärikud kuivad ja võisime oma sõitu jätkata mööda Alutaguse metsavahelisi teid.

Korraga peatus ootamatult meie omnibuss ja märkasime, et ka teine omnibuss ja kooliülevõtte sõiduauto olid peatunud. Paistis, et sõiduautol oli mingisugune rike, sest mootorikate oli üles tõstetud. Kooliülevõtte seisis koos kaaskonnaga ümber masina ning kui sinna jõudsimme, selgus, et mingisugune mootoriosa olevat murdunud. Kooliülevõtte sõiduauto kinnitati kaasasoleva veomasina taha ja sõit jätkus. Esimeses autoparandustöökojas rike kõrvaldati ja auto sõitis jälle.

Kui olime jõudnud Peipsi järve äärsesse Rannapungerja asulasse, siis otsustati seal peatus teha ja kehakinnitust võtta, sest loodus oli seal jällegi väga ilus. Kõrge männimetsa sisse oli ehitatud hulk nägusaid suvilaid ja küllaldaselt ruumi oli ka uutele ehitistele. Rand oli lai ja liivane – looduse poolt otsekui loodud suvitamiseks ja puhkamiseks. Venemaa-poolset randa ei paistnud, muidu oleks see võinud häirivalt mõjuda. Vesi oli soe, järve põhi puhas ja liivane. Ainukeseks puuduseks oli madal rand. Kes soovis ujuda, pidi enne vähemalt sada meetrit vees kõndima, enne kui vesi puusadeni ulatus. Jäi tunne, nagu poleks võimalik Peipsi järves uppuda, kuna vesi ei ulatanud üle pea.

Rannapungerjast võtsime suuna Rakvere peale, kus peatusime Palermos kommunistide massilise veretöö ohvrite ühishaua. Jalutasime Tammikus ja Vallimäel ronisime ordulossi varemetes. Õhtul läksime Rakvere rahvaeda, kus pühapäeva puhul oli vabaõhukontsert. Kellele meeldis lõbutsemine, läks rahvamaja rõdule einet võtma või tantsima. 5. üksik-jalaväepataljon pakkus

meile söögipoolist ja andis ulualust. Esmaspäeva, 24. juuli hommikul jätkus sõit ja peatusteta jõudsime keskpäeva paiku Tondile tagasi.

Nagu juba mainitud, oli õppevälisõidu peamiseks eesmärgiks külastada Vabadussõja lahinguvälju ja saada ülevaade sealsest lahingukäigust. Lektoriteks olid sageli lähedal asunud garnisonide ohvitserid, kes tundsid põhjalikult kohalikku ümbruskonda. Samal ajal tutvuti kodumaaga ja selle maastiku iseärasustega. Nende seitsme päeva jooksul, kus viibisime hommikust õhtuni oma kooliülema ja klassiülematega koos, avanesid soodsad võimalused üksteise paremaks tundmaõppimiseks. Need päevad tõid meid üksteisele palju lähemale, mis ei olnud võimalik ega ka mõeldav klassiruumi õhkkonnas.

26. juulist kuni 25. augustini 1938 viibisime korralisel puhkusel. Seda aega kasutas igaüks oma soovide järgi üldjoontes sarnaselt eelmise aasta vaheajaga.

3.4. III õppeaasta 1938/39

V semester 1938. a sügisel

Kui laupäeval, 26. augustil oma korraliselt suvepuhkuselt kooli tagasi jõudsime, leidsime, et meie äraoleku ajal olid aset leidnud mitmed muudatused. Sv Tehnikakooli oli uusi õpilasi vastu võetud, kellest mõned olid veel erariietuses. SÜÕ raamatukogu, mis asus I ploki läänepoolses otsas, oli oma asukohta vahetanud ja leidnud uue asukoha II ploki idapoolses otsas. Vabamenud ruumid jäid Sv Tehnikakooli III kursuse kasutada.

Keskpäeval, kui olime oma auditooriumi kogunenud, tervitas meid seal kooliülem. Ta tundis head meelt, nähes meid hea tervise juures, ja soovis meile algavaks õppeaastaks edu. Ta teatas, et kahel järgneval õppeaastal peame oma õpingud pühendama sõjatehnilistele ja sõjalistele õppeainetele, mis on õigupoolest lihtsamad ja mõistetavamad, mille tõttu meil saab olema palju rohkem vaba aega kahe möödunud aastaga võrreldes. Sellest tingituna hakkas kehtima normaalne päevakord, nii nagu see oli 1936. a sügisel õppetöö alustamisel.

“Alates 1. septembrist tõuseb teie teenistustasu kahekordseks ja senise 30 krooni asemel hakkate saama 60 krooni kuus,” ütles kooliülem. Ta soovitas sellest tingituna mitte raiskajaks muutuda, vaid raha teadlikult kasulikult tarvitada. “Nii palju taskuraha ei saa teil lähemas tulevikus enam olema, eriti siis, kui olete kooli lõpetanud ja peate ise kõik oma kulud tasuma.”

Edasi teatati meile, et avatavatesse elektrotehnika- ja motomehaanika-klassi on vastu võetud 45 uut õpilast. Klassiülemateks on vastavalt kapten V. Issako ja kapten P. Kommusar. Ta soovitas uusi õpilasi vennalikult kohelda,

3. Eesti Vabariigi Sõjaväe Tehnikakool 1936–1940

I Sõjatehnilised õppeained

1. Relvade konstruktsioonid, mjr E. Tiivel, dipl ins, Sõjaväe Varustusvalitsuse ülema abi relvastuse alal.
2. Käsirelvade materiaalosa, mjr O. Kåbala, Sõjaväe Varustusvalitsuse relvastusosakonna käsirelvade vanemtehnik; kpt A. Kandre, käsirelvaklassi ülem.
3. Suurtükikide materiaalosa, kpt V. Villemson, suurtükiklassi ülem.
4. Laskemoona materiaalosa.
 - Käsirelvade laskemoon, kpt Feofanof, Sõjaväe Varustusvalitsuse relvastusosakonna käsirelvade laskemoona jaoskonna ülem.
 - Suurtükikide laskemoon, n-ltn E. Nurmet, dipl ins, Sõjaväe Varustusvalitsuse relvastusosakonna laskemoona jaoskonna ülem.

II Kutseohvitseri õppeained

5. Üldtaktika, kol-ltn E. Marguste (Margusson), VR II/3, K. S. dipl., Sõjakooli ohvitseriklasside ülem.
6. Pioneerasjandus, kpt M. Luulik, VR II/3, SÜÕ pioneerasjanduse lektor.
7. Suurtükiasjandus. S. E. (suurtükiväe eeskiri) V osa, kol-ltn A. Ratiste, VR II/3, suurtükiväe inspektori abi.
8. Maailmasõda, kol-ltn J. Vermet (Värnik), K. S. dipl., SÜÕ maailmasõja ja sõjakunsti ajaloo lektor.
9. Sõjakunsti ajalugu, kol-ltn J. Vermet.
10. Jalaväe laskeasjandus, kpt A. Kandre, käsirelvaklassi ülem.
11. Suurtükiväe laskeasjandus, kpt V. Villemson, suurtükiklassi ülem.
12. Suurtüki- ja patareioõppus, kpt V. Villemson, suurtükiklassi ülem.
13. Jalaväe riviline ettevalmistus, klassiülemad.
14. Kehaline kasvatus, kpt J. Langel, kpt E. Pliisnik ja hr T. Sulg, SÜÕ kehalise kasvatuses instruktoreid.
15. Ratsasõit, mjr R. Hindpere (Hindper), SÜÕ õppeeskadroni ülem ja ratsasõidu instruktor; ltn N. Keskküla (Baratashvili), SÜÕ õppeeskadroni rühmaülem ja ratsasõidu instruktor.
16. Vene keel, res mjr M. Kulasalu (Kuhlberg).
17. Saksa keel, dr Graf.
18. Määrustikkude ja eeskirjade tundmine, klassiülemad.

Õppeainete sisukirjedused

I. Relvade konstruktsioonid kõikide klasside õpilastele

a. Püstolite ja püsside areng: ajalooline ülevaade alates musta püssirohu leiutamisest XII sajandil. Arkebuus ja musketpüsside konstruktsioon ning

tehnilised omadused. Lorenzoni süsteemi mitmelasulise püssi konstruktsioon ja tehnilised omadused. Esimeste kuulipildujate konstruktsioonid: käsitsi käivitatud pöörlevate raudadega või laengupesadega kuulipildujad. Padrunipesa kaudu laetud vintpüssi konstruktsioon. Tulejõu suurendamine automatiseerimisega. Pool- ja täisautomaadid.

Automatiseerimise konstruktiivsed printsiibid. Raua ja luku pikk ning lühike tagasijooks.

b. Ajalooline ülevaade suurtükkide arengust alates XIV sajandist. Suurtükkide esimesed konstruktsioonid ja tehnilised omadused. Kasutatud materjalid. Damaskuse raud. Silindrikujuline mürsk ja šrapnell (1784. a). XIX sajandi lõpu, Esimeses maailmasõjas ja Vabadussõjas kasutatud suurtükkide põhi-konstruktsioon.

Suurtükkide liigitus kasutamise, raua pikkuse ja mürsu kaalu (ehk kaliibri) järgi.

2. Käsirelvade materiaalosa käsirelvaklassi õpilastele, lühendatult suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilastele

Käsirelvade materiaalosa tunnid toimusid kooli ja Rahumäe relvatöökoja ruumides. Eesmärgiks oli tutvustada õpilasi kõikide käsirelvadega, mis olid kasutamisel sõjaväes ja Kaitseliidus. Iga relv võeti lahti üksikosadeks, kusjuures tutvuti relva konstruktsiooniga ja õpiti osade koostööd. Luku osadeks lahtivõtmist ja kokkupanemist pidid õpilased olema võimelised tegema pimedas piiratud aja jooksul. Läbivõtmisele kuulusid järgmised relvad.

- Püstolid: 9 mm FN Browning ja kal. 4 rakettpüstol.
- Revolvrid: 7,62 mm käsitsi ja automaatse vinnastamisega Nagant.
- Jalaväe vintpüssid: Vene 7,62 mm Mosini-Naganti tüüpi vintpüss; Inglise .303³⁴ Enfieldi vintpüss (mark I–III) ja Jaapani 6,5 mm Arisaka tüüpi vintpüss (ümber puuritud kaliibrile .303).
- Käsigranaadid: Vene pudel, Saksa kaigas, Inglise Mills ja Lemon.
- Kergekuulipildujad: Lewis ja Madsen.
- Raskekuulipildujad: Maxim ja Colt.
- Granaadiheitja: 81 mm Stockes-Brandt³⁵.
- Tankitõrjekahur: Saksa 37 mm Rheinmetall.

³⁴ Siin toodud vintpüsside kaliibrid .303 (mõõt tollides) = 7,71 mm.

³⁵ Tänapäevases keelepruugis enam tuntud miinipildujana. Stockes-Brandt on algse relvatüübi konstruktorite nimedest tuletatud mudeli üldnimetus. Eestis kasutati sellel ajal vähesel hulgal Soomes toodetud 81 mm Tampella miinipildujaid.

3. Suurtükide materiaalosa suurtükiklassi õpilastele. 76,2 mm Vene suurtüki materiaalosa pürotehnika- ja käsirelvaklassi õpilastele

Suurtükide materiaalosa tunnid toimusid aastatel 1938–1940 SÜÕ suurtükipargis, Rahumäe relvatöökojas ja Arsenali remonditöökojas. Eesmärgiks oli tutvustada õpilasi kõikide suurtükitüüpidega, mis olid suurtükiväes kasutusel. Arvesse võttes erinevate süsteemide rohkust, ei olnud võimalik kõikide süsteemide peensustesse süveneda. Suurtükke võeti kirjelduste (nomenklatuuri) järgi üksikosadeks lahti, tutvuti konstruktsiooniga ja kokkupanekul õpiti osade koostööd. Erilist tähelepanu pöörati nii kompressori ja paigaletoimbaja ehitusele ning hooldamisele kui ka suurtükilukule ja laskemehhanismile. Läbivõtmisele kuulusid järgmised suurtükid, mis olid pärit Esimesest maailmasõjast ja läbi teinud Vabadussõja:

- 76,2 mm (3") Vene kerge välikahur;
- 76,2 mm (3") Prantsuse kerge välikahur;
- 84 mm (18-naelane) Inglise kerge välikahur;
- 114 mm Inglise kerge välihaubits;
- 107 mm (42-liinine) Prantsuse Schneideri kaugelaskerahur;
- 150 mm Saksa raskehaubits;
- 152 mm (6") Prantsuse Schneideri raskehaubits;
- 152 mm (6") Inglise Vickersi raskehaubits;
- 152 mm (6") Vene Canet' merekahur.

Peale eespool nimetatute koostasid suurtükiklassi õpilased kpt V. Villemsoni juhtimisel Rahumäe relvatöökojas kirjelduse 102 mm (4") Vene kaugelaskerahurile, mida kavatseti monteerida soomusrongi platvormile.

81 mm Stockes-Brandti granaadiheitja kohta saadi ülevaatlikku informatsiooni Rahumäe relvaladudest.

1940. a kevadel tutvuti õhukaitse suurtükiväegrupis:

- 20 mm Rootsi Boforsi õhutõrjekahuriga;
- 75 mm Saksa 1936. a mudeli õhutõrjekahuriga neljal rattal ja neljajarulise aluse ning tsentraalse tulejuhtimisseadega WIKOG (Winkelgeschwindigkeitsschwindigkeitskomandogerät) ja
- 75 mm Vene õhutõrjekahuriga, kus laskeandmeid leiti graafiliselt ja lahingukorda seadmiseks tuli kahur kaherentaliselt kaarikult maha tõmmata.

4. Laskemoon kõikide klasside õpilastele, praktilised tööd ainult pürotehnikaklassi õpilastele

a. Käsirelvade laskemoon.

Euroopas XII sajandil avastatud must püssirohi, selle koostis. XVI sajandi teraline püssirohi. Kuul ja viskelaengud eestlaadimisel. Sütik XVIII sajandil. Suitsuta püssirohi 1885. aastal. Gelatiniseeritud suitsuta püssirohi. Käsirel-

vade laskemoona ühik: padrun. Padrun, kest ja padrunipide. Kuuli kuju muutmine suurema kiiruse saavutamiseks. Kuuli kest ja selle materjal. Kuuli voolujooneline kuju ja ballistika. Pronksist padruni kest: pudelikujuline kübaraga ja kübarata ning silindriline kest. Sütikute liigid ja asukoht. Kuulipildujate spetsiaallaskemoon: leekjäljestus, süüte- ja soomustlâbistavad kuulid.

b. Suurtükide laskemoon suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilastele.

Ajalooline ülevaade alates püssirohu avastamisest. Esimeste pronksist ja rauast valatud õõnsate kuulide ja süütajate konstruktsioon XIV sajandil. Teralise musta püssirohu tarvitusele võtmine. Esimeses maailmasõjas, Vabadussõjas ja sellele järgnenud aastatel kasutatud granaat.

Laskemoona liigitamine viskelaengu järgi:

- muutmata viskelaenguga laskemoon;
- muudetava viskelaenguga laskemoon.

Laskemoona liigitamine mürsu toime järgi:

- granaadi³⁶ konstruktsioon;
- šrapnelli konstruktsioon;
- erimürskude konstruktsioon:
soomustlâbistavad põhjasüütajaga mürsud,
keemilised mürsud,
suitsu tekitavad mürsud,
süütemürsud,
valgustusmürsud,
leek- või suitsujäljestusega ja õhutõrjemürsud.

Süütajate konstruktsioonid:

- lendsüütajad: püssirohtu põletavad ja mehaanilised süütajad;
- lööksüütajad: hetkelised ja viivitusega lööksüütajad;
- põhjasüütajad (soomustlâbistavate mürskude tarvis).

Granaadiheitja³⁷ laskemoona konstruktsioon:

- granaadi kesta kuju,
- lõhkelaeng,
- süütaja,
- stabilisaatorid,
- sütikuga viskelaeng.

5. Üldtaktika kõikide klasside õpilastele

Strateegia püstatab sõjaliste operatsioonide eesmärgid ja määrab nende täitmiseks vajalikud jõud.

³⁶ Tänapäeval *fugassmürsk*.

³⁷ Mõeldakse miinipildujat.

Taktika õpetab, kuidas relvastatud jõudusid kasutada, et püstitatud eesmäärke saavutada.

- a. Ränna. Rännakukolonna formeerimine. Eeljõud, peajõud ja voor. Vaatlus ja luure. Külgedele välja saadetud julgestusosad, patrullid. Õhuvaatlus ja õhukaitse. Gaasikaitse. Side.
- b. Lähenemine. Eeljõudude kohtumine vastasega; hargnemine maastikul. Saate- ja raskerelvade tuletoetuse korraldamine.
- c. Kohtumislahing. Peajõudude hargnemine maastiku iseärasusi arvestades. Pideva side loomine naabritega. Rünnaku ettevalmistamine.
- d. Rünnak. Maastikuluure. Rünnaku lähtealus. Raskerelvade positsioonid. Tulelaan. Läbimurre. Edu arendamine. Varude kasutamine.
- e. Kaitse. Maastikuluure. Kaitsesüsteemi loomine kaitsesügavuses. Toetuspunktid. Tulelaan. Vaatlusvälja puhastamine. Traattõkked. Miiniväljad. Kaevumine. Varjendid. Sidevõrk.
- f. Taandumine. Taandumist katvad üksused. Maastikuluure ja uue kaitsesüsteemi loomine. Taandumine uutele kaitsepositsioonidele.

Võitlevate üksuste edu oleneb jalaväejao üksikvõitlejast, tema ettevalmistusest, relvade tundmisest ja maastiku kasutamise oskusest. Teda toetavad kõik teised väeliigid.

6. Pionerasjandus kõikide klasside õpilastele

- Jalaväe kindlustustööd. Laskuri-, kuulipilduja- ja saaterelvade pesad. Jooksukraavid. Kaevikud. Traattõkked. Moondamine.
- Suurtükiväe kindlustustööd. Suurtüki- ja laskemoonakaevikud. Lähimaa-kaitsesüsteemi organiseerimine. Moondamine. Vaatluspunkti organiseerimine.
- Varjendid: kerge, keskmise ja raske kattega varjendid.
- Praktilised tööd maastikul. Õhkimine. Sütikud. Süüte- ja lõhkenööri kasutamine.

7. Suurtükiasjandus suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilastele

- a. Suurtüki lahinguvalmis ja rännakukorda seadmine.
- b. Algsuurtükk. Suurtükide suunamise viisid. Paralleelseks seadmine. Paralleel-, koond- ja hajuvihk. Sihtpunkt ja selle märkimine.
- c. Kattehari ja varjuvus.
- d. Väiksem tõste.
- e. Tulistamisel kasutatavad mõisted.
 - Laskeviis (nt laseb esimene)
 - Laskesuund (nt algsuund nr 1)
 - Suuna parandus (nt paremale 0–20)
 - Laskemoon: granaat
 - Süütaja tüüp: normaalsüütaja
 - Sihik või kvadrant: sihik 56

Tuleavamiskäsklus: “Tuld!”

f. *Laskeandmete ettevalmistamine:*

- kaardi kasutamisega. Laske- ja vaatluskauguste leidmine kaardilt. Lasketabelite kasutamine. Laskeandmete parandused olenevalt rohu käreduusest, mürsu kaalu erinevusest ja tuule mõjust;
- tule ülekandmisega, kui algsuund või märk on sisse lastud;
- planšetiga laskmisel. Sihtmärgi, algsuurtüki ja vaatluspunkti asukoht on topograafilisel mõõtmisel kindlaks määratud. Arvesse võetakse kõiki meteoroloogilisi ja ballistilised andmeid.

g. *Tulejuhtimisviisid:*

- kahekülgse vaatlusega (ortogonaalmeetodil) – plotteriga või planšeti abil;
- ühekülgse vaatlusega – φ ja ω leitud lasketabeli, laskmise või lendurvaatleja kaasabil.

h. *Õhinglaskmine*³⁸:

- granaatidega,
- šrapnellidega.

i. *Õine laskmine.*

j. *Laskmine kiirelt liikuvate märkide (tankide) pihta.*

k. *Kartetš.*

Kui suurtükiasjanduse lektor kol-ltn A. Ratiste jõudis oma loengus suurtükide suunamise viiside juurde, ütles ta: “Lpn Orav, tulge tahvli juurde ja kandke ette see osa loengust!”

Sellel tahvli juurde kutsumisel oli väikene eellugu. 1935. a sügisel kutsuti Rakveres kordusõppustele 9. (reserv-) suurtükiväegrupp, kus lpn V. Orav oli 1. patarei ülema abi. Suurtükiväe inspektori abi kol-ltn A. Ratiste inspekteeris õppuseid ja suurtükide suunamise ajal, mida toimetas lpn V. Orav, ütles inspekteerija, et need suurtükid ei ole suunatud paralleelselt, vaid hajutatult. Lpn V. Orav vaidles sellele väitele vastu, öeldes, et suurtükid on suunatud suurtükiväe eeskirja V osa järgi ja et nende rauad on paralleelsed. Edasi küsis kol-ltn A. Ratiste lähedal seisvatelt 2. suurtükiväegrupi kutseohvitseridelt nende arvamust, kes andsid õiguse suurtükiväe inspektori abile.

Pärast õppuseid oli kol-ltn A. Ratistel kombeks õhtuti üht kindlat kohvikut külastada. Kui õhtu oli saabunud, võttis lpn V. Orav suurtükiväe eeskirja V osa kaasa ja läks samasse kohvikusse, et seal kol-ltn A. Ratistet kohata. Viimane andis lipnikule võimaluse öelda suurtükide suunamise kohta selgitavaid sõnu. Selgitused vaikselt ära kuulanud, ütles ülem: “Teil oli täielik õigus, suurtükid olid suunatud paralleelselt eeskirja järgi. Sellest on kõikidel kasu olnud, ka teil, kuna värskendasite selles osas oma teadmisi, enne kui siia tulite.”

³⁸ Peetakse silmas laskmist õhus lõhkevate mürskudega.

Nendest kordusõppustest oli möödunud juba rohkem kui kolm aastat, kuid kol-ltn A. Ratistel oli see vahejuhtum siiski meeles, millest ta omal viisil heatahtlikult märku andis.

8. Maailmasõda kõikide klasside õpilastele

Euroopa poliitiline, majanduslik ja sõjaline olukord 1914. a. Sõja puhkemise põhjus ja sõja käik koos idarinde (Gumbinneri, Tannenbergi, Masuuri järve) ja läänerinde (Ardennide, Marne'i, Ypresi, Champagne', Verduni, Somme'i, Metzi ja Flandria lahingu) analüüsiga.

9. Sõjakunsti ajalugu kõikide klasside õpilastele

Sõjavägede organisatsioonid, sõjaväe strateegiline ja taktikaline kasutamine ning tähtsamate lahingute analüüs.

a. Vanaaeg.

Assüürlaste, babilonlaste ja pärslaste sõjavägi.

– *Kreeka: Falanks (Phalanx). Miltiades Marathoni lahingus (490. a eKr) ja Epaminondas Leuctra lahingus (371. a eKr).*

– *Makedoonia: Aleksander Suure sõjakäigud ja Gaugamela lahing (332. a eKr).*

– *Kartaago: Hannibal – Cannae lahing (216. a eKr).*

– *Rooma: Spicio Africanus – Zama lahing (202. a eKr).*

b. Keskaeg (300–1500).

Ajastut iseloomustavad soomustatud ratsavägi ja kindlused.

– *Bütsants: Belisarius – Darase lahing (530).*

– *Ristisõjad: Richard Lõvisüda – Arsoufi lahing (1191).*

c. Uusaeg.

Ajastut on iseloomustatud püssirohu tarvitusele võtmisega.

Rootsi: Gustav Adolf – Lützeni lahing (1632).

Prantsusmaa: Napoleon – Austerlitz lahing (1805) ja Waterloo lahing (1815).

Preisimaa: H. K. B. von Moltke – Königgrätzi lahing (1866) ja Sedani lahing (1871).

Lektor kol-ltn J. Vermet (Värnik) oli kooli kasvandike hulgas tuntud Moltke nime all. Ta ei olnud hea kõnemees.

10. Jalaväe laskeasjandus kõikide klasside õpilastele

Eesti Laskurliidu klassikatsete täitmiseks toimusid lasketiirus laskeharjutused sõjapüssist, püstolist, kuulipildujast ja 22-kaliibrisest püssist.

11. Suurtükiväe laskeasjandus suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilastele

Suurtükiväe eeskirja V osa praktiline rakendamine. Laskeandmete ettevalmistamine ja eellaskmise läbiviimine vastavalt olukorrale. Eellaskmise, so tulejuhtimise harjutuste täitmine Sõjakooli patarei laskelaual.

Laskelauaks oli umbes 4×5 meetri suurune kast, millel oli vähendatud mõõdus maastik kujutatud maapinnalainetuste, küngaste, metsatukkade, jõgede ja järvedega ning teede, sildade ja muude ehitistega. Põigiti üle laskelaua ulatus rööbastel liikuv sild, mis toetus kahele lühemale küljele. Sihiku (kvadrandi) seade ja seade paranduste järgi nihutati silda ette- või tahapoole. Sillal asuvat, paremale ja vasakule liikuvat lükatit kasutati suuna paranduste tegemisel. Kui suuna- ja kaugusparandused olid tehtud, langetati pärast käsklust “Tuld!” lükatil niidi otsas rippuv raskus, mis markeeris mürsku. Eestpoolt oli laskelaud varjatud seinaga, millel oli üle terve pikkuse umbes 10 cm laiune vaatluspilu. Laskeandmete ettevalmistamisel ja eellaskmisel pandi erilist rõhku kiirusele.

12. Suurtüki- ning patareioõppus suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilastele, lühendatult käsirelvaklassi õpilastele

- a. *Eesmärgiks oli praktiliste harjutuste abil anda teadmisi ja kogemusi suurtüki seadmisel tulepositsioonile. Suurtükiülema ja meeskonna (numbrite) kohustused suurtüki lahinguvalmis seadmisel, laskmise ettevalmistamisel, laskmise kestel ja rännakukorda seadmisel.*
- b. *Patareiohvitseri ülesanded ja kohustused tulepositsioonile asumisel: tulepositsiooni valik, varjavus, väiksem tõste, algsuurtüki asukoha määramine ja suunamine, paralleelvihu tekitamine, laskemoona ettevalmistamine, suurtükkide kaevumine ja moondamine, patarei tulepositsiooni lähimaakaitse korraldamine ja meeskonna varjendite valmistamine.*
- c. *Patareiülema ülesanded ja kohustused: luure toimetamine tulepositsiooni, eelikute positsiooni, vaatluspunktide ja telefoni sidekeskjaama asukohta määramiseks. Vaatluspunkti sisseseadmine; varustamise ja toitlustamise korraldamine ning side loomine grupi ja jalaväega.*

13. Jalaväe riviline ettevalmistus kõikide klasside õpilastele

Koond- ja lahkrivi vastavalt jalaväe eeskirjale.

14. Kehaline kasvatus kõikide klasside õpilastele

Siht-, rüst-, rakendus- ja püssivõimlemine. Käsi-, korv- ja pesapallimäng.

15. Ratsasõit kõikide klasside õpilastele (erinevate kavade järgi)

Samm, traav, galopp ja väligalopp. Ühe- ja mitmekordsete takistuste ületamine maneežis.

16. Vene keel kõikide klasside õpilastele

Vene keele grammatika ja venekeelse kirjanduse lugemine ning tõlkimine.

17. Saksa keel kõikide klasside õpilastele

Saksa keele grammatika ja saksakeelse kirjanduse lugemine ning tõlkimine.

18. Määrustikkude ja eeskirjade tundmine kõikide klasside õpilastele

Sise- ja veomäärustikud. Lahingu-, jalaväe-, suurtükiväe- ja pioneereeskiri.

Väeosadest Sv Tehnikakooli lähetatud kutseohvitserid olid vabastatud sõjaliste ainete kuulamisest.

Väiksema töökoorma tõttu oli õpilastel palju rohkem vaba aega kahe möödunud aastaga võrreldes. Eelmise aasta eeskujul otsustati mitteametliku õppeainena jällegi tantsukursustest osa võtta, mida korraldati kesknädala õhtutel. Õppetöö lõppenud, riietuti kiiresti ümber, et “õppevahendeid” Tondile tuua või neid Järve jaamas kohata. Mitmetel olid samad tantsupartnerid mis möödunud aastal ja paljudele kujunesid nad eluaegseteks kaaslasteks. Pärast tantsutunde ei olnud kellelgi kiiret kasiinost lahkumisega, kuna sellel päeval jäid ära muidu veel kohustuslikud ettevalmistustunnid. Viideti aega seltskondlikult õhtusööki süües ja pühitseti mõnda täht- või sünnipäeva. Lahkuti kasiinost arvestusega, et oma tantsukaaslast koju saata ja õigel ajal Tondil tagasi olla, kuna keegi ei tahtnud tagasitulekuga hilineda. Kui novembrikuus tavalised tantsukursuse tunnid lõppesid, siis ei mäleta, kelle algatusel need jätkusid masurkatundidega suurtükiväe kol-ltn J. Mäe asjatundlikul juhendamisel.

Ka muudel õhtutel külastati kasiinot rohkem kui eelmistel aastatel, kuna pärast kahte aastat Tondil elamist tundsi ennast igal pool koduselt. Nendel õhtutel mängiti tavaliselt bridži kuni ettevalmistustundide algamiseni. Igaüks, kes on bridži mänginud, teab, kui raske on seda mängu pooleli jätta, mille tõttu juhtus vahest, et hilineti ettevalmistustundidesse. Neid kontrollis üks klassiülematest järelevalveohvitserina. Tihti juhtus, et kpt V. Villemson, kes elas staabi majas, tuli parajal kellaajal kasiinosse ja lõpetas kaardimängu. Suuremateks bridžimängijateks olid lipnikud J. Priikask, R. Aardma, F. Saar, E. Ruus ja J. Ristikivi.

Vaba aega ei viidetud siiski vaid tantsimise ja kaardimänguga, vaid vabal tahtel ja huvist asja vastu kasutati rohkesti ka õppeasutuste võimlat III ploki läänepoolses otsas, kus mängiti võrk- või korvpalli. Sellel ajal oli õppeasutuste võimla kaunis moodne hoone mitmekesisiste spordiriistadega, kuhu kuulusid duši- ja riietusruumid. Lipnikud R. Ilves, A. Kolga, A. Mölder, B. Saame, M. Haavamäe, E. Linsi, G. Piller, L. Taar, J. Varik, O. Kornet ja J. Seks osutusid sagedamateks võimla kasutajateks.

Need, kes ei viitsinud võimlasse minna, leidsid endale olenevalt ilmastikust ajaviidet ja vaheldust sihtvõimlemisega kooli ruumides või pallimänguga kooliesisel väljakul.

Aja surnukslõõmiseks korraldati kooli ruumides kükitamisvõistlust. Ei mäleta, kes osutus võitjaks, ka ei mäleta, mitu korda võitja kükitas, kuid

mäletan, et need, kes sellest võistlusest osa võtsid, olid hiljem raskustes treppidest ülesminemise ja allatulekuga. Trepist ülesminekul püüti ennast käsipuud kasutades aidata. Trepist allaminek oli veelgi täbaram: oli tunne, nagu astuksid tühjusesse, mille tõttu prooviti käsipuul allasõitmist. Häda sellele, kui keegi klassiülematest või isegi kooliülem trepil vastu juhtus tulema, mis lõppes vabaduse piiramisega nädala lõpul.

Isemoodi sündmuseks kujunes vorstisöömise võistlus. Osavõtjaid oli mitu ja nendel oli lubatud ainult vorsti süüa ja selle allaloputamiseks karastavaid jooke kasutada. Võistluseks vajalikke aineid saadi allohvitseride kasiinost, kuhu teatasime oma tellimuse, ja selle toimetas kohale kasiino ettekandja. Esimese poole kilogrammi söömine ei tekitanud võistlusest osavõtjatele mingisuguseid raskusi. Raskused algasid teise poole kilogrammi söömisel, kus hakati rohkelt karastavaid jooke kasutama. Kui ka see ei aidanud, siis tuli edasivõistlemisest loobuda. Kõige kauem pidas vastu suurtükiklassi õpilane lpn A. Vene, kes sõi ära peaaegu ühe kilogrammi vorsti ja osutus seega võitjaks, omandades vastava tiitli.

1. detsembril 1924 kommunistide riigipöördekatset hukkunud kadettide mälestussammas Tondil

Meie elav tegevus vaba aja kasutamisel ei jäänud vist tähelepanemata ülemuste poolt. Kooliülem tegi ühel oma järgmistest tundidest meile teatavaks, et meie peale pannakse uus kohustus, millest kõik võrdselt osa võtavad. Tulevikus määratakse meie hulgast õppeasutuste korrapidajaohvitser, kes

VICTOR ORAV

Kui ta oli esimest korda korrapidajaohvitser ja kontrollis õppeasutuste ühiskööki, kohtas ta seal toitlustajat ja küsis sellelt: “Kas võite mulle ütelda, kuidas see juhtub, et vahest on söögilauale toodud lihaportsjonite hulgas mõned verised tükid? Kas ei saa seda tulevikus vältida? Võib-olla peaks veriseid kohti enne söögi valmistamist puhastama!”

Millegipärast need küsimused ärritasid toitlustajat ja ta vastas: “Toidu valmistamine pole teie asi! Kui teil on midagi ütelda, siis kirjutage märkuste raamatusse!”

Märkuste raamat asus söögisaalis korrapidajaohvitseri laual, kuhu toodi alati hoolikalt valitud portsjonid. Tavaliseks sissekandeks märkuste raamatus oli: “Toit maitsev ja küllaldane.”

Umbes poolteist kuud hiljem oli lpn J. Jaagus jällegi korrapidajaohvitser. Oma kontrollkäigul ühisköögist läbi minnes kuulis ta köögi kõrval asuvas laoruumis ebatavalist müra ja tagumist. Paari sammuga oli ta laoruumi ukse juures, tõmbas selle lahti ja seal avanes temale üllatav vaade. Köögikorrapidaja-aspirant raius püssitäägiga midagi lihakastide ja korvide vahel. Ta oli nii suure innuga oma tegevusele pühendunud, et ei märganudki korrapidajaohvitseri, kes seisis ukse lähel ja jälgis tema tegevust.

“Mis sõda see siin möllab?” hüüdis korrapidajaohvitser. Kohkunult keeras köögikorrapidaja ennast kõnetaja poole, tõstis käe tervituseks, võttes valveseisangu, ja teatas: “Härra lipnik! Võitlen rottide ja hiirte vastu: nad tahavad liha ära süüa!”

“Kas saite nendest mõne kätte?”

“Ei saanud. Mõnele sain pihta, kuid siis jooksid kõik ära.”

“Loodame, et nad ei tule enam tagasi.”

“Tulevad küll tagasi, härra lipnik, siis kui siin ruumis on vaikne.”

“Kas siis siin nende vastu lõksusid või mürki ei ole?”

“Ei ole. Sellepärast ma kasutasingi püssi tääki.”

“Hea küll, aga tabamise võimalus on siiski väga väikene.” Nende sõnudega jättis lpn J. Jaagus ühisköögi korrapidaja oma võitlusväljale ja jätkas oma teekonda söögisaali suunas. Peas valmis tal mõte, et see groteskne lugu peaks olema paras kirjapanemiseks. See peaks olema toitlustajale arusaadavam keel, mis aitaks selgitada, et köögis ei ole siiski kõik nii, nagu see peaks olema.

Toimkonna lõpus kirjutas lpn J. Jaagus korrapidajaohvitseri aruande märkuste lahtrisse, et ühisköögi korrapidaja võitleb täägiga rottide ja hiirte vastu, et neid liha kallalt eemale peletada, kuna nende vastu võitlemiseks pole mingit teist vahendit olemas.

Järgmisel päeval sai lpn J. Jaagusele teatavaks, et ta olevat pannud terve köögi kihama. Mõned kaasõpilased tegid temale möödaminnes märkuseid, küsides: “Kuidas sa julgesid seda teha?” “Miks sa niisuguse ettekande kirjutasid?” Lpn J. Jaagusele jäi mulje, et ta on hakkama saanud ühe väga halva

VICTOR ORAV

vastase suurtükki, mis lasi oletada, et tegemist on terve patareiga. See paistis olema ilus saak, kuid oli kümnele mehele raske seedida. Oli selge, et patareid on võimalik hävitada ainult siis, kui ta on rännakukorda seatud. Maastiku lähemal uurimisel oli näha aiateivaste külge kinnitatud välitelefoni liini. Ei olnud kahtlust, et selle liini ülesandeks oli vaatluspunkti ja patarei ühendamise. Lpn E. Reiksaar andis kaasõpilasele, kes välitelefoni kandis, käsu telefoniliin läbi lõigata, et kaasasolev aparaat patarei suunas jooksvate liiniotsade külge ühendada. Seejärel tuli patarei välja kutsuda ja käskida see rännakukorda seada, et rindejoonele lähemale, uuele tulepositsioonile asuda. Vaikselt ja kiiresti üle maantee joostes kadus käsusaanu teiste silmist. Ülejäänud jaokoosseis võttis laskepositsioonid sisse maantee lähedal metsaservas.

Ootuses möödusid minutid, mis näisid tunnipikkustena, kuid liini läbilõikaja ei naasnud. Kui ta ükskord saabus, selgus, et tal puudus nuga, rääkimata tangidest. Siin oli ta kooliülema soovitude vastu eksinud: ülem soovitas alati taskus kanda taskunuga, tuletikke ja ühte krooni vahetusraha. Lõpuks õnnestus telefoniliin katkestada, mis võttis umbes 20–30 minutit aega. Seejärel kinnitati välitelefoni liiniotsade külge, löödi vänta ja teisest otsast vastas patarei telefonisti unine hää. Telefonistile anti edasi korraldus patarei rännakukorda seada, et seda rindejoonele lähemale nihutada. Ei läinud palju aega, kui võis näha tegevuses suurtükimeeskonda. Suurtükk seati rännakukorda ja veeretati veoautole, mis sõitis välja maanteele ja võttis suuna rindejoone poole. Kui veomasin koos suurtüki ja selle meeskonnaga maanteel lpn E. Reiksaare jao ette jõudis, avati äge kuulipilduja- ja püssituli. Juuresolev vahekohtunik pidas auto kinni ja tunnistas vastase patarei terves koosseisus “surnuks”.

Võidurõõm oli kõikidel suur, kuid varsti vähenes see mõnel määral, kui selgus, et tegemist oli Kaitseliidu Tallinna maleva patareiga ja meeskonnaga, keda ei peetud vääriliseks vastaseks. Rahuldustundega südames asuti tagasiteele, et hävitatud patareist ja kogutud luureandmetest ette kanda.

Ülejäänud öö möödus ühes küünis magades. Varahommikust pimedust kasutades ja kraave mööda roomates võtsime vaikselt sisse rünnakupositsiooni. Meile selgitati, et meie ees on lage põld ja selle taga Üksküla mõisa hooned, mis on vastase käes. Meie ees asuval põllul olid legendi järgi miiniväljad, mis olid märgitud punaste lippudega, ja rünnakule ei lubatud minna enne, kui sellekohane käsk on saabunud.

Pealööök Üksküla mõisale oli suunatud küljelt, sealt, kus asus mõisa viljapuuaed ning maastik oli lähenemiseks ja ründamiseks soodsam. Kui Sv Tehnikakool rünnakule asus, olid Sõjakooli üksused juba mõisa hooneteni välja jõudnud. Vastane löödi mõisast välja ja teda jälitati kuni pimeduse saabumiseni, mil uut kaitsesüsteemi loodi, eelposte välja paigutati, luureüksuseid välja saadeti ja kohalikku valvet korraldati. Öö möödus Sv Tehni-

kakooli kompaniis vaikselt. Kolmanda päeva hommikupoolikul lõppes vaenutegevus. Mõlema poole üksused koondati avarale väljakule, kus manöövririte üldjuht, poolte juhid ja vahekohtunikud andsid ülevaade manöövririte käigust ning tõid esile saadud kogemusi, vigu jne.

Kui rännakukorras Tondile tagasi jõudsime, oli kuum saun meid juba ootamas. Saime seda kasutada esimestena, kuna olime kõige vanemad.

Kui ilmad külmaks muutusid ja lumevaip maad kattis, siis panime vabal ajal suusad alla, et looduses suusatada. Parimaks suusatajaks ja ainukeseks suusahüppajaks oli käsirelvaklassist lpn B. Saame, kellele oli raske sellel alal võistlejat leida.

Oma järgmises tunnis oli kooliülemal põhjust noomimiseks, eriti puudutas see lpn E. Ruusi. Kasutades oma vabadusi, oli lpn E. Ruus avalikus joogikohas Tallinnas liigselt alkoholi tarvitanud ja rahu rikkunud. Kohale kutsutud komandantuurimeeskond vahistas lpn E. Ruusi ja toimetas ta väljamagamisele. Selle eksimuse eest karistati teda seitsmepäevase arestiga Tallinnas Tartu maanteel asuvas nn peavahis. Karistus tuli kanda jõulupühade ajal, et vältida õppeainetes mahajäämist ja kindlustada eksamite õigeaegne sooritamine. Kooliülem käskis tungivalt kõikidel piirata alkoholi tarvitamist ja juhuks, kui seda siiski tehakse, soovitas ta kasutada kasiino ruume, kus kõik, mis juhtuda võib, jääks omavaheliseks teadmiseks ega tuleks avalikuks. Sellega pidi hoitama kooli nime ja iga üksiku õpilase teenistuskirja puhtana.

1938. a sügisel toimusid Sv Tehnikakooli II kursuse omavahelised laskevõistlused 22-kaliibrisest püssist ja sõjapüssist kolmes asendis ning sõjapüstolist. Kuna õpilaste hulgas oli laskeasjanduse vastu suur huvi, siis võtsid sellest osa peaaegu kõik õpilased. Auhindu otsustati anda parematele 22-kaliibrisest püssist ja sõjapüssist laskjatele ning lõpuks kolmele paremale püstolist laskjale. Auhindade ostmiseks tarvisminevat raha saadi stardimaksust ja kooli säästusummadest. Auhindadeks oli ostetud hõbedast karikaid ja peekreid mitmes suuruses, kristallist tuhatoose, hõbedast alusega laualippe, ehisnahast rahataskuid, märkmikke jne. Kui pärast võistluseid kogunesime auditooriumi auhindade väljajagamisele, siis ootas meid seal suur laud ilusate esemetega, mis jättis väga mõjuva ja piduliku mulje. Sellel tundel ei olnud pikka iga ja see purunes, kui selgus, et kõige suurema ja hinnalisema auhinna üldtulemuste eest sai II kursuse vanem lpn A. Aarna, kes ei tulnud esimesele kohale, vaid oli võistlustulemustega kolmandal või isegi neljandal kohal.

Õppused maastikul

Parimaks laskuriks asendites ja ka üldtulemusega oli lpn J. Priikask, kes sai oma saavutuste eest väiksema ja odavama auhinna osaliseks. Tekkis küsimus, kuidas oli niisugune auhinna määramine võimalik. Kõik selgus hiljem, kui auhinnad olid välja jagatud. Kursuse vanem lpn A. Aarna oli ennast auhindade ostmise ja määramise komisjoni sokutanud. Kui määrati auhindu, siis soovis ta nii nagu alati olla esimene ja kõige parema auhinna omanik, ehkki tema lasketulemused selleni ei küündinud. Et seda kõige hinnalisemat auhinda saada, oli ta valmis hinnavahet omast taskust kinni maksma ja jällegi oli ta saavutanud selle, mida oli soovinud. Imestama pani, et juhtkond lasi omale augu pähe rääkida ja nõustus niisuguse ettepanekuga. See oli esimeseks ja jäi ka viimaseks omavaheliseks laskevõistluseks II kursusel. Eespool toodud vahejuhtumi tõttu kadus mitmetel huvi võistlustest osa võtta, küll aga harjutati omal algatusel eesmärgiga järgmistel Eesti Laskurliidu klassikatsetel paremaid tulemusi saavutada.

Oktoobri- või novembrikuul 1938 soovitas kooliülem meil mõtlema hakata oma kursuse lõpumärgi kavandite valmistamisele. Mitmed õpilased valmistasid visandeid paberil ja mõned joonistasid neid auditooriumi seinatahvlile. Visanditest ühed paremad ilmusid tahvlile 17. novembril, lpn K. Nerska lisas neile omalt poolt kpt V. Villemsoni ja kol A. Normaku kommentaari vastavate allkirjadega. Lpn K. Nerska oli andekas joonistaja ja peale selle oli ta võimeline vasaku käega kirjutama. Mida ta kirjutas parema

käega vasakult paremale, sedasama võis ta samal ajal kirjutada peegelpildis vasaku käega paremalt vasakule.

Pärast pikki kaalutlusi ja vaidlusi jõuti novembrikuu lõpul kokkuleppele, mida kavandatav kursuse lõpumärk peab kujutama. Valmistatud visand anti ühele Tallinna kunstnikule viimistlemiseks. Kahjuks on selle kunstniku nimi ununenud.

Novembrikuu viimastel päevadel 1938 teatas kooliülem oma viimases tunnis, et ta lahkub ajutiselt ja et tema äraoleku ajal täidab tema kohustusi suurtükiklassi ülem kpt V. Villemson. Ta ütles, et teda on määratud erapooletuks vaatlejaks Hispaania kodusõjas, mis algas 13. juulil 1936. Ta ei teadnud öelda, kui kauaks ta ära jääb, ja lootis, et see mitte väga kaua ei kesta. Lõpuks soovis ta meile edu õppetöös ja õnne eksamite sooritamisel.

Kui saabus kol A. Normaku ärasõiduaeg, läksid mitmed õpilased eraviisiliselt ja omal algatusel Balti raudteejaama, et teda ära saata. Lahkumise käepigistusel tuli “vanale” (nii kutsusime kooliülemat) pisar silma, mida ta tulemuseta püüdis tagasi hoida, öeldes, et ta on üllatunud, nähes nii paljusid. Tema abikaasale kingiti lilli ja peagi kadusid nad rahvusvahelisse raudteevagunisse. Kõlas jaamakorraldaja vile, rong hakkas liikuma ja oli varsti saatjate silmist kadunud.

Sõjaväe Tehnikakooli lõpumärgi kavandeid klassitahvil

Segaste tunnetega läksime Tondile tagasi. Euroopa riikide poliitilises elus ja olemasolus olid aset leidnud muudatused. Märtsikuus 1938 oli Saksamaa liitnud enda külge Austria ja septembris järgnes Tšehhoslovakkiale kuuluvate maa-alade, nn Sudeedimaa okupeerimine, mida jälgisime suure huviga ajalehtede sõnumite kaudu. Kas oli kooliüleva ärasõit kuidagi seotud sündmustega, mis olid tulemas?

Detsembrikuus hakkasid üksteise järel lõppema semestri õppeained, millele järgnesid eksamid. Kui kõik eksamid olid tehtud, olid ka jõulupühad lähemale nihkunud, mis tähendas vaheajale minemist. Kohver isiklike esemetega käe otsas, astuti kooliuksest välja, et tuleva aasta alguses tagasi olla ja kuuendat semestrit alustada.

VI semester 1939. a kevadel

Aastavahetuse puhkuselt jõudsid kõik õpilased tagasi teisipäeval, 2. jaanuaril 1939 hea tervisega ja rõõmsas meeleolus. Kulus väga vähe aega oma isiklike asjade korraldamiseks ja kuna oli ilus päikesepaisteline talveilm värskelt sadanud lumega, siis otsustasid paljud õpilased seda päeva kasutada suusatamiseks. Kui kooli tagasi jõudsime, oli nädala tunnikava auditooriumis tutvumiseks välja pandud ja seal seisis järgmised õppeained.

a. Sõjatehnilised õppeained

1. *Relvade materiaalosa alused, mjr E. Tiivel, dipl ins, Sõjaväe Varustusvalitsuse üleva abi relvastuse alal.*
2. *Lõhkeained, kpt L. Rannit, dipl. chem., pürotehnikaklaasi ülem.*
3. *Käsirelvade materiaalosa, mjr O. Kåbala, Sõjaväe Varustusvalitsuse relvastusosakonna käsirelvade vanemtehnik; kpt A. Kandre, käsirelvaklassi ülem.*
4. *Suurtükide materiaalosa, kpt V. Villemson, suurtükiklassi ülem ja kooliüleva kt.*
5. *Praktilised tööd laskemoona valmistamises, hr H. Leetma, Männiku laskemoonatöökodade ülem; kpt L. Rannit, dipl. chem., pürotehnikaklassi ülem.*

b. Kutseohvitseri õppeained

1. *Jalaväetaktika, kol-ltn E. Marguste, VR II/3, K. S. dipl., õppeasutuste üld- ja jalaväetaktika lektor.*
2. *Motomehhaniseeritud osade taktika, kol-ltn J. Toomsar (Tomson), VR II/3, K. S. dipl., Harju sõjaväeringkonna staabi ülem.*
3. *Topograafia, mjr K. Veelma, õppeasutuste topograafia lektor.*

4. Vabadussõda, kpt E. Püss, K. S. dipl., Vabadussõja ajaloo töökomisjoni ülema abi.
5. Sõjamaateadus, kpt F. Tarm (Tretjakevitš), Kõrgema Sõjakooli käsundusohvitser.
6. Veterinaarteenistus, kol-ltn L. Teder (Tedder), dr. vet., Sõjaväe Varustusvalitsuse veterinaarosakonna ülem; kpt E. Nõmm, dr. vet., Sõjaväe Varustusvalitsuse veterinaarosakonnast.
7. Jalaväe laskeasjandus, kpt A. Kandre, käsirelvaklassi ülem.
8. Suurtükiväe laskeasjandus, kpt V. Villemson, suurtükiklassi ülem ja kooli-ülema kt.
9. Suurtüki- ja patareiõppus, kpt V. Villemson, suurtükiklassi ülem ja kooli-ülema kt.
10. Rakendatud suurtükisõit, kpt O. Treufeldt, Sõjakooli patarei ülem.
11. Kehaline kasvatus, kpt E. Pliisnik ja hr Th. Sulg, SÜÕ kehalise kasvatusel instruktorid.
12. Ratsasõit, mjr R. Hindpere, SÜÕ õppeeskadroni ülem; ltn N. Keskküla (Baratašvili), SÜÕ õppeeskadroni rühmaülem ja ratsasõidu instruktor.
13. Vene keel, res mjr M. Kulasalu (Kuhlberg).
14. Saksa keel, dr Graf.
15. Määrustikkude ja eeskirjade tundmine, klassiülemad.

Õppeainete sisukirjeldused

1. Relvade materiaalosa alused kõikide klasside õpilastele

See oli teoreetiline loeng, mis oli rikastatud praktiliste näidete ja joonistega, käsitles suurtüki põhielementide tugevuse arvestuse põhiprintsiipe:

- suurtükiraua seinte tugevuse arvutamine vastavalt rohu põlemisel tekkinud gaaside survele ja mürsu raskusele,
- surve lukule samade gaaside toimel,
- tagasijooksu energia suuruse arvutamine ja selle jõu pidurdamine kompressoris,
- hälli tappide tugevuse arvutamine,
- pöörleva aluse ja harulafeti tugevuse arvutamine.

2. Lõhkeained kõikide klasside õpilastele

Lõhkeainete ajalooline ülevaade. Lõhkeainete liigid. Põlevad ja plahvatavad lõhkeained. Eksotermiline protsess. Surve, põlemise kiiruse ja temperatuuri seosed. Põlemise kiirust aeglustavad ained. Lõhkeaine kuju ja põlemise kiirus. Lõhkeainete põhilised nõuded ja omadused. Stabiilsed ja labiilsed lõhkeained. Lõhkeainete lagunemine. Süttivus. Lõhkeainete võrdlevad omadused: stabiilsus, tundlikkus löökide suhtes, süttivus, lõhkejõud, lõhketempe-

ratuur, paisunud gaaside hulk ja valmistamise kulud. Nitreeritud orgaanilised ühendid. Nitrotselluloos. Trinitrotolüeen. Dünamiit. Dünamiitide liigid. Ettevaatusabinõud lõhkeainete valmistamisel, käitlemisel, hoidmisel ja veol.

Laskemoonas tarvitavad lõhkeained: viskelaengud, lõhkelaengud ja süttikud.

3. Käsirelvade materiaalosa – eelmise semestri järg

4. Suurtükkide materiaalosa – eelmise semestri järg

5. Praktilised tööd laskemoona valmistamisel – eelmise semestri järg

6. Jalaväetaktika kõikide klasside õpilastele

Jalaväe üksuste organisatsioon ja suurus. Relvastus. Varustus. Toitlustamine. Sanitaarteenisus. Järelevdu.

- *Rännak. Rännakukolonni koostamine. Eeljõud. Peajõud. Külgede julgestus. Piilkonnad. Õhuvaatlus. Gaasikaitse.*
- *Liikumine vastase mõjuvõime piirkonnas. Hargnemine. Kontakti loomine. Ootamatus. Kohtumislahing.*
- *Kallaletung. Eesmärk. Teated vastasest. Luureandmete kogumine. Vastase automaatrelvade asetuse avastamine. Piilkonnad. Maastikuluure. Esijärgu jõud ja varud. Lõik. Kallaletungi suunad ja raskuspunkt. Kallaletungi lähtealus. Tiibade julgestus ja side naabritega. Suurtükiväe ettevalmistustuli.*
- *Rünnak, läbimurre, edu arendamine, varude kasutamine ja jälitamine.*
- *Kaitse. Kaitselõik. Maastikuluure. Side naabritega. Esijoone osad ja varud. Kaitsesüsteem vastupanupesadega kaitsesügavuses. Automaatrelvade tuleplaan. Tuletoetus. Tõkettuled. Tankitõrje. Vastupanupesade ja jooksukraavide kaevamine. Varjendite ehitamine. Laskevälja puhastamine. Moondamine. Miiniväljade ja traattõkete ehitamine olenevalt ajast ja abinõudest.*
- *Vastasest lahtikiskumine ja taandumine. Taandumist katvad jõud. Vahepositsioonide maastikuluure. Taandumine uuele vastupanupositsioonile.*
- *Võitlused asulates ja metsades.*
- *Juhi otsus ja selle kujunemine. Käsk kompaniile, pataljonile ja rügemendile lähenemisel, kallaletungil, kaitsel ja taandumisel.*

Loengut täiendati taktikaliste ülesannete lahendamise kaardil ja maastikul.

7. Motomehhaniseeritud osade taktika kõikide klasside õpilastele

Motomehhaniseeritud osad – võitlevad liikuvad mootorveokid. Tankid, tanketid ja soomustatud meeskonnaveokid. Tankide ja tankettide raskus, kiirus ja relvastus. Tulejõud, liikuvus ja endakaitse. Motomehhaniseeritud

osade organisatsioon. Iseseisvad, jalaväe otsetoetuseks või jalaväe käsutusse antud tankiüksused. Koostöö teiste relvaliikidega. Tankettide kasutamine luurel. Tankide ja tankettide kasutamine rünnakul, jälitamisel ja kaitsel. Tankide otsustav mõju lahingukäigule.

Loengut täiendati I maailmasõja tankilahingute analüüsiga.

8. Topograafia suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilastele

Suurtükiväes kasutatavad topograafilised mõõtevahendid. Triangulatsiooni võrk. Triangulatsiooni punktide koordinaadid. Asimuut. Deklinatsiooni seade ja bussooli deklinaerimine. Poligonikäik deklinaeritud bussooliga. Poligonikäik tagasiviseerimisega.

Loengut täiendasid praktilised mõõtmised.

9. Vabadussõda kõikide klasside õpilastele

Sünnimusi Vabadussõja eel. Vabadussõja algus 22. novembril 1918. a. Punaväe sissetung. Taandumine. Pöördepunkt. Üldine vastupealetung. Sõjategevuse kandmine vaenlase maa-aladele. Sõda Landeswehriga. Sõjategevus Vene ja Läti maa-aladel 1919. a suvel. Loodearmee pealetung Petrogradile (Leningrad). Bermondi sõjakäik. Narva kaitselahingud 1919. a lõpul. Tartu rahuleping.

10. Sõjamaateadus kõikide klasside õpilastele

Lahtised ja kinnised maastikud. Maastiku iseärasused. Pinnalainetus. Kuppelmaastik. Voored, seljandikud, nõlvakud, järsakud, lohud, orud, kiinkad ja mäed. Järved, jõed, koolmed ja suudmed. Lahed, neemed ja laiud. Sood ja rabad. Poolsaared ja saared. Okas-, leht- ja segametsad. Metsatukad, võsad ja põõsad. Maastiku hindamine pealetungija ja kaitsja seisukohalt.

10. Veterinaarteenistus suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilastele

Hobuse eest hoolitsemine. Puhtus ja tervishoid. Toidunormid. Haigused ja nende äratundmine. Sõjaväeteenistusse võetud remonthobuste vastuvõtmise tingimused. Hobuste rautamine. Rautamiseks kasutatavad tööriistad. Loengut täiendasid praktilised tunnid, kus õpiti hobuste eest hoolitsemist ja nende rautamist.

12. Jalaväe laskeasjandus – eelmise semestri järg

13. Suurtükiväe laskeasjandus – eelmise semestri järg

14. Suurtüki- ja patareioõppus – eelmise semestri järg

15. Rakendatud suurtükisõit suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilastele

Suurtüki rakmete materiaalosa. Rakmete sobitamine. Hobuste rakendamine suurtüki ette. Suurtükisõitja kohustused. Rakendatud suurtükisõit sammu,

traavis ja galopis. Laskemoonakasti eelikutelt võtmine ja positsioonile asetamine. Eelikute etteandmine rännakukorda seadmisel.

16. Kehaline kasvatus – eelmise semestri järg

17. Ratsasõit – eelmise semestri järg

18. Vene keel – eelmise semestri järg

19. Saksa keel – eelmise semestri järg

20. Määrustikkude ja eeskirjade tundmine – eelmise semestri järg

Kuues semester oli üks kergemaid. Ettevalmistustundide ajal lahendati peamiselt relvade materiaalosa alustes, jalaväetaktikas ja topograafiatundides antud ülesandeid. Eelmiste semestrite tööpinge ja närviline õhkkond peaaegu puudus. Sellest tingitult võeti eriti usinalt osa õppeasutuste ohvitseride kasiinos korraldatud Vabariigi aastapäeva ballist 24. veebruaril, tähistati õppeasutuste aastapäeva ja tantsiti 1. mai ballil. Need ballid olid täis sära ja rõõmsat tuju, mis tõmbas kõiki ballikülalisi kaasa, ja enamik ei suutnud enne lahkuda, kui päike piilus paksude aknakardinate vahelt ballisaali ja kuulutas uue päeva algust.

Märtsikuul ajalehtedes ilmunud teated Saksamaa surveavaldustest Tšehhoslovakkiale tõmbasid tähelepanu. Lühikese aja jooksul olid Saksa sõjajõud okupeerinud Tšehhoslovakkia ilma ühegi pauguta ja liitnud 16. märtsil 1939. aastal Saksamaa külge. Imestasime, kuidas oli see võimalik. Tšehhoslovakkial oli arenenud tööstus, valmistati tuntud headuses Tatra sõidu- ja veomasinaid ning relvatööstus valmistas kuulipildujaid ja muid relvi, mis lasi oletada tõhusa riigikaitse olemasolu. Neli päeva pärast Tšehhoslovakkia okupeerimist marssisid Saksa sõjajõud Leedusse ja okupeerisid Klaipeda (Memeli) ning liitsid selle Saksamaaga.

Kui Saksamaa liitis enda külge Austria, ei pööratud õpilaste hulgas sellele kuigi suurt tähelepanu ja seda võeti kui saksa keelt rääkivate riikide omavaheliste suhete klaarimist. Kui aga Tšehhoslovakkia okupeeriti, siis oli see elavaks kõneaineks ja mõttevahetuste põhjustajaks.

Umbes samal ajal hakkas Hitler välismaal elavaid sakslasi kodumaale kutsuma. Baltimaadelt lahkunud sakslasi asustati enamikus ümber endistele Poola aladele.³⁹ Seda aega iseloomustav vemmälvärss algas sõnadega “Tulge kõik, tulge kõik, Adolf Hitler kutsub teid...”.

³⁹ Baltisakslaste ümberasumine ehk nn *Umsiedlung* algas siiski alles 1939. aasta oktoobris.

Sellel ajal ei osatud arvata ega ka oletusi teha, mis on tulemas. Elati parema tuleviku ootuses.

Sellel semestril tundsi, et õppeasutuste kutseohvitserid suhtusid meisse suurema lugupidamisega, tunnustavamalt. Võib-olla oli üheks olulisemaks teguriks meie korrapidajaohvitseriks olemine, millega tuldi hästi toime. Allüksuseid kontrolliti asjalikult puhtuse ja korrasoleku suhtes, tehti vastavaid sissekandeid kontrollraamatutesse. Varakevadel olime üllatatud, kui meile teatavaks tehti, et võime vabal ajal kasutada õppeasutuste ratsahobuseid nii maneežis kui ka maastikul ratsutamiseks. Hobuseid kasutasime mõõdukalt: peamiselt nädalalõppudel maastikul ratsutamiseks. See usaldus tõstis omajagu meie enesetunnet ja iseteadvust.

Maikuu 1939 jõudis kooliülem kol A. Normak oma lähetuselt tagasi kodumaale. Jällegi eraviisiliselt läksime Tallinna sadamasse, et tema saabumisele kaasa elada. Kaugelt püüti teda teiste maaletulevate reisijate hulgast ära tunda. Ta oli omale Prantsusmaal olles ostnud isikliku sõiduauto ja selle laevalt mahalaadimine algas alles siis, kui kõik reisijad olid laevalt lahkunud. Kannatlikult oodati, kuni kõik tollipaberid olid kontrollitud ja formaalsused täidetud. Heas tujus tuli ta lõpuks vastu võtjaid tervitama, leides igale ühele midagi humoorikat öelda. Pärast südamlikke käepigistusi kadus ta oma uues sõiduautos tervitajate silmist.

Kolonel A. Normak

Meie ootus ja lootus, et kol A. Normak tuleb tagasi Sv Tehnikakooli ülemaks, luhutus: ta määrati inseneriväe inspektoriks ja Vabariigi sideülemaks, sest see ametikoht oli vahepeal vabanenud tema eelkäija Saksamaale ümberasumise tõttu.⁴⁰ Uueks kooliülemaks määrati kol-ltn Artur Simson (VR II/3, K. S. dipl.), kes siiani oli olnud Lahingukooli ülem. Kpt V. Villemson, kes täitis kol A. Normaku äraoleku ajal edukalt kooliülemakohuseid ja juhtis kindlal käel mõlema kursuse õppetööd, asus täitma oma otseseid kohustusi suurtükiklassi ülemana.

Meie ootus ja lootus, et kol A. Normak tuleb tagasi Sv Tehnikakooli ülemaks, luhutus: ta määrati inseneriväe inspektoriks ja Vabariigi sideülemaks, sest see ametikoht oli vahepeal vabanenud tema eelkäija Saksamaale ümberasumise tõttu.⁴⁰ Uueks kooliülemaks määrati kol-ltn Artur Simson (VR II/3, K. S. dipl.), kes siiani oli olnud Lahingukooli ülem. Kpt V. Villemson, kes täitis kol A. Normaku äraoleku ajal edukalt kooliülemakohuseid ja juhtis kindlal käel mõlema kursuse õppetööd, asus täitma oma otseseid kohustusi suurtükiklassi ülemana.

⁴⁰ Esimeseks inseneriväe inspektoriks oli kindralmajor Voldemar Viktor Rieberg (Riiberg) (1886–1952), kes 1939. a lahkus tegevteenistusest ja asus ümber Saksamaale. V. V. Rieberg oli ainuke Eesti Vabariigi kindral, kes teenis Teise maailmasõja ajal Wehrmahtis. Kindralmajor V. Rieberg vabastati inseneriväe inspektori ametikohalt siiski alles 15. novembril 1939, kolonel A. Normak vabastati aga Sv Tehnikakooli ülemakohalt juba 20. veebruaril 1939. Nii ei olnud nendel sündmustel nii otsest põhjuslikku seost.

Kol-ltn A. Simson oli vaikse ja tagasihoidliku iseloomuga inimene, kes teadis ja täitis oma teenistuskohustusi nõuete, eeskirjade ja määrustikkude järgi. Endised kooliülema tunnid, kus kol A. Normak humoorikate väljendustega sarjas ja silitas õpilasi, kadusid tunnikavast. Väga harva juhtus, et kol-ltn A. Simson lasi kõigil õpilastel auditooriumisse koguneda, et nendele seal mingisugust korraldust edasi anda või väärnähet selgitada. Nii kadus kontakt kooliülema ja õpilaste vahel, püsima jäi külm ja asjalik vahekord. Vahest möödusid päevad või nädalad, kus meie oma kooli ülemat ei näinud ega temast midagi ei kuulnud. Tundus, nagu teda ei olekski olemas olnud, kuna kpt V. Villemson ja teised klassiülemad hoolitsesid selle eest, et õppetöö kulgeks sujuvalt. Kui algas kevadine eksamite periood, siis nägime teda eksamineerijate laua ääres vaikselt, endasse sulgunult istudes. Harva leidis ta põhjuse, et omaltpoolt eksamineeritavale mõnda küsimust esitada.

Maikuu 1939 korraldati jällegi õppeasutuste kevadine manööver. Sellel aastal erines see selle poolest, et pürotehnikaklassi õpilastele võimaldati sellest osa võtta suurtükiväelastena Sõjakooli patarei koosseisus, kus nad moodustasid ühe suurtükimeeskonna. Varahommikul ruttasid nad hobuste saduldamiseks ja veorakmete (soride) ümberpanemiseks Sõjakooli patarei talli. Pärast rakendamist viidi suurtükid Järve jaama, kus veomäärustiku kohaselt suurtükke platvormile laaditi ja hobuseid kaubavagunitesse paigutati. Keilasse jõutud, toimus vastupidine toiming. Kui kõik oli rongilt maha laaditud ja rännakukorda seatud, liituti rännakukolonniga, mis liikus Keilast välja ida suunas.

Ülejäänud Sv Tehnikakooli õpilased moodustasid jalaväekompanii, kus täitsid jällegi käsirelvaklassi õpilased jaoülemate ja rühmavanemate kohustusi. II kursuse juurde lähetatud kutseohvitserid olid taas rühma- ja kompaniiülemaks. Kui rongiga Keila alevisse jõuti, teostati mahalaadimine ja liiguti täies lahingurakmes rännakukorras ida suunas Saku ja Männiku rajooni. Valdeki laskeväljal peeti järjekordne kohtumislahing, mis lõppes jälle õppeasutuste üksuste võiduga. Vastane taandus Tallinna suunas. Sv Tehnikakooli kompanii arendas pärast rännakut edu Tondi suunas, kuhu jõuti hilisõhtul. Seal ootas kuum saun, millele järgnes eriti maitsev õhtusöök ühisköögi söögisaalis.

Juunikuu kolmandaks nädalaks 1939 olid kõikide klasside õpilased eksamid edukalt sooritanud. Käsirelvaklassi õpilastel jätkus erialane praktika. 26. juunil 1939 korraldatud Eesti Laskurliidu klassikatsel kuulipildujast laskmises tunnistati enamik õpilastest I klassi väärilisteks.

Suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilastele oli ette nähtud kolmenädalane Jägala suurtükiväelaager, kuhu sõideti kooli omnibussiga. Suurtükiväelaager asus looduslikult ilusas kohas Jägala mõisa juures samanimelise käärulise jõe ääres. Suurtükiväelaagris olid laudadest kokkulöödud barakid, millest tuul läbi puhus ja mis ei olnud väga heas seisukorras. Suurtükiväelaagri kõrval asus pioneerilaager, kus barakid oli paremini ehitatud ja heas seisus-

korras. Suurtükiväelaagritele kõige lähemal asunud barakk oli antud Sv Tehnikakooli suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilastele kasutada.

Suurtükiklassi õpilastele oli see juba mitmes kord seal olla: esimest korda noorsõdurina ja teine kord Sõjakooli patarei aspirandina. Leidus ka neid, kes olid viibinud seal reservohvitseride kordussõppustele kutsutuina. Nende aastate jooksul ei olnud laagrites palju muutunud ja iga suurtükiklassi õpilane tundis ennast uues ümbruskonnas kaunis koduselt. Pürotehnikaklassi õpilastele oli kõik uus ja esimesed päevad kulusid uue ümbruskonnaga kohanemiseks.

Väiksemateks muudatusteks laagris olid mõned uued ehitused, rajatud jalgteed, juurde istutatud ilupõõsad, suuremaks kasvanud või maha võetud puud. Laagriülemal ja teistel vanematel ohvitseridel olid kasutada nägusad väikesed suvemajakesed, milles leidus küllaldaselt ruumi isegi perekonnaliikmetele. Need majakesed asusid jõe äärest 10–20 meetri kaugusel. Noorematele ohvitseridele olid kasutada toad ühiselamus või barakis. Jõe kallast mööda lookles puude ja põõsaste vahel hästi korrashoitud jalutustee just nagu mõnes pargis. Jõe vesi oli sellel ajal juba küllalt soe, et supelda või ujuda, ja seda võimalust kasutati võrdlemisi ohtrasti. Jõe alamjooksul asus laagri piirides pais, mille all oli hea dušši võtta ja ennast langeval veel masseerida lasta.

Meie söögisaali ülesannet täitis Sõjakooli patarei lahtiste külgedega barakk, mis asus meie barakist paarisaja meetri kaugusel. Saali kõrval asus köök kõrvalruumidega ja nendest mitte väga kaugel oli väiksem ehitus, mille ukse sees oli südamekujuline väljalõige. Vahepealsel, puude ja põõsastega kaetud maa-alal looklesid risti-rästi kõnniteed ja jalgrajad. Mõned teed olid märgitud isegi nimesiltidega. Tee, mis kulges meie baraki juurest söögisaali juurde, oli üldiselt väga heas korras just nagu pargitee, kuid mõnes teises kohas oli ta kitsas ja kõverik nagu jalgrada. See tee kandis nimesilti “Jaani tee”. Arvatavasti oli Sõjakooli aspirantide inseneriväe kompaniülem kpt Jaan Soe selle tee ehitamisel tegev olnud. Kolm korda päevas tallasime seda teed mõlemas suunas ja varsti leidus meie hulgas keegi tark, kes selle tee ümber ristas “söögi ja sita rajaks” vastavalt tee kasutamise iseloomule. Selle uue nime all tundisime Jaani teed kogu laagris viibimise ajal.

Suurtükilaagrisse tulemise peamiseks põhjuseks oli suurtükitule juhtimine polügoonil, mis asus Valkla mõisa läheduses. Valkla mõis oli polügooni ülema mjr R. Lesseli ja polügooni meeskonna asukohaks. Kui kuivadel aastaaegadel kanarbik, põõsad jm laskmiste ajal süttisid ja põlema hakkasid, katkestati laskmine ja polügooni meeskond ruttas neid kustutama.

Et mitte unustada õpitud laskmisreegleid, ehitasime kpt V. Villemsoni juhatusel oma baraki lähedusse miniatuurse laskeplatsi, millele olid paranduste tegemiseks kaugused ja suunad märgitud. Lõhkemisi markeeris kriiditolm, mis pääses välja pika ja peenikese toru otsa kinnitatud kummipallist.

See oli väga primitiivne seadeldis, kuid seda oli odav ehitada ja see täitis oma otstarvet õppevahendina suurepäraselt.

Meie tulejuhtimisharjutused käisid pingeliselt iga päev. Oli teada, et enne laagri lõppu tuleb igal mehel polügoonil tõelist suurtükitulda juhtida, mille edukusest olenes tema suurtükiväe laskeasjanduse hinne. Erilise treeningu osalisteks said pürotehnikaklassi õpilased, kes said tegeliku tulejuhtimiskogemuse esimest korda elus. Kuna Sv Tehnikakoolil ei olnud omal suurtükke, siis laenati neid suurtükiväegruppidele, kes laagris viibisid. Esimestel laskmistel laenati rakendatud suurtükk laskemoona ja sidevahenditega. Suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilased täitsid patareiohvitseri, suurtükiülema, numbrite⁴¹ ja sõitjate ning telefonistide kohustusi. Suurtükk asetati ettenähtud rajoonis tulepositsioonile, kontrolliti väiksemat tõstet, määrati kindlaks suurtüki asukoht kaardil ja see suunati asimuudile või märgile. Samuti oli nõue moondada suurtükk moondamisvõrgu abil. Sellel ajal, kui suurtükk laskepositsioonile asetati ja patareist vaatluspunkti telefonisidet veeti, valmistati vaatluspunktis panoraamvisandit, mida täiendati olulistele punktidele vaatlus- ja laskekauguse lisamisega.

Kui kõik eellaskmiseks vajalikud ettevalmistused olid lõpetatud, nimetas kpt V. Villemson esimese tulejuhi, määras sellele abiks laskeallohvitseri ja suurtükiväe inspektuuri laskmise kontroll-lehe pidaja. Viimane võttis stopperiga aega, et leida käsklusteks, vaatlusteks, suuna- ja kauguseparandusteks kulutatud aeg. Järgnevalt juhatati kätte märk maastikul ja kui tulejuht oli selle leidnud, ütles ta: “Märk käes.” Sellel silmapilgul pani kontroll-lehe pidaja stopperi käima ja aeg hakkas jooksuma. Stopper peatati, kui kõik vajalikud käsklused oli patareile edasi antud, välja arvatud käsklus “Tuld!”. Enne selle edastamist kontrolliti julgeoleku mõttes laskeandmeid ja kui leiti, et need vastavad ülesandele, anti patareile edasi ka nimetatud käsklus. Edaspidine laskmine ja paranduste tegemine toimus tulejuhi käskluste järgi.

Kui eellaskmine oli lõppenud, järgnes käsklus “Patareiga paremalt!”, mil laskmine katkestati ja loeti lõpetatuks. Normeeritud ei olnud mitte ainult aeg, vaid ka laskemoon. Iga ülearune sekund ja mürsk andsid miinuspunkte. Kui aga aega ja mürske säästeti, andis see plusspunkte.

Esimesed eellaskmised toimusid kahekülgse vaatlusega, mida on väga lihtne toimetada. Enamik järgnevatest eellaskmistest toimus ühekülgse vaatlusega. Põhiosa õpilastest kasutas laskmisel arvutuslükatit, millele kanti vaatlus- ja laskekauguste suhe ning millelt loeti kõik järgnevad suunaparandused. Imestasime, miks ei olnud arvutuslükati ametlikult suurtükiväes tulejuhtimisel kasutusel. See väike ja odav tööriist võimaldas täpsemat ja kiiremat käskluste andmist, mille abil said õpilased oma ülesandeid tulejuhtidena edukalt täita.

⁴¹ Relva- (suurtüki-) meeskonna liikmed.

26. juunil 1939 saabus Tallinna Saksa maavägede kindralstaabi ülem suurtükiväekindral F. Halder, et teha vastukülaskäik Sõjavägede Staabi ülemale kindralleitnant N. Reegile. 27. juunil külastas kindral F. Halder koos kindralleitnant N. Reegiga Jägala suurtükiväelaagrit, kus nad jälgisid suurtükiväe laskeharjutusi. Sv Tehnikakool oli kõrgete külaliste saabumisest ja võimalikust külastamisest informeeritud. Kõik vajalikud ettevalmistused nende vastuvõtmiseks nii barakis kui ka suurtükiväe polügooni vaatluspunktis olid tehtud. Päev möödus vaikselt: kõrged külalised inspekteerisid teisi väeosi ja mitte Sv Tehnikakooli.

Laskmised polügoonil toimusid umbes kaks või kolm korda nädalas. Pärast seda kui õpilased olid suurtüki laskeharjutustel erinevaid ülesandeid täitnud, avanes kõikidel õpilastel võimalus vaatluspunktis viibida, laskmisi jälgida ning õpiseid koguda.

Laskmine pidi toimuma lõöksütikuga granaadiga, kuid teadsime ka, et üks laskmine oli ette nähtud šrapnelliga. Tule juhtimine šrapnelliga laskmisel on natuke keerulisem ja paljudele oli see ebameeldivaks ajude pingutuseks. Granaadiga laskmisel peab parandusi tegema kauguses ja suunas. Šrapnelliga laskmisel lisandub sellele lõhkemiskõrguste mõõtmine. Kõiki nelja suurtükki tuleb samaaegselt kontrollida, et lõhkemised toimuksid võrdsete vahedega. Keegi ei teadnud, kellele šrapnelli laskmine määratakse. Selle äreva õhkkonna lahendas enne laskmiste algust lpn V. Orav, kes võttis vabatahtlikult selle laskmise oma ülesandeks, öeldes, et ta pole veel kunagi šrapnelliga lasknud. On vana tõde, et kui keegi teeb midagi huviga, siis võib kindel olla, et see saab ka hästi tehtud. Lpn J. Jaaguse arvates oli lpn V. Orav kõige parem tulejuht.

Kõige paremaks tulejuhiks osutus punktide järgi pürotehnikaklassi õpilane ja kõikide käsirelvade meistrklassi laskur lpn J. Priikask. Nende ridade kirjutaja oli lpn J. Priikase laskeallohvitseriks: pani kirja kogu teabe laskeandmete ettevalmistamisel ja käsklused eellaskmisel ning toimetas samal ajal vaatlust. Määratud sihtmärgiks oli kuulipildujapesa. Esimene väljalastud mürsk oli otsetabamus ja see hävitas sihtmärgi täielikult. Lpn J. Priikask ei olnud niisuguseks juhtumiks ette valmistatud ning sattus segadusse. Seda märkas tema laskeallohvitser, kes kirjutas lehele: “Seis! Seaded märkida! Ülesanne täidetud ja märk hävitatud.” Seda kordas lpn J. Priikask valju häälega. Säästetud olid mitmed mürsud ja sekundid, mis andis põhjust edasisele pidutsemisele laagri ohvitseride kasiinos.

Ühel laupäevaõhtul läks lpn J. Jaagus ohvitseride kasiinosse, et seal pärast edukalt sooritatud suurtüki laskeharjutuste täitmist oma närvipingest vabaneda. Seal kohtas ta oma vana tuttavat ltn Ants Veierit, kes oli hea viiulimeister ja kokteilide segaja ning teenis 2. suurtükiväegrupis Rakveres. Ltn A. Veier segas oma kuulsaks saanud “suurtükiväelase jooki”, mis oli segatud Saku õllefabriku tumedast õllest ja mõdest. Vajaliku alkoholiprot-

sendi saavutamiseks lisas ta head prantsuse konjakit ja maitseks aromaatsset Jamaika rummi. Lisatud jäätükid hoidsid joogi jaheda ja seda joodi mõnuledes läbi pika kõrre. Seda hästi lõhnavat ja maitsvat jooki, mida oli eriti sobiv juua suvisel ajal, jõid mõlemad sõbrad ja kui see otsa sai, segati uued joogid teistsuguste retseptide järgi. Hea tuju kestis nendel öö läbi ja alles pärast keskööd saabus lpn J. Jaagus lauluga barakki tagasi.

Päike oli juba kõrgel, kui lpn J. Jaagus ärkas ega suutnud aru saada, kus ta on. Koolivennad seletasid temale läbisegi, et juba ammu oli aeg üles tõusta ja et nüüd tuleb tal kohe oma voodist lahkuda. Pikkamisi katsus ta tõusta, kuid vajus kohe voodisse tagasi, kurtes, et kogu ta keha valutab ja et ta pea on nagu pindu täis. Üks kaasõpilastest katsus tema otsaesist ja tegi kindlaks, et see oli väga kuum. Keegi teine arvas, et seda peab siis jahutama väljas pumbakaevu all. Kohe oli tosin käsi tema kallal, tõstsid ta voodist ja kandsid ukse poole. J. Jaagus katsus küll vastu rabeleda, kuid pidi siiski teiste ülemvõimule alistuma. Ta kanti öösärgis uksest välja, trepist alla ja pumbakaevu toru juurde. Paar meest hakkas hoogsalt vett pumpama. Kohinal tuli jääkülma vett temale kaela ja kui ta oli läbimärjaks saanud, siis lasti ta vabaks. Ega teisedki kuivaks jäänud: vett pumbati nii palju, et isegi pumpajad olid märjad. Kära pumbakaevu juures segunes ümberringi seisjate naeruga. Sellest naerust käis üle naiste hele kilkamine, mis tuli naaberbaraki poolt. Selles elasid allohvitserid oma naistega ja need olid arvatavasti kära peale välja jooksnud, et näha, mida seal muidu nii vaikselt pühapäevasel hommikul tehakse. Kui nad nägid, et kedagi pumbakaevu all kastetakse, naersid nad end kõveraks. Lahti pääsenult jooksis lpn J. Jaagus kiiresti barakki, veerada taga.

Järgmisel päeval, s.o esmaspäeval, enne õppetöö algust tegi kpt V. Villemson üldise noomituse, nimetamata kedagi nime pidi. Ta ütles, et laupäeval kasiinos olevat üks lipnik sõbralikku juttu ajades oma käe ühe kõrgema auastme ohvitseri õlale pannud, mis ei ole seltskondlikult sünnis tegu, ja hoiatas, et tulevikus ei tohi niisugust käitumist esineda. Meeldetuletus oli määratud lpn J. Jaagusele ja selle esitamise viis kinnitas sügava sõpruse olemasolu, mis valitses kpt V. Villemsoni ja tema õpilaste vahel.

Reedeks, 13. juuliks olid kõik õppekavas ettenähtud suurtükiväe laskeharjutused edukalt täidetud. Hommikul pakkisime kokku oma isiklikud esemed ja laadisime need koos kaasavõetud riigivaraga veokile. Keskpäevaks jõudsime Tondile, kus kooliülem kol-ltn A. Simson tervitas meid Jägala suurtükiväelaagrist tagasisaabumise puhul. Ta ütles, et laupäevaks ei ole õppuseid kavandatud ja et võime seda päeva kasutada oma äranägemise ja soovide järgi. Esmaspäeval pidime tegema ettevalmistusi, et teisipäeva, 17. juulil varahommikul olla valmis õppevälisõiduks 2. ja 3. diviisi piirkonda. Lähemaid juhiseid võisime lugeda auditooriumi teadetetahvilt.

17. juuli varahommikul asusime meid ootavatele omnibussidele. Kooli-ülem, käsundusohvitser ja käsirelvaklassi ülem koos oma klassi õpilastega asusid esimesse omnibussi ning suurtüki- ja pürotehnikaklassi ülemad koos oma õpilastega täitsid teise omnibussi. Paide linnast läbi sõites tehti pikem peatus Põltsamaal, kus tutvuti muinsuskaitse all oleva ja päris heas korras lossiga. Loss olid väga huvitav ehitis arvukate ruumidega, millel olid kipsist ornamendid ja laekaunistused. Kohapealne turistide juht, umbes 60-aastane mees, oli väga voolava jutu ja mahlaka väljendusega ning oskas oma selgitusi huvitavaks teha. Lossipargis oli näha lillepeenraid, hoolitsetud jalutusteid ja parki kaunistavaid kujusid. Ühele naisekujule püüdis lpn J. Ristikivi oma igavesti kestva armastust avaldada, kuid kahjuks jäi kivist kuju külmaks, isegi lõuaalused kõdistused ei pannud teda naeratama.

Nüüd oli meil võimalus möödunud semestril Vabadussõja loengutes omandatud demonstreerida. Pärast kaardil orienteerumist kandis igas peatuses üks kooliülema määratud õpilane ette võitluste käigu selles rajoonis.

Põltsamaal viibides tutvusime Vabadussõja ajal Tartu alt taandunud vägede kaitsepositsioonidega, kus peatasid Tartumaa kaitsepataljon Põltsamaal ja 2. polk Aidus kõik vaenlase pealetungid. Aidus tutvusime 4. jaanuari 1919. a lahingukäiguga, kus 2. polgul oli edu, kuid vastast ei jälitatud.

Tartusse jõudnud, tutvusime selle vabastamise käiguga 14. jaanuaril 1919. a, mis sai võimalikuks Soomusrongide ja Tartumaa kaitsepataljoni koostöö tulemusel. Pärast õhtusööki Kuperjanovi partisanide pataljonis, kus kanti hoolt meie toitlustamise ja öömaja eest, tutvusime linnaga ja selle tütarlastega ning tegime väikese jalutuskäigu Toomemäele.

Õo pataljoni kasarmus möödus võitlusega "punaarmee", s.o ründavate lutikate vastu. Kandes raskeid kaotusi, raugesid nende rünnakud hommikuks, mis võimaldas mõne tunni rahulikku und.

Järgmisel hommikul pärast einet jätkus sõit Tartu tähetorni juurde, kus meile anti ülevaade tähetorni sisustusest ja selle tööst.

Võtnud suuna Võru peale ja läbinud Otepää, tegime peatuse Suure Munamäe jalamil. Ronisime mäe tippu, mis nõudis jalgadelt päris tugevat tööd. Vaatetorni ronimisel väsisid jalad täiesti, kuid vaade, mis avanes ümbruskonnale, oli võrratu. Tulid meelde lauliku sõnad, kes hüüdis: "Ilus oled, isamaa!"

Ekskursioon Lõuna-Eestis 1939. a suvel

Võru linna lõunapoolsel küljel tutvusime lahinguväljaga, kus Ratsapolk ja Viljandi kaitsepataljon löid tagasi vaenlase korduvalt edasitungikatsed. Seal alustasid 23. märtsil 1919. a vastupeatungi Tallinna ja Tartu kaitsepataljon, toetatuna 3. raskesuurtükiväe divisjonist, ja vaenlane sunniti taganema.

Toitlustamine ja ööbimine Võrus oli korraldatud 7. jalaväerügemendi poolt Taara kasarmutes.

Järgmisel päeval, 19. juulil sõitsime Petserisse. See linn vabastati 29. märtsil 1919 vaenlasest soomusrongide nr 1 ja nr 2 dessantide poolt. Vaenlane avaldas nõrka vastupanu ja jättis põgeneses maha rikkalikult sõjavarustust ning laskemoona.

Petseris viibides külastasime selle tuntumat vaatamisväärsust – mungakloostrit – koos selle maa-aluste käikudega, mille seintesse oli maetud kloostri elanikke. Kuiva õhu ja püsiva temperatuuri tõttu ei olnud käikudes tunda mingisugust laiba kõdunemise lõhna. Külaskäik jättis kõikidele sügava mulje.

Petserist jätkus sõit ida suunas. Irboskasse jõudes tutvusime sealsete lahinguväljadega, kus võitlesid 7. jalaväepolgu üksused. Üks 7. jalaväerügemendi ohvitser andis sündmuste käigust selgitava ülevaate. Irboska juures asuvalt kõrgendikult võis näha Nõukogude Liidu maa-alasid, kaasa arvatud silmapiiril asuvat Pihkva linna.

Olime Nõukogude piiri lähedal, mille pärast otsustati seda vaadata. Nõukogude poolel oli samasugune traataed, vaatetornid ja ülesküntud maa traataia taga, nagu seda nägime eelmisel suvel Narva juures.

Kui olime Optjoki jõe juures Vašina Gorale jõunud, andis sama ohvitser meile ülevaate seal asetleidnud võitlustest, kus 7. jalaväepolk tõrjus rasketes lahingutes tagasi vaenlase rünnakud aprillis ja mais 1919. Oli väga kuum ilm, mistõttu üritasid mitmed suplust jões. Suplus oli väga lühike, kuna vesi oli rohkete allikate tõttu külm. Vaatamisväärsusi oli Petseris palju, millest tulenevalt peatusime seal kaks päeva.

Lääne suunas tagasi sõites tegime peatuse Vastseliinas, kus Soome Põhja Poegade rügemendi üksused vallutasid 14. märtsil 1919 Vastseliina mõisa ja jätkasid seal edasitungi Pankevitsa suunas.

Vastseliina varemete juures andis lpn H. Kubja sisuka ajaloolise ülevaate selle lossi minevikust.

Vastseliinast sõitsime lõuna pool asuvale Bor Belkova lahinguväljale, kus kuulsime ettekannet ühelt kaptenilt, kes oli seal Vabadussõja ajal võidelnud. Maastik oli metsarikas ja maapind liivane. Võitlused olid olnud ägedad ja lahingu kriitilisel momendil sai raskelt haavata ühe raskekuulipilduja sihtur. Laadur võttis üle tema kohustused ja nii suudeti peatada pealetungiv vaenlane, kes kandis suuri kaotusi.

Olime Läti piiri ligidal, mille tõttu otsustati külastada lähemat piiripunkti. Ei näinud seal traataeda, vaatlustorne ega ka üles küntud maad. Selle asemel olid seal risti üle tee tõkkepuud ja mõlemal pool piiri värske värviga kaetud nägusad majakesed piiripunkti meeskonnale. Kohalikud elanikud olid varustatud eritõenditega, mis võimaldas neil vastavalt vajadustele piiri ületada.

Läti piiripunkti sõitsime Rõugesse, kus Tallinna ja Tartu kaitsepataljon olid kuppelmaastikul pidanud raskeid lahinguid. Märtsis ja aprillis 1919 vahetas Rõuge mitu korda omanikku. 23. aprillil 1919. a alustatud pealetungil sunniti vaenlane taganema ja teda jälitati. Kõik edaspidised vaenlase pealetungid Rõugest lõuna pool luhtusid.

Samas tegime peatuse 8.–11. sajandi muinaslinnusel, mis asus Rõuge ürgoru ja viimasesse põhja poolt suubuva järsunõlvalise Ööbikuoru vahelisel kõrgel kaldapervel. Seal otse lõuna suunas asus Liinjärv (Linnajärv), mille nimi oli tuletatud kaldapervel olevast linnamäest. Linnus oli olnud väike, ent looduslikult hästi kaitstud: vallide ja kraavide asukohad olid selgesti nähtavad. Linnuse piirkond oli võsastunud ja räägiti, et on kavatsatud seda taas-tama hakata.

Rõugest lahkudes sõitsime läbi Valga 15 kilomeetrit põhja poole Paju lahinguväljale. 31. jaanuaril 1919. a ründas Tartumaa partisanide pataljon ltn Kuperjanovi juhtimisel vaenlast otse üle lageda välja. Kuperjanov sai seejuures surmavalt haavata. Soome Põhja Poegade üksuste abiga tungiti kõrgen-

dikul asuvasse mõisa ja lähivõitluses murti vaenlase vastupanu. Paju mõisa vallutamine võimaldas järgmisel päeval vabastada Valga.

Paju mõisa väljal oli püramiiditaoline muldkeha, mis oli ümbruskonna talupidajate poolt vabatahtlikus korras kokku veetud ning millest pidi saama alus, kuhu kavatseti püstitada Paju lahingu mälestussammas.

Valgas ööbisime 3. üksik-jalaväepataljonis.

Järgmise päeva, 22. juuli hommikul sõitsime Karksi ja Kärstna rajooni, kus Vabadussõja ajal tegutses 3. jalaväepolk. Langenud kangelastele oli Karksis püstitatud lihtne, kuid ilus tsemendist valatud mälestussammas, mis oli nelja-tahuline ja mille külgedel olid pronksist reljeefid võitlevate sõduritega.

Meie järgmine peatus oli riigi piimatööstuses Õisus. Siin tutvustati meile piima töötlemist alates koorelahutamisest ja lõpetades või ning juustu valmistamisega. Viimaseid oli umbes paarkümmend eri sorti. Kõik valmistati suure hoole ja armastusega, kuna suurem osa toodangust eksporditi Saksa- ja Inglismaale, kus see võistles edukalt Taani kvaliteetsete karjasaadustega ja aitas tasakaalustada riigieelarvet.

Pärast ringkäiku tööstuses paluti meid väiksele lihtsale einele. Vabandati, et neil ei olewat parajasti võimalik midagi paremat pakkuda, kuna mitmed töötajad olevat puhkusele lubatud. Oli kaetud Rootsi laud: piim, või, mitut sorti leiba, saia ja juustu – vist kõiki sorte, mida tööstus tootis. Igaüks valmistis võileibu oma maitse järgi. Oli hea võimalus kõiki juustusorte maitsta ja võrrelda. Kõik saadused olid hea puhta maitsega ja nii kujunes see eine üheks huvitavamaks tervel õppevälisõidul. Kui ruumist lahkudes tagasi vaatasime, jättis see väga masendava mulje. Mitmes kohas laudadel oli näha pooleldi söödud võileibu ja neid võis isegi laudade alt ning põrandalt leida. See jättis meist kindlasti halva mulje.

Õhtuks jõudsime Pärnusse, kus ööbisime 6. üksik-jalaväepataljonis. Pärnu oli kaksikute l'pn Edgar ja Ervin Reiksaare kodulinn, kes jagasid lahkelt linna kohta igasugust informatsiooni. Pärast õhtusööki läksime linnaga tutvumiseks jalutama ja randa lainete kohinat kuulama.

23. juuli hommikul alustasime Türi kaudu tagasisõitu, mille käigus tegime peatuse, et tutvuda Riigi Ringhäälingu saatejaamaga. Kõik ehitised ja sisseseeded olid uued. Sügava mulje jättis kõrge saatejaamamast.

Sama päeva õhtupoolikul jõudsime kooli tagasi rikkalike mälestustega ja teadmistega oma isade maast ja selle ajaloost. Õppevälisõidul veedetud päevad avardasid igaühe silmaringi ja süvendasid armastust oma rahva ja kodumaa vastu, sest igal pool, kus me nende päevade jooksul peatusime, võeti meid sooja südamega vastu.

Nende mõtete ja tunnetega asusime puhkusele, mis algas 23. juulil ja kestis 31. augustini 1939. a.

Ekspursioon Lõuna-Eestis 1939. a suvel. Õpilased Türi Ringhäälingu saatejaamas

3.5. IV õppeaasta 1939/40

VII semester 1939. a sügisel

Meie suvepuhkusel viibimise ajal leidis Moskvast aset poliitiline kauplemine Lääne-Euroopa riikide esindajate ja Nõukogude Liidu vahel, millest ajalehed tõid igal päeval uut informatsiooni ja pikki kirjeldusi. Kõikidele üllatuseks sõlmis 23. augustil 1939 Nõukogude Liit Saksamaaga, kes aastaid tagasi tunnistas kommunismi oma suurimaks vaenlaseks, mittekallaletungi ja sõpruse lepingu ning lääneriikide esindajad pidid tulemusteta koju sõitma. Paistis, et Saksamaa pakkus rohkem kui teised, kuid mida ja kelle arvel?

Viimane õppeaasta algas laupäeval, 1. septembril 1939 piduliku lõunasöögi SÜÕ ohvitseride kasiinos, millest II kursus koos juhtkonnaga täies koosseisus osa võttis. Aukülalistena osalesid SÜÕ ülem kol K. Laurits ja inseneriväe inspektor kol A. Normak kui Sv Tehnikakooli II ja III kursuse formeerija ja endine ülem. Nii lõunasöögi ajal kui ka pärast seda oli peamiseks kõneaineks Saksamaa ja Poola vahel sõja puhkemine sama päeva hommikul. Kol A. Normak rääkis oma muljetest, mida ta oli umbes poole aasta jooksul kogunud Hispaanias ja Prantsusmaal olles. Õpilastest olid jällegi mitmed eelmiste aastate eeskujul sõjaväe puhkekodusid kasutanud. Erandiks

oli lpn V. Orav, kes oli kolm augustinädalat Soomes ringsõidul viibinud. Tallinna-Helsingi laeval oli ta Soome jõudnud ja pärast Helsingiga tutvumist rongil Viiburisse sõitnud. Viiburis oli ta tähele pannud suurt reservväelaste kogunemist. Ta oli peatunud Imatral, Savonlinnas, Punkaharjul, Jyväskyläs ja Tamperes, kus elu oli sellel ajal normaalne ja soomlased väga armsad ja külalislahked, nimetades teda “Viron poikaks” ja “Pätsin poikaks”.

Pidulik lõunasöök lõppes alles hilistel õhtutundidel kol K. Lauritsa heade soovidega.

Õppetöö algas esmaspäeval, 3. septembril. Õppekavas esinesid järgmised õppeained.

Kolonel A. Normak, kolonel K. Laurits ja kolonelleitnant A. Simson 1. septembril 1939 Tondil

a. Sõjatehnilised õppeained

1. Tulejuhtimis- ja vaatlusabinõud, mjr E. Tiivel, dipl ins, Sõjaväe Varustusvalitsuse ülema abi relvastuse alal.
2. Suurtükide materiaalosa, kpt V. Villemson, suurtükiklassi ülem.
3. Tankitõrje- ja saaterelvade materiaalosa, ltn A. Lumiste Rahumäe relvateöökodadest.
4. Praktilised tööd laskemoona valmistamises, hr H. Leetma, Männiku laskemoonatöökodade juhataja; kpt L. Rannit, pürotehnikaklassi ülem.

b. Kutseohvitseri õppeained

5. *Gaasiasjandus, adm mjr D. Buxhoevden, cand. chem., õppeasutuste lektor.*
6. *Ratsaväetaktika, mjr H. Onni, VR II/3, K. S. dipl., Harju sõjaväeringkonna I jaoskonna ülem ja õppeasutuste lektor.*
7. *Sideasjandus, kpt V. Issako, elektrotehnikaklassi ülem ja SÜÕ lektor.*
8. *Suuskraaturite asjandus, ltn V. Kümnik, Sõjakooli suuskraaturite rühma-ülem.*
9. *Vooriteenistus, kol Ed. Putmaker, Sõjaväe Varustusvalitsuse ülema I abi.*
10. *Sõjaväe psühholoogia ja pedagoogika, kol K. Laurits, VR II/2, 3, K. S. dipl., SÜÕ ülem.*
11. *Jalaväe laskeasjandus, klassiülemad.*
12. *Kehaline kasvatus, kpt E. Pliisnik ja hr T. Sulg, SÜÕ lektorid.*
13. *Ratsasõit, mjr R. Hindpere, õppeeskadroni ülem ja ratsasõidu instr; ltn N. Keskküla, õppeeskadroni rühmaülem ja ratsasõidu instruktor.*
14. *Vene keel, res mjr P. Kulasalu.*
15. *Saksa keel, dr Graf.*
16. *Määrustikkude ja eeskirjade tundmine, klassiülemad.*

Õppeainete sisukirjedused**1. Tulejuhtimis- ja vaatlusabinõud kõikide klasside õpilastele**

Konstruksioon, optika ja kiierte käik:

- *maapikksilm;*
- *binokkel;*
- *ühemeetrise baasiga kaugusmõõtja;*
- *stereoskoopiline kaugusmõõtja.*

Suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilastele:

- *suurtüki nurgamõõtja ja*
- *bussool (64 000 jaotusega).*

2. Suurtükkide materiaalosa – eelmise semestri järg**3. Tankitõrje- ja saaterelvade materiaalosa käsirelvaklassi õpilastele**

Konstruksiooni ja osade koostöö tundmaõppimine:

- *37 mm Rheinmetalli tankitõrjekahur ja*
- *81 mm Stockesi-Brandti granaadiheitja.*

4. Praktilised tööd laskemoona valmistamises – eelmise semestri järg

5. Gaasiasjandus kõikide klasside õpilastele

Sõjagaasi kasutamine Esimeses maailmasõjas ja selle mõju lahingute käigule. Kasutuses olevate sõjagaaside liigitamine omaduste järgi. Sõjagaasi levitamise moodused. Gaasikaitsevahendid. Gaasitorbikute liigid, nende ehitus ja kasutamine. Gaasitatud maa-ala ohutuks muutmise ja degaseerimise varustus. Gaasikaitse ülikonnad. Gaasikaitse korraldamine kompanii, pataljoni ja rügemendi ulatuses. Gaasikaitse varjendid.

6. Ratsaväetaktika kõikide klasside õpilastele

Ratsaväe arengu ülevaade ja selle osatähtsuse vähenemine Esimeses maailmasõjas. Ratsavägi kui kiiresti liikuv üksus. Ratsaüksuste kasutamine vaatluses ja luures ning kinnisel maastikul. Ratsaüksuste kasutamine põgeneva vastase jälitamisel ja tagala ründamisel. Jalastunud ratsavägi.

7. Sideasjandus kõikide klasside õpilastele

Side tähtsus kõikide väeliikide ja väeosade tegevuste koostööl. Helklamp ja morsetähestik. Induktor- ja summertelefoniparaatide, kommutaatorite, telefonide ja -liini materiaalosa. Aparaatide elektrilised töötamisprintsüübid, esinevad rikked, nende leidmine ja kõrvaldamine. Välikaabel ja kaabliirullid. Kaabliühenduste tegemine. Isoleermaterjalid. Raadioside. VEF-i (Riias) valmistatud käsigeneraatoriga käivitatud seljas kantav raadiosaatja-vastuvõtja kasutamine. Kõnedistsipliin.

Loengut täiendasid praktilised tööd ja harjutused klassis ja maastikul.

8. Suuskraaturite asjandus kõikide klasside õpilastele

Suusk kui jalaväeüksuse liikumisvahend talvisel maastikul. Automaatrelvade ja laskemoonaveo kelgud ja künad. Jalgratas kui jalaväeüksuse liikumisvahend suvistel teedel. Automaatrelvade ja laskemoonaveo erijalgrattad. Suuskraaturüksuste kasutamine luures.

9. Vooriteenistus⁴² kõikide klasside õpilastele

Ajalooline ülevaade. Sõjaväe kõikide nõudmistele rahuldamine kohapeal olevate vahenditega. Louis XIV magasinid sõjaväe varustamiseks. Napoleon I loodud varustusdepoode organisatsioon. Kesklaod. Diviiside intendantuurid ja varustuslaod. Väeosade varustamine:

- relvastuse ja laskemoonaga;
- toitainetega;
- kehakatte ja jalanõudega;
- hobusemoonaga;

⁴² Tänapäeval tagalateenistus või logistika. Varasemas kasutuses kohtab samatähenduslikena veel termineid seljategune teenistus ja hooldusteenistus.

– transpordivahendite kütte ja määrdeõlidega.

Vedude korraldamine raudteedel, mootor- ja hobuveokitega. Rekvisitsioonid ja küüthobused. Rügemendi, pataljoni ja kompanii laskemoonapunktid, toitainete laod, väliköögid jne.

10. Sõjapsühholoogia ja -pedagoogika kõikide klasside õpilastele

Sõjapsühholoogia tundides käsitleti hariduse ja kasvatus mõju iseloomu kujundamisel.

Massiinimene ja individualist. Eestlase põhilised iseloomujooned. Teadlik ja hirmudistsipliin. Üksikvõitleja. Võitlusmoraal ja moraali mõjutavad tegurid. Sõjapropaganda. Kuulduste levitamine raadio ja lendlehtede abil. Surmakartus, hirm ja paanika.

Meeles on Napoleon I kaks ütlust: “Moraal suhtub relvajõusse nii, kui kolm suhtub ühesse” ja “Relvad julgete võitlejateta on kasutatud, kuid nii on ka vaprad üksused, kui nad ei oma mõjuvaid relvi, et oma võitlusmoraali kaitsta”.

Sõjapsühholoogia tundides esines paaril korral külalislektorina kol A. Jaakson, VR I/3, K. S. dipl., kes oskas hea kõnemeheks kuulajate silmade ette maalida oma elamusi Esimese maailmasõja ja Vabadussõja lahingutest, analüüsides nende lahingute psühholoogilist mõju sõduritele.

Pedagoogikas käsitleti kasvatamise ja õpetamise meetodeid, loengu ülesehitust (sissejuhata osa, teema käsitlemine ja kokkuvõte). Õpilased pidid kpt V. Villemsoni määramisel etteantud sõjalisel või poliitilisel teemal poole tunni pikkuse kõne ette valmistama ja ette kandma. Ettekande lõpul esitasid kaks määratud kaasõpilast oponentidena lisaküsimusi ja arvustasid ettekannet.

11. Jalaväe laskeasjandus – eelmise semestri järg

12. Kehaline kasvatus – eelmise semestri järg

13. Ratsasõit suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilastele – eelmise semestri järg

14. Vene keel – eelmise semestri järg

Semestri lõpul korraldati katsed. Paremate tulemustega õpilased said I või II järgu tõlkideks.

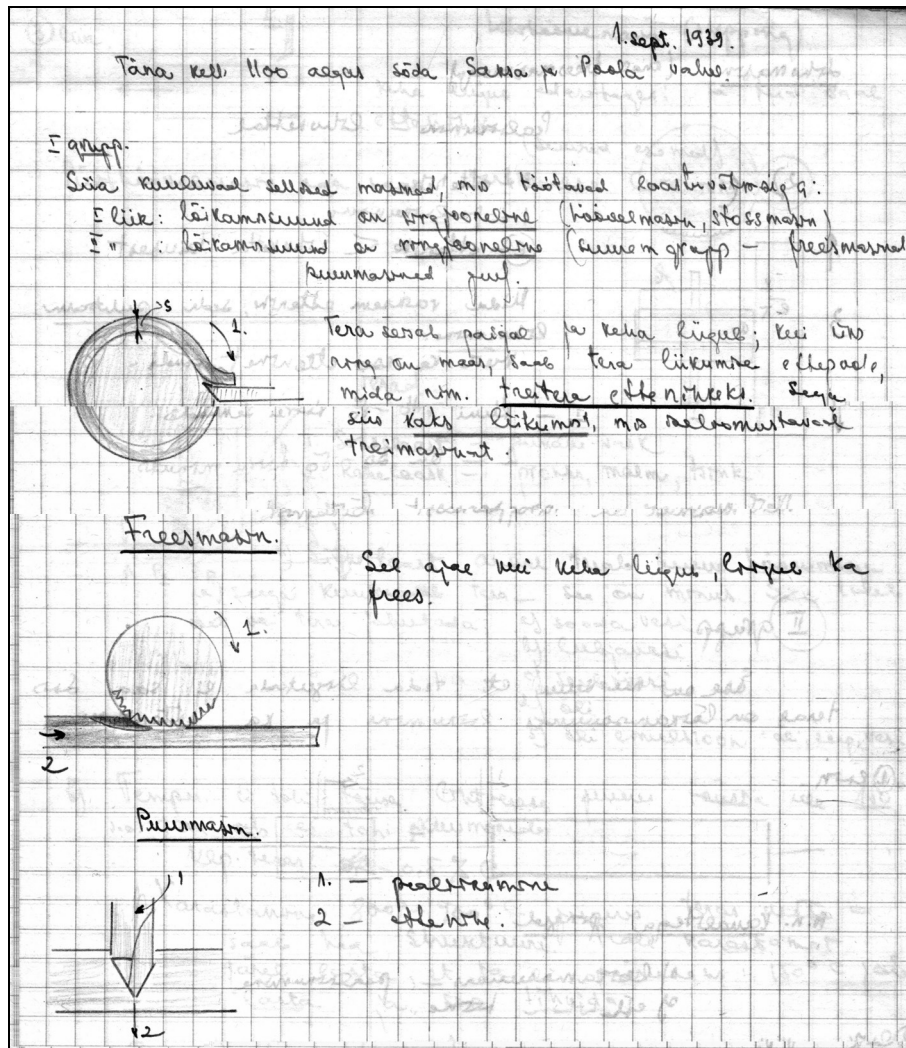
15. Saksa keel – eelmise semestri järg

Semestri lõpul korraldati katsed. Paremate tulemustega õpilased said I või II järgu tõlkideks.

16. Määrustikkude ja eeskirjade tundmine – eelmise semestri järg

Õppeaasta algas äreva teatega puhkenud sõjast ning kui Prantsusmaa ja Inglismaa Saksamaale sõja kuulutanud olid, oli arvata, et sellest kujuneb Teine

maailmasõda. Iga päev, kui hommikupoolsed loengud olid lõppenud, ruttasime lugemistuppa, et enne söögrivisse asumist pilk ajalehtedesse heita ja värsked uudiseid lugeda. 21. septembriks 1939 oli sõda lõppenud – Saksamaa vallutas 30-miljonilise rahva kolme nädalaga.⁴³

Väljavõte lipnik E. Tulviste tööstusmasinate konseptist 1. septembril 1939. Lehekülje algul kirje: „Täna kell 1100 algas sõda Saksa ja Poola vahel.”

⁴³ Mõeldakse Poolat vallutamist Saksamaa ja Nõukogude vägede poolt 1939. a septembris.

Kui septembrikuu keskpaigal avaldati ajalehtedes teade Poola allveelaeva Orzel Tallinna sadamasse saabumisest ja selle meeskonna interneerimisest, siis tundsi neile kaasa. Mõne päeva möödudes lugesime ajalehest, et interneeritud allveelaev põgenes sadamast ööpimeduses rannapatareide tule all, ning tundsi oma südame põhjas sellest rõõmu. Meie rõõm oli aga üürrike.

Vist 24. septembril kehtestati õppeasutuses häireseisukord ja keegi ei teadnud selle tõelist põhjust. Kõikidel oli keelatud kooli piirkonnast lahkumine ja väeosadest Sv Tehnikakooli juurde lähetatud kuuel kutseohvitseril kästi ööbida koolis nendele valmistatud asemel. Umbes nädala pärast tühistati häireseisukord ja siis selgus ka selle põhjus. Suur idanaaber nõudis meie väikeselt riigilt oma julgeoleku kindlustamiseks sõjalisi baase ja temale need ka anti. 10. oktoobriks 1939 olid kõik kolm Balti riiki Nõukogude Liiduga vastastikuse abistamise lepingutele alla kirjutanud ja kuradile oma sõrme andnud.

Edasine õppetöö toimus ärevas meeleolus. Selle õppeaasta algusest peale hakkasid õpilased osa võtma Tallinna garnisoni vahiteenistusest, olles vahtkonnaülemateks Toompea ning Kadrioru lossis ja Kose-Lükatil, kus asus president K. Pätsi talu. Kõige raskem nendest vahtkondadest oli teenistus Toompea lossis kolonel E. Kanepi tõttu, kes oli seal komandandiks. Kui vahiparaadi ajal ei antud tema märgitud sillutiskivil kindlat käsklust ja ei tehtud vastavat pööret või mõõgavõtet, lasi ta vahtkonnal tagasi minna ja uuesti alustada.

Septembris või oktoobris 1939 täitsime jällegi Eesti Laskurliidu klassikatseid väikekalibriisest püssist ja sõjapüstolist laskmises.

Oktoobrikuu teisel poolel 1939 hakkasid Nõukogude Liidust saabuma pikad kaubarongid, mis olid täidetud lahinguväevarustuse ja punaarmeerlastega. Neid ronge nähes oli tunne, nagu ei jätkuks enam õhku hingamiseks. Kui 30. novembril 1939 tungis Nõukogude Liit kallale Soomele ja kui ta pommituslennukid tõusid õhku meie lennuväljadelt, siis tekitas see viha. Populaarseks kujunes Soome raadiosaadete kuulamine, mille kaudu anti edasi rindeteateid. Esialgsed uudised olid head. Hoolimata ülekaalukatest jõududest olid venelaste pealetungid peaaegu kõikjal peatatud või suurte kaotustega tagasi löödud.

Detsembris 1939 võttis Sv Tehnikakool jalaväekompaniina osa Tallinna garnisoni kahepäevastest talvemanöövritest Saku-Lehmja rajoonis, kuhu liiguti suuskadel täies lahinguväevarustuses. Nagu varasematel manöövritel, nii olid nüüdki käsirelvaklassi õpilased jupijumalateks ja teisteks võimukandjateks. Teid kasutades liikusime suuskadel manöövrite rajooni ja võtsime enda alla meile määratud rindelõigu. Päevane tegevus lõppes luurega, millele järgnes öökorteritesse asumine, valvepostide väljapanemine ja sooja supi söömine, mida kursuse vanem lpn A. Aarna supikatlal istudes kohale toimetas. Ööbisime Lehmja mõisa moonakamajades, mis kuulusid Tallinna linnale. Olime

üllatatud, kui nägime, et inimesed elasid elamutes, millel puudusid laudpõrandad. Nende aset täitsid paekiviplaadid, mida kasutati linnas kõnniteede sillutamiseks. Kui rakmed olid ära võetud ja kõht sooja suppi täis söödud, vaadati kohad seina ääres, et põrandale magama heita. Meeste arvu kohta oli ruum liiga väike, mille tõttu läks see soojaks ja umbseks. Ei möödunud palju aega, kui ruumi täitis magavate meeste norskamine. Läbi une oli tunda värsket ja külma õhu sissevoolu läbi ukse.

Oli valvepostide vahetus ja lpn J. Jaagus läks välja oma kohuseid täitma. Talveõõ vaikuses valvepostil olles mõtles ta käimasolevatele manöövritele, kus temal ja teistel eri väeliigi ettevalmistuse saanutel tuli jällegi jalaväelaste-reameestena tegutseda. Mõtted rändasid tal ringi ja jäid peatuma ühele teisele manövrile, millest oli rohkem kui neli aastat möödunud. Tol ajal oli ta koos lpn V. Oravaga kordusõppustel 9. (reserv-) suurtükiväegrupis. Grupp liikus rännakukorras Rakverest põhja suunas Kunda ja Toolse rajooni, et rannakaitseks Soome lahe kaldal positsioonile asuda. Umbes poolel rännakuteel toodi temale grupiülemalt major Margistelt (Markevitsilt) teade, et patareülem ltn Vimson on langenud ja et lpn J. Jaagus on nüüd 3. kergehaubitsa patarei ülem. See oli temale suureks üllatuseks ja ta ei osanud aimata, et kordusõppustel mängitakse niisugust mängu. Saanud grupiülemalt olukorra kohta lisaandmeid, liikus ta oma patareiga tulepositsioonidele. Tehes ühe rühmaülemaga, kes nüüd täitis patareiohvitseri kohuseid, tulepositsiooni luuret, märkis ta ära algsuurtüki asukohta ja andis patareile algsuuna. Sidevanemale antud korraldustes määras ta telefoni keskjaama asukohta ja käskis sealt luua side patarei ja eelikute positsiooniga, vaatluspunkti ja grupiga. Kui vaatluspunkt oli sisse seatud ja telefoniside kõikide punktide vahel loodud, teatas ta grupiülemale, et patarei on laskevalmis. Grupiülem juhatas talle telefoni teel kätte meres asuva sihtmärgi ja pärast eellaskmist oli patarei lahinguvalmis.

Kui kõik patareid olid oma õppelaskmise lõpetanud, seati grupp rännakukorda, et Kunda jaama liikuda, kus laaditi grupp rongile. Vahepeal oli õhtu kätte jõudnud ja ilm hakkas pimenema. Laadimistöid tuli teha peaaegu käsi-kaudu, kuna ei olnud lubatud kasutada mingisuguseid valgusallikaid, isegi raudteejaama valgustavad valgustuspunktid olid kustutatud. Suurtükkide veoks oli kolmandale patareile ette antud platvorm vajalikust väiksem, mistõttu ei olnud võimalik suurtükke määrustiku järgi peale veeretada. Meeskond, kes oli väga innukalt oma ülesandeid täitmas, pani käed külge ja tõstis suurtükid oma kohale ning kindlustas need puust klotsidega abil platvormi külge. Ka talupidajatelt kordusõppuste tarvis saadud hobuste oli tegemist, sest nad tõrkusid kaubavagunisse minemast. Mõnele aitas kaertega meelitamine, aga oli ka neid, keda tuli tagant lükata. Rakverre sõiduks kulus umbes pool tundi. Seal tuli suurtükid platvormilt maha võtta, hobused ette rakendada, et neid 2. suurtükiväegrupi viia.

See ühepäevane suurtükiväeõppus andis juhtidele ja ka meeskonnale vajalikke õpiseid ja häid kogemusi.

Sv Tehnikakoolis viibides võtsid suurtükiklassi õpilased korraldatud manöövritest eranditult osa jalaväe reameestena – neile ei võimaldatud kordagi kutsealast tegutsemist. Tegutsedes jalaväe reameestena, ei omandatud manöövritel mingisuguseid kogemusi: tegevus oli nii lihtne, et ajude oamine muutus ülearuseks, millest tingituna mõtted käisid üht rada ja tegevus teist rada. Ainukese väärtusliku tegurina võiks märkida värskes õhus viibimist ja liikumist.

Lpn J. Jaagusse mõttejooksu katkestas järgmise vahetuse saabumine. Toauksest sisse astudes võttis teda vastu “läbitöötatud” õhu soe leitsak. Ta viivitas ukse sulgemisega, kuni üks magajatest, kes oli värskes ja karge õhu peale üles ärganud, käratas: “Pane uks rutemini kinni või tahad meid kringlikult külmetada!” Uks suleti ja vaikus valitses ruumis hommikuse äratuseni.

Hommikul algas vaenutegevus. Öö jooksul oli luure kindlaks teinud vastase üksuste eesliini ning alustati kallaletungi ettevalmistustega ja üksuste viimisega rünnaku lähtepositsioonidele.

Kiiresti suuskadel liueldes jõudis Sv Tehnikakooli “jalaväekompanii” temale määratud rünnakupositsioonile. End suuskadest vabastatud, asuti kohe vastast automaatrelvade tule toetusel ja hurraahüüete saatel ründama. Umbes 15 minuti jooksul oli vastane tema positsioonidelt välja löödud ja taandunud.

Manöövrite jälgimiseks olid vanemad juhid ja väeliikide inspektorid kõrgemale künkale kogunenud. Sv Tehnikakooli “jalaväekompanii” metsikud hurraahüüded ja rünnak olid jalaväeinspektori kolonel J. Siiri, K. S. dipl., tähelepanu köitnud ja ta juhtis sellele künkal olijate tähelepanu, öeldes: “Vaadake seda ründavat üksust, kui eeskujulikult see tegutseb!” Eeskujulikult rünnanud üksust saadeti välja selgitama käskjalg ja kui see tagasi tuli ja teatas, et tegemist on Sv Tehnikakooliga, siis oli jalaväeinspektori imestus suur.

Kui vaenutegevus oli lõppenud, kogunesid võitlevad pooled manöövritest kokkuvõtete tegemiseks avarale väljakule, kus arvustati poolte tegevust, allüksuste tehtud vigu ja saavutusi. Siiski ei pidanud jalaväeinspektor oma arvustuses vääriliseks nimetada Sv Tehnikakooli tegevust.

Detsembrikuu teise poole nädalad kulusid eksamite sooritamiseks. Varsti olid jõulupühad ukse ees, õpilased lubati puhkusele ja 2. jaanuaril 1940. a pidime tagasi olema, et oma viimast semestrit alustada.

VIII semester 1940. a kevadel

Sv Tehnikakooli II kursuse viimase semestri õppetöö algas kesknädalal, 3. jaanuaril 1940. Selle semestri õppeainete nimestik oli lühike ja käsirelvaklassi õpilastele oli ette nähtud kursuse lõpetamine veebruaris.

Tunnikavas esinesid järgmised õppeained.

a. Sõjatehnilised õppeained

1. *Suurtükkide materiaalosa, kpt V. Villemson, suurtükiklassi ülem.*
2. *Praktilised tööd laskemoona valmistamisel, hr H. Leetma, Männiku laskemoonatöökodade juhataja; kpt L. Rannit, dipl. chem., pirotehnikaklassi ülem.*
3. *Puhastus- ja määrdeained, kpt V. Villemson, suurtükiklassi ülem.*
4. *Relvastuse korraldamine ja hooldamine, mjr J. Lootsar (Lootsman), Sõjaväe Varustusvalitsuse Rahumäe relvatöökodade ja -ladude ülem.*

b. Kutseohvitseri õppeained

5. *Suurtükiväetaktika, kol-ltn J. Mäe, K. S. dipl., SÜÕ lektor.*
6. *Lennuväetaktika, kol-ltn A. Vernik, K. S. dipl., sõjaväe lendur, Tartu Ülikooli Riigikaitselise Õpetuse Instituudi juhataja.*
7. *Sanitaarteenistus, kol-ltn K. Niggol, dr. med., SÜÕ arst ja ambulantsi ülem.*
8. *Mobilisatsioon ja administratsioon, kol J. Martens, Sõjaväe Varustusvalitsuse ülem.*
9. *Õigusteadus, mjr H. Treufeldt, sõjaprokuröri abi.*
10. *Kehaline kasvatus, kpt E. Pliisnik ja hr T. Sulg, SÜÕ instruktorigid.*
11. *Ratsasõit, mjr R. Hindpere, SÜÕ õppeeskadroni ülem ja ratsasõidu instruktor; ltn N. Keskküla, SÜÕ õppeeskadroni rühmaülem ja ratsasõidu instruktor.*
12. *Määrustikkude ja eeskirjade tundmine, klassiülemad.*

Õppeainete sisukirjeldused**1. Suurtükkide materiaalosa suurtükiklassi õpilastele – eelmise semestri järg**

Õhukaitsegrupis korraldatud tundides tutvustati õpilastele üldjoontes allpool nimetatud süsteemide materiaalosi, laskemoona ja käsitsemist.

- 20 mm Rootsi Boforsi kerge õhutõrjekahur;
- 75 mm Saksa raske õhutõrjekahur koos tulejuhtimise aparaadi WIKOG (*Vinkelgeschwindigkeitkomandogerät*) ehituse ja töötamise põhiprintsiipidega.

- 75 mm Vene raske õhutõrjekahur koos graafilise laskeandmete leidmise seadmega, mis oli aeglane ja ebatäpne. Algeline oli ka laske- ja rännakukorda seadmine.

2. Praktilised tööd laskemoona valmistamisel – eelmise semestri järg

3. Puhastus- ja määrdeained suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilastele

Ülevaade puhastus- ja määrdeainetest. Õlide tüübid, omadused ja saamine. Viskoos ja selle olenemine temperatuurist. Voolavus. Süttimise temperatuurid. Määrdeained, koostis ja lisandid. Määrdeainete liigitamine ja kasutamine. Relvade puhastamisel ja hooldamisel kasutatavad õlid, määrdeained ja puhastusvahendid.

4. Relvastuse korraldamine ja hooldamine kõikide klasside õpilastele

Relvvarustuse hoidmiseks määratud hoonete ehitustehnilised nõuded. Piksevardad ja kahjutulekaitse. Ruumide ventilatsioon. Lubatud niiskuse protsent. Temperatuur. Valgustus. Relvvarustuse korraldamine ja liigitamine ladudes nende iseloomu ja määratud väeosade järgi. Mobilisatsiooni tagavarad. Perioodilised ülevaatused ja korrastamine. Ladudes peetav kartoteek, vararaamatud ja kirjavahetus.

5. Suurtükiväetaktika kõikide klasside õpilastele

Suurtükiväe organisatsioon ja liigitus. Üldtegevuse, otsetoetuse ja käsutusse määratud suurtükivägi. Suurtükiväe tulejõud ja ülesanded rännakul, pealetungil⁴⁴, rünnakul, edu arendamisel, kaitsel ja taandumisel. Välisuurtükivägi tankitõrjes. Patarei- ja eelikute positsioonide ning vaatluspunktide valik ja organiseerimine. Side korraldamine. Suurtükikaevikud. Lähimaakaitsel. Varjendid. Moondamine. Suurtükiväe sihtmärgid. Tuleplaan. Laskemoonaga varustamine ja laskemoonapunktid. Juhi otsuse kujunemine. Käsk patareile ja grupile rännakul, pealetungil, kaitsel ja taandumisel.

6. Lennuväetaktika kõikide klasside õpilastele

Ajalooline ülevaade lennುವäe arengust. Õhuvaatluspallid. Luurelennukid. Automaatrelvadega lennukid Esimeses maailmasõjas. Kaasaja sõjalennukite liigid. Luure-, võitlus-, pommitus- ja transpordilennukite tüübid, kiirused, tegevusraadiused, kandejõud, relvastus ja meeskonna suurus. Õhujõudude organisatsioon. Luure-, võitlus- ja pommituslennukite kasutamine ja ülesan-

⁴⁴ “Pealetungi lahingu tähtsamad järgud on: lähenemine ja kontakti loomine vastasega; kallaletung; rünnak; edu arendamine ja vallutatud maaala alalhoid.” (Jalaväe eeskiri II osa. Jalavägi lahingus, Tallinn, 1931. § 199, Lk 72–73)

ded. Taktikalised märgid maavägede operatsioonide toetamisel. Koostöö suurtüükiväega. Õhuruumi valitsemine.

Strateegilised märgid vaenlase õhujõudude, sõjatööstuse jne hävitamiseks ja elanikkonna demoraliseerimiseks. Õhurünnakud. Õised pommitamised. Õhukaitse: aktiivne ja passiivne. Aktiivne: õhukaitse süsteem, õhuvaatlus. Passiivne: õhukaitse varjendid, moondamine, öine pimendamine, evakueerimine, hajutamine ja tulekaitse.

7. Sanitaarteenistus kõikide klasside õpilastele

Sanitaarteenistuse organisatsioon rahu ajal. Sõjaväe Tervishoiuvalitsus, haiglad ja väeosade ambulantsid. Sanitaarpersonali ettevalmistamine. Esmaabikursuste korraldamine. Sanitaarteenistuse organisatsioon sõja ajal. Haavatute kogumis- ja sidumispunktid, välilaatsaretid ja haiglad. Sanitaarteenistuse ülesanded: haigete ja haavatute transport, arstiabi korraldamine, ravimite hankimine ja jaotamine. Ümbruskonna ja isikliku puhtuse järelevalve. Haigete ravimine, nakkushaiguste leviku tõkestamine. Pisikuid kandvate putukate (täid, lutikad jne) ja loomade (hiired, rotid) hävitamine. Suguhaiguste vastu võitlemine. Valikäimlate ehitamine.

Joogivee ja toitainete, eriti liha- ja piimasaaduste kõlbulikkuse kontrollimine. Puhkuse ja meelelahutuse võimaldamine.

8. Mobilisatsioon ja administratsioon kõikide klasside õpilastele

Üldine sõjaväeteenistuse kohustus. Kutsealuste arvelevõtmine sõjaväeringkondades ja tegevteenistusse kutsumine. Väljaõpe- väeosades ja tegevteenistusest vabastamine reservi arvamisega. Reservväelaste arvelevõtmine ja kordusõppuste korraldamine. Reservväelaste liigid. Riigikaitse organiseerimine ja mobilisatsiooni korraldamine territoriaaldiviiside alusel. Katteüksuste paigutus riigi idapiiril ja nende ülesanne mobilisatsiooni korral. Mobilisatsiooni kavad ja selle läbiviimiseks vajalik aeg. Mobiliseeritud üksuste varustamine relvadega, laskemoonaga, vormiriietusega, varustusega jne. Majutamine ja toitlustamine.

Majanduse mobiliseerimine sõjaväe moodustamiseks, väljaõppeks, relvastamiseks, varustamiseks ja tasu maksmiseks. Kaubanduse, toorainete, saaduste ja hindade kontroll. Tööstuse ja põllumajanduse mobiliseerimine. Toodangu muutmine sõjaväe tarvete rahuldamiseks. Tööjõu mobiliseerimine. Sõjalise edu olenemine majanduslikust tugevusest, tööstuse toodangust ja välisabist.

Administratsioon. Kaitseministeerium. Sõjavägede ülemjuhataja. Sõjavägede Staap. Diviis. Sõjaväeringkond. Väeosad.

9. Õigusteadus kõikide klasside õpilastele

Ajalooline ülevaade. Rooma õigus ja seadused. Sõja- ja tsiviilkohtute pädevus. Tsiviilkaristuste kandmine sõjaväes teenides. Kaitseseisukorra välja kuulutamise põhjused. Kuritööd kaitseseisukorra piirkondades. Ülemate distsiplinaarvõim eksimuste puhul. Võimupiirid ja distsiplinaarkaristused.

Raskemad süüteod: korralduste, käskude ja kohustuste mittetäitmine, vastuhakkamine, väejooks, teenistussaladuste avaldamine ja mõrv.

Sõjakohtud. Juurdlus. Sõjaprokurör. Sõjakohtu koosseis. Süüaluse kaitsja. Karistused. Sõjavang. Sõjavangide kohtlemise lepingud Vestfaalis 1648. a ja Haagis 1899. a. Sõjavangide kohustused, õigused ja kohtlemine Genfi konventsiooni järgi. Sõjavangilaagrid, sõjavangide majutamine, toitlustamine ja nende tervise eest hoolitsemine. Töökohustused.

10. Kehaline kasvatus – eelmise semestri järg

11. Ratsasõit – eelmise semestri järg

12. Määrustikkude ja eeskirjade tundmine – eelmise semestri järg

Õppetöö kulges aasta alguses võrdlemisi normaalsetes tingimustes. Ajalehtedel ei olnud rinnetelt Prantsusmaal ja Soomes midagi erilist teatada. 1. veebruar 1940 tõi pöörde, kui Nõukogude Liit suurte jõududega alustas Karjala maakitsusel Summa juures pealetungi, murdis läbi Mannerheimi kaitsejoone, laiendas läbimurret ja arendas edu lääne suunas. Need sündmused kõitsid meie tähelepanu ja tundsimise kaasa sangarlikult võitlevatele suguvendadele. Suure ülekaalu, puuduliku varustuse ja väsimuse tõttu olid soomlased 6. märtsil 1940 sunnitud alistuma Nõukogude Liidu nõudmistele ja loovutama osa oma maa-aladest. Kui soomlased võitlesid sangarlikult oma suure idanaabri vastu, siis ei olnud lääneriikide hulgas ühtegi, kes temale appi oleks rutanud. See tõsiasi pani meid kõiki mõtlema.

Veebruarikuu alguses 1940 oli käsirelvaklassi õpilastele ette nähtud suusatamine. Oli tore päikesepaisteline päev, lumi oli hea, kuid ilm oli külmavõitu. Suusatamiselt tagasi jõudnud, võidi vooditesse puhkama heita, kuna õppetöö oli selleks päevaks lõpule jõudnud. Väsimus andis unele maad. Mõne aja pärast hakkas kostma kellegi oigeid, mis äratas magajad. Selgus, et käsirelvaklassi vanem lpn R. Ilves oli haigestunud ja tal olid valud kubemes. Kui väljakutsutud ambulantsiauto kohale jõudis, kandis lpn H. Kubja oma kätel lpn R. Ilvese autosse. Haiglas olles paranes ta hästi ja kui käsirelvaklassil olid viimased eksamid, lahkus ta arstide nõuandeid kuulamata haiglast, et koos teistega eksameid sooritada. Tal ei oleks olnud vaja haiglast lahkuda, kuid ta tahtis kursuse esimeses järjekorras lõpetada.

Veebruari keskpaigaks olid loengud käsirelvaklassi õpilastele lõppenud ja nende järgnesid eksamid. Eksamid läbiti edukalt.

24. veebruaril 1940 ülendati käsirelvaklassi õpilased jalaväe alal kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnantideks.

Nooremleitnant R. Ilvesele kui primale õpilasele andis sõjavägede ülemjuhataja kindral J. Laidoner üle kuldtaskukella.

Ajakiri Sõdur avaldas rubriigis “Sõjaväe elu” ülesvõtte aktusest kirjutise pealkirjaga “Esimesi lõpetajaid Sõjaväe Tehnikakoolist”.⁴⁵

“Vabariigi aastapäevaks, s.o. 24. veebruariks Sõjaväe Tehnikakool saatis välja oma esimesed lõpetajad. Need olid käsirelvaklassi kursuse läbiteinud 16 ohvitseri, nimelt 1 leitnant ja 15 lipnikku. Vabariigi Presidendi käskkirjaga kõrgendati ühtlasi samaks ajaks eestähendatud leitnant kapteniks ja lipnikud nooremleitnantideks kutseohvitseri õigustega (nimekiri vt Sõdur nr 78 — 1940, lk. 206). Sel puhul Sõjaväe Tehnikakoolis korraldati 23. veebruaril kell 12.00 pidulik aktus, kus sõjavägede ülemjuhataja kindral J. Laidoner tervitas lõpetajaid ja märkis oma kõnes muu hulgas järgmist:

“Meie kõik oleme väga palju kuulnud ja lugenud, kui suurt osa etendab tehnika tänapäeval. Tehniliste abinõudeta on tänapäeval inimene võimetu. Nii on see ka sõjaasjanduses. Sõjaväe Tehnikakool ongi just selleks asutatud, et valmistada ette juhte, kes omaksid tehnilisi teadmisi ja kes suudaksid tehnikat rakendada meie sõjaväes. Masin on tänapäeval väga tähtis. Kuid seejuures ei tohi aga unustada ühtlasi seda, et kõige komplitseeritum, kõige täiuslikum ja kõige tugevam ning vastupidavam masin on inimene. On vähe masinaid, mis võivad töötada 50 või isegi enam aastaid, nagu seda võib inimene.

Vaatamata tehnika määratule arengule pole langenud siiski seejuures inimese tähtsus, vaid on ennem tõusnud. Inimene on tehnika alus ja sellena ta on ja jääb tähtsamaks kui kõik muu.

Seepärast, kui teie lõpetajad nüüd lähete sõjaväkke ja nimelt tehnika alale, siiski hinnatakse teid kui ohvitseri, kui sõjaväe vaimseid juhte - mitte aga ainult kui tehnikuid. Kõigepealt olete ohvitserid, siis alles tehnikud. Kui oskate neid kahte harmooniliselt ühendada ja arendada, saavutate parimaid resultate.

Ohvitseri omaduste ja ülesannete kohta sõna võttes märkis sõjavägede ülemjuhataja kokkuvõtlikult järgmist:

“Halvem juhi tüüp on niisugune, kes vaatab õpetatavaile ülevalt alla. Distipliini nõudmine ei tähenda alluvate või õpetatavate alahindamist. Ohvitser olgu hea psühholoog ja käitugu inimestega väärilt. Ta peab olema eeskujulik nii teenistuses kui ka väljaspool seda. Mida seltskond

⁴⁵ Sõdur, nr 9, 1940. Lk 234–235.

andestab võib-olla teistele, seda ei andesta ta ohvitserile. Sellepärast peate mõistma esineda laitmatult.”

Ohvitseri suuremaid voorusi on mõista vaikida, seda pidage alati meeles. Ametiruum on üks, muu elu teine — hoidke need lahus. Selles mõttes on ohvitseril kohustused seltskonnaski nii laialt levinud pahe — kuulujuttude uskumise ja levitamise väljarookimisel. Sageli ei usuta isegi, ainult levitatakse. Võtke omaks kindel vahetegemine, mida uskuda ja mida mitte. Ja veel enam — mida rääkida.”

Oma kõne lõpul sõjavägede ülemjuhataja ütles:

“Teie lõpetate kooli raskel ajal. Kuigi meie ei ole sõjas, on siiski selle mõju ka meile tunda. Aeg, mida maailm praegu üle elab, seab ka meile ette raskusi. Meie ülesandeks on kõigest hoolimata viia riik ja rahvas üle sellest raskest ajast. Kuidas kõik lõpuks areneb ja lõpeb, seda meie ei tea. Siiski — minge julgelt vastu tulevikule. Astuge ellu kindlalt ja täie julgusega — siis saavutate elus kõike seda, mille poole püüate.”

Sõjavägede ülemjuhataja andis välja ühtlasi ka diplomid ja auhinnad kursuse parematele, kelledeks olid järjekorras: n-ltn R. Ilves, kpt J. Roose, n-ltn E. Tulviste ja n-ltn A. Aavola.

Aktusest võtsid osa kutsutud külalistena peale Sõjavägede Õppeasutuste kõrgemate juhtide veel Sõjavägede Staabi ülem kindralmajor A. Jaakson, Inseneriväe inspektor kol A. Normak, kes muuseas on Sõjaväe Tehnikakooli endine ja ühtlasi ka esimene ülem, siis veel Jalaväe inspektor kol Siir, Sõjavägede Staabi VI Osakonna ülem kol-ltn Reinola jt.

Tallinna Tehnikaülikooli õppejõududest võtsid osa aktusest: rektor prof Nuut, professorid Borkvel ja Einberg, mag. Aavakivi, assistent Soonvald jt.”

26. veebruarist kuni 11. märtsini 1940 viibisid käsirelvaklassi lõpetanud ohvitserid erakorralisel puhkusel, millele järgnes juhendite kohaselt tööpraktika.

Märtsikuus 1940 oli Sõjaväe Varustusvalitsuse relvastusosakonna relvaladudes tööpraktikal oleva n-ltn Roland Ilvese haigus võtnud halvema pöörde ja ta toimetati kaitseväe keskhaiglasse ravile. Hoolimata pingutustest ei olnud arstid enam võimelised tema elu päästma. N-ltn Roland Ilves suri märtsis 1940. Tema viimasel teekonnal keskhaiglast Tallinna raudteejaama saatsid teda tema kaasõpilased Sv Tehnikakoolist ja kaaslased üliõpilasseltsist Liivika. N. ltn R. Ilves oli pärit Narvast, kus ta ka maamulda sängitati.

Kui 9. aprillil 1940 alustasid Saksa sõjajõud Norra okupeerimist, siis imestasime, kui kiiresti ja täpselt seda läbi viidi. Ainult Narviku vallutamine võttis rohkem aega: viimane alistus 8. juunil 1940.

Ei kuulu avalikkusele.

VABARIIGI PRESIDENDI KÄSKKIRI RELVASTATUD JÕUDUDELE

Nr. 9.

16. veebruaril 1940. a.

Kõrgendan nooremleitnantideks kutsesohvitseri õigustega Sõjaväe Tehnikakooli käsirelvaklassi lõpetanud lipnikud Sõjaväe Tehnikakoolist arvates 24. veebruarist 1940:

vanusega 2. novembrist 1938.

- 1 Roland Ilves
- 2 Elmar-Johannes Tulviste
- 3 Artur Aavola
- 4 Arnold Mölder
- 5 Boris-Herbert Saame
- 6 Arnold Kolga
- 7 Ervin Reiksaar
- 8 Edgar Reiksaar
- 9 Johannes Ristikivi
- 10 Hugo Kubja

vanusega 2. novembrist 1939.

- 11 Mart Sõmer
- 12 Osvald-Heinrich Sinipalu
- 13 Karl Nerska
- 14 Arnold Kivimäe
- 15 Felix Saar.

Alus: O.T.S. § 53 p. 2.

K. Päts
Vabariigi President.

J. Laidoner,
kindral,
Sõjavägede Ülemjuhataja.

10. mail 1940 võtsid Saksa sõjajõud algatuse oma kätte ja alustasid energilist tegevust läänerindel, tungides Hollandisse ja Belgiasse. Need olid neutraalsed riigid ja peaaegu samas seisundis, nagu oli meie kodumaa enne Nõukogude Liidu sõjaväebaaside sissetoomist. Soomusüksustega okupeeriti Holland nelja päeva jooksul ja Belgia alistumiseks kulus 17 päeva. Belglaste kõrval võitlesid inglased ja prantslased, mille tõttu vastupanu oli tugevam.

Kui pärast Belgia vallutamist suunasid sakslased oma soomusjõud prantslaste ja tema liitlaste vastu, tehti õpilaste hulgas ennustusi ja sõlmiti kihlvedusid selle sõjakäigu kestuse suhtes. Aluseks võeti Poola sõjakäik, kus 30-miljonilise rahva vastupanu oli 21 päeva jooksul murtud. Prantslasi oli umbes 40 miljonit ja seega arvati maa vallutamiseks kuluvat neli nädalat. Põnevusega jälgiti iga päev ajalehtedes ja raadios edastatavaid päevauudiseid lahingute käigust läänerindel. Saadud informatsioon oli üldsõnaline ja kesine: nimetati peamiselt linnade ja asulate loovutamist või vallutamist. Teated operatsioonidest osavõtivate üksuste suurusest, paigutustest, tulejõust, pealetungisuundadest jne puudusid. 22. juunil 1940 nõustusid prantslased sakslaste esitatud alistumistingimustega ja 23. juunil 1940 sõlmiti vaherahu.

Peaaegu vahetult pärast Sv Tehnikakooli lõpetamist abiellusid mitmed käsirelvklassi lõpetajad ning korraldasid selle sündmuse üldjuhul Eesti kaitsejõududes väljakujunenud tavade kohaselt, kuid leidis ka kõrvalekaldumisi.

Sõjaväe Tehnikakooli käsirelvklassi lõpetanud nooremleitnandid E. Tulviste ja B. Saame sõbrataridega. Veebruar 1940

SÕJAVÄE TEHNIKAKOOLI LÕPUTUNNISTUS

Selle tunnistuse omanik *nooremleitnant Elmar-Johannes, Johannese p. Tuulviste*
 õppis 1936. a. „2. „vanamõisast“ kuni 1940. a. „24. „vehrusarjast“
 Sõjaväe Tehnikakooli *Käsirelvna* klassis,
 mille täielise kursuse tema lõpetas 1940. a. „24. „vebruaril“ hindega
hea, omandades sellega kõik õigused, mis kindlustatud
 kehtivate seadustega Sõjaväe Tehnikakooli lõpetajaile.

Tema teadmised hinnati järgmiselt:

Kutseohvitseri õppeaineis:

1. Üldtaktikas	<i>üheksa (9)</i>
2. Jalaväe taktikas	<i>üheksa (9)</i>
3. Suurtükiväe taktikas	<i>üheksa (9)</i>
4. Lennuväe taktikas ja õhukaitses	<i>kaksteist (12)</i>
5. Motomehaniseeritud osade taktikas	<i>kümme (10)</i>
6. Ratsaväe taktikas	<i>üksteist (11)</i>
7. Pioneeriasjanduses	<i>üksteist (11)</i>
8. Sideasjanduses	<i>kümme (10)</i>
9. Suuskrattur-asjanduses	<i>kümme (10)</i>
10. Gaasiasjanduses	<i>kümme (10)</i>
11. Suurtükiasjanduses	<i>üksteist (11)</i>
12. Sanitaarteenistuses	<i>kümme (10)</i>
13. Vooriteenistuses	<i>üksteist (11)</i>
14. Topograafias	<i>üksteist (11)</i>
15. Mobilisatsioon ja administratsioon	<i>kaksteist (12)</i>
16. Vabadussõjas	<i>üheksa (9)</i>
17. Maailmasõjas	<i>kümme (10)</i>
18. Sõjakunsti ajaloos	<i>üksteist (11)</i>
19. Sõjamaateaduses	<i>üheksa (9)</i>
20. Õigusteaduses	<i>kümme (10)</i>
21. Sõjapühhloogias ja -pedagoogikas	<i>kümme (10)</i>
22. Veterinaarteenistuses	<i>kümme (10)</i>

Sõjatehnilistes õppeainetes:

1. Sise- ja välisballistikas	<i>üksteist (11)</i>
2. Relvade materjalosa alustes	<i>kümme (10)</i>
3. Tulejuht- ja vaatlusabinõude materjalosas ühes praktikumiga	<i>üksteist (11)</i>
4. Lõhkeainetes ühes praktikumiga	<i>üksteist (11)</i>
5. Üldpraktilistes töödes	<i>üksteist (11)</i>
6. Käsirelvade materjalosas ja ülevaltuses	<i>üksteist (11)</i>
7. Käsirelvade remondis	<i>üksteist (11)</i>
8. Suurtüki materjalosas ja ülevaltuses	<i>üksteist (11)</i>
9. Suurtüki remondis	<i>üksteist (11)</i>
10. Ti- ja saaterelvade materjalosas	<i>kaksteist (12)</i>
11. Laskemoona materjalosas	<i>kaksteist (12)</i>
12. Prakt. töödes laskemoona valmistamise ja korrastamise alal	<i>kaksteist (12)</i>
13. Relvade konstruktsioonis	<i>üksteist (11)</i>
14. Puhastus- ja määrdeainetes	<i>kaksteist (12)</i>
15. Relvarustuse korraldamises ja hooldamises	<i>kümme (10)</i>
16.	
17.	
18.	

Keskmine hinne: *11,15*

Tunnistuste järgi on *nooremleitnant Elmar-Johannes, Johannese p. Tulviste* Eesti Vabariigi kodanik ja sündinud *1912.* aasta „*17.*“ juunil.

Tallinnas, „*23. septembris*“ 19*40.* a.

Nr. *3*

Klaunert
kolonel,
Sõjavägede Õppeasutiste ülem.

J. Simson
kolonelleitnant,
Sv. Tehnikakooli ülem.

P. Põrsam
kapten,
Sv. Tehnikakooli käsundusohvitser.

Riigi Trükkikoda.

Väljavõtte Elmar Tulviste Sõjaväe Tehnikakooli lõputunnistusest

3. Eesti Vabariigi Sõjaväe Tehnikakool 1936–1940

rahvusvaheliste lepete rikkumistest ja mõrvadest. Parema ülevaate saamiseks kirjeldav nendel päevadel aset leidnud tähtsamaid sündmuseid.

13.–14. juunil isoleerisid Nõukogude Liidu mere- ja õhujõud ilma igasuguste hoiatusteta Eesti välismaailmast. Reisiliiklus katkestati, saabuvaid ja lahkuvaid laevu uputati, sunniti tagasi pöörduma või interneeriti. Rünitati eralennuliinide reisilennukeid.

Pühapäeval, 16. juunil kell 14.30 andis Nõukogude Liidu välisasjade rahvakomissar V. Molotov Eesti saadikule Moskvast A. Reile üle ultimaatumi, milles süüdistati Eesti Vabariiki sõjalises koostöös Läti ja Leeduga ning koostöös Soomega, mis olevat sihitud Nõukogude Liidu vastu. Ultimaatumis nõuti prof J. Uluotsa valitsuse lahkumist ja uue, Nõukogude Liidule sõbraliikvalitsuse moodustamist ning riigipiiride avamist Nõukogude Liidu sõjajõududele, et kindlustada Nõukogude Liidu ja Eesti vastastikuse abistamise lepingu täitmist. Vastus pidi olema esitatud samal päeval kell 23.00 Tallinna aja järgi. Vabariigi Valitsuse koosolekul otsustati Nõukogude Liidu ultimaatum vastu võtta. Samal koosolekul esitasid valitsuse liikmed presidendile lahkumisavaldusi. President käskis sõjajõude, politseid ja Kaitseliitu sisetungivatele Nõukogude Liidu üksustele mitte vastupanu avaldada.

Sama päeva õhtupoolikul anti Tallinna raadiojaama kaudu edasi erakorraline teade, milles paluti vanemaid ohvitseri viibimata oma väeosadesse ilmuda. Sama teadet korrati valjulhääldajate kaudu Kadrioru staadionil, kus toimusid Balti päevade (14.–16. juuni) pidustused, millest võtsid osa ka lätlased ja leedulased.

SÜÕ juhtivad ohvitserid kogunesid õppeasutuste staapi, kus õppeasutuste ülem kol K. Laurits informeeris kokkutulnuid Nõukogude Liidu esitatud ultimaatumist ja sellele järgnenud sündmustest ning otsustest.

17. juunil 1940, kui hommikusöögilt kooliruumidesse tagasi jõudsimel, käsutati kogu kooli õpilaskond kokku. Kooliülem kol-ltn A. Simson tegi teatavaks, et Nõukogude Liidu nõudmiste rahuldamiseks peame nelja tunni jooksul oma ruumidest välja kolima ja need Punaarmeele loovutama. Uudis üllatas kõiki. See tuli nagu välg selgest taevast ja halvas kõikide tegevuse. Kui halvast uudisest toibuti, algas kolimine. Kõik inventar ja varustus tuli ruumidest välja kanda ja see autodele laadimiseks ette valmistada. Autod pidid saabuma poole tunni jooksul. Kolimise müra ja kära summutasid esialgsed tunded, kuid alateadvuses käärised mitmed küsimused. Kuidas on olukord teistes väeosades? Kuidas on olukord teistes linnades? Kas kõik on loovutatud – meie maa, rahvas ja vabadus? Tulid meelde sündmused Austrias ja Tšehhoslovakkias, mis ei lasknud midagi paremat ennustada.

Kui esimesed veomasinad saabusid, rääkisid nende juhid, et nende hommikul tööleminekul oli neid tänavatel kinni peetud ja kästud Tondile sõita. Saabus ka omnibusse, mis saadeti tagasi, kuna istmete ja kitsaste uste tõttu olid need inventari vedamiseks kõlbmatud. Ruumid tühjendati kõigest, isegi

lambipirnid valgustuspunktides keerati pesadest välja. Varustuse ja kraamiga täidetud veokid veeresid Tondi teed mööda Tallinna poole Sv Tehnikakooli uude asukohta, milleks oli Prantsuse Lütseumi hoone Hariduse tänaval. Kui meie kasutuses olevad ruumid olid tühjendatud ja kõik inventar ootavatele veomasinatele laaditud, asusime II ploki idapoolses otsas asunud SÜÕ raamatukogu kolima. Et vähendada edasi-tagasi käimist, moodustasime inimketi raamatukogust kuni veomasinani, kus raamatuid käest kätte ulatati, kuni viimane lüli need veokil paigale pani. Sama meetodit kasutasime lütseumis kraami mahalaadimisel, mis äratas jalakäijate hulgas tähelepanu.

Osa õpilasi suunati I plokis ja staabi majas elavaid ohvitseri abistama, sest ka nemad pidid oma korteritest lahkuma. Kol-ltn A. Simsonile, kpt V. Villemsonile ja kpt A. Kandrele võimaldati ajutise peavarjuna kasutada Westholmi gümnaasiumi ruume Kodrese tänaval. Samasse oli määratud õppeasutuste töökompanii.

Samal ajal kolis Sõjakool Pärnu maanteele linna 20. algkooli hoonesse. Sama saatust jagasid teised Tallinna garnisoni väeosad, mis samuti vahetasid oma asukohta. Nii näiteks kolis Kalevi üksik-jalaväepataljon Tallinna Poeglaste Reaalgümnaasiumi hoonesse ja sidepataljon Raua tänava algkooli hoonesse.

Keskpäevaks olid SÜÕ ruumid sõna kõige otsesemas mõttes tühjendatud, isegi Valges Majas asunud hobuse luukere, mida hipoloogia ja veterinaarteenistuse tundides kasutati, oli kaasa toodud ja ilutses lütseumi tagaõues.

Kui kella 13.00 ajal viimaste veomasinatega Tondilt lahkusime, olid Punaarmee üksused juba Kadaka ja Linnu tänaval ootamas, et tühjadesse kasarmutesse asuda.

Prantsuse Lütseum oli ilus ja moodne ehitis, mis valmis 1937. aastal ja võeti kasutusele sama aasta sügisel. Hoonel oli kolm korrust, lisaks veel keldrikorrus. Keldrikorrusel asus kooli riiehoold ja lasketiir. Esimesele korrusele viisid tänavalt peasissekäik ja kõrvalsissekäigud. Peasissekäigu juures oli avar esik. Sellel korrusel asusid algkooliklassid paralleelklassidega, kokku umbes 12 ruumi. Peale klassiruumide paiknes hoone tiival lasteaed. Teisel korrusel asusid keskkooliklassid umbes 10 ruumiga, väiksem saal, köök söögisaaliga (lasteaiaruumi kohal) majandusharu klassile, õpetajate ja koolijuhataja ruumid. Kolmandal korrusel oli aula koos duši- ja riie- tusruumidega.

Esimeste veokitega kohale saabunud õpilased hakkasid pärast veokite tühjendamist esimese korruse klassiruumidest meile mittetarvilikke koolipinke ja laudu keldris asunud riidehoiuruumidesse kandma, sest need ruumid olid määratud mõlemale kursusele magamis-, riie- ja varustuse ruumideks. Teisele korrusele olid määratud ruumid SÜÕ ülemale, Sv Tehnikakooli ülemale, käsundusohvitserile, kooli kantseleile, klassiülematele, lektoritele ja Kõrgemale Sõjakoolile. Õpetus toimus teisel korrusel asuvates klassiruumi-

des. Toitlustamiseks kasutati teisel korrusel olevat kööki ja söögisaali seal leiduvate sisseseadetega. Pesemiseks kasutati kolmandal korrusel asuvaid duši- ja riietusruume. Õppeasutuste raamatukogu leidis omale esialgse asukoha keldris asuvas lasketiirus.

Uues asukohas oli esimeseks tööks magamisruumide sisustamine voodite, öökappide ja muu vajaliku kraamiga. Sellele järgnes riiete-, relva- ja varustusruumide sisseseadmine. Õhtuks oli enamik esemetest enam-vähem paigale pandud ja ruumid korda seatud. Hoovil oli veel kola, mille järele ei olnud otsest vajadust ja mis pidi ootama korraldavat kätt tulevikus.

Kui kõik tegevused olid tehtud, oli jälle aega, et sellele mõelda, mis oli juhtunud ja kui sõbralikult meie suur idanaaber meisse sõlmitud lepingute täitmisel suhtub. Jõudsime otsusele, et vastastikuse abistamise lepingu allakirjutamisega oli kuradile sõrm antud ja nüüd haaras ta terve käe järele. Enamik oli arvamusel, et nüüd on kõik suure naabri soovid täidetud ja et peatselt võtab elu jällegi normaalse ilme. Kõige pessimistlikumate vaadete ja tunnetega oli ltn J. Mõtsküla, kes nägi tulevikku väga tumedates värvides. Olles sündinud ja üles kasvanud Siberis, kust tema vanematel õnnestus pärast Vabadussõja lõppu kodumaale naasta, kinnitas ta end tundvat kommuniste ja nende võtteid ning arvas, et seisame suuremate üllatuste ees.

18. juunil ja järgneval päeval toimus üle maa kaitseliitlastelt ja eraisikutelt relvade ärakorjamine, mis möödus vahejuhtumiteta. Tallinnas koondati relvad Kaitseliidu majja Vismari ja Toompuiestee nurgal.

Tondilt kaasatoodud tarvilikkude esemete ärapaigutamiseks kulus paar päeva, kuid sellest hoolimata oli kooli väikesel tagaõuel veel küllalt igasuguseid ebatarvilikke esemeid, nagu toole laudu, öökappe jne. Nüüd oli vaja seal natukene paremat korda luua, sest ratsasõiduinstruktor mjr R. Hindpere pidi saabuma, et ratsasõidus hindteid välja panna. Üks laud pühitati tolmust puhtaks ja sellele pandi mõned toolid juurde, kuna keegi ei teadnud, kuidas seda ratsasõidueksamit seal saab korraldada: polnud ju hobuseid ega ka maneeži kasutada. Keegi õpilastest märkas hobuse luukeret teiste esemete hulgas. Kuna see oli ainukene ese, millel võis midagi ühist olla ratsasõiduga, siis tõsteti see lauale lähemale. Keegi teine leidis koli hulgast auto rooliratta ühes vardaga. Varda torkas ta luukere ribikontide vahelt läbi, nii et rooliratas jäi luukere turja kohale, kus see oleks ratsutajale hästi käepärast olnud. See sobis väga hästi oma kohale, kuna mjr R. Hindpere õpetas ratsasõidutundides, et hobust tuleb ratsmetega juhtida nagu autot roolirattaga, sest ise ei tea ta kuhugi minna. Nii olid eksamik kõik ettevalmistused tehtud.

Varsti jõudis ratsasõiduinstruktor kohale. Olles väga asjalik, ei pööranud ta tähelepanu luukerele, vaid võttis istet laua äärde ja alustas eksamiga. Esimene õpilane, lpn R. Aardma esines temale sõjaväe kombe järgi. Mjr R. Hindpere vaatas temale teravalt näkku ja küsis: "Missuguse hobusega ratsutasite?" Kuulnud vastuses hobuse nime, sobitas ta selle mõttes õpilasega,

vaatas veel korraks õpilast ja pani hinde välja. Lühikese aja jooksul olid viimased hinded pandud ja nüüd võidi alustada lõputunnistuste väljakirjutamisega.

20. juunil käisid Töölise Keskliidu esindajad töölisi demonstratsioonidele kutsumas ja keelasid neil tööle asuda. Nõukogude agendid, kelle hulgas olid Eesti kommunistid, allilma kriminaalne element ja kiiruga autodel kohale toodud piiritagused eestlased – agitaatorid –, ilmusid Vene tankide julgestusel kaitistesse ja kutsusid töölisi massimiitingule, mis pidi toimuma samal õhtul töölisvõimlas, et järgmisel päeval tervitada Punaarmeed. Eesrindlikumad kommunistid koos kaasajooksikutega käisid linnas ringi mitmesuguste loosungitega, nõudes poliitiliste vangide vabastamist, tööd ja leiba. Mõned läheduses viibinud leivatööstuse leivavedajad olevat neile loopinud oma autodest leiva- ja saiapätsi. Politsei hoidis ennast meelevaldajatest eemale, et vältida kokkupõrkeid ja asjatut verevalamist. Meil soovitati sõjaväe vormiriietuses mitte linna minna, kuna see võivat suurendada ärevust ja tekitada soovimata vahejuhtumeid. Mõned, kellel olid erariided olemas, käisid vahetevahel linnas ja tõid sealt värsket informatsiooni. Öhtu saabudes vaibus kommunistlike agitaatorite räuskamine. Seda asendas läbi linna sõitvate veokite müra, millel Punaarmee sõdurid laulsid “Moskva mojaa”, “Jesli zafra voinaa”, “Katjuša” ja teisi laule, nagu tahtes igaleühele meelde tuletada, kes on maal peremeheks. Tänavad muutusid ohtlikeks ringihulkuvate jõukude tõttu, kes riisusid, tapsid ja vägistasid rahulikke kodanikke.

Öhtu saabudes paluti Sv Tehnikakoolist välja saata valvemeeskond Kaitseliidu maja valvamiseks, kuna kardeti, et mõni määratsev jõuk võib sinna sisse murda ja kaitseliitlastelt ära võetud käsirelvi ja laskemoona laiali kanda, sest hoone oli valveta. II kursuse vanem lpn A. Aarna koostas vabatahtlikest meeskonna, kuhu kuulusid lipnikud R. Aardma, J. Jaagus, E. Ruus, A. Vahari, J. Varik ja veel 3 õpilast, kelle nimed on ununenud.

Et mitte tähelepanu äratada, läks päikseloojangul üks meeskond paari-kaupa Hariduse tänavalt Kaitseliidu majja, kus ühelt kaitseliitlaselt saadi vajalikku informatsiooni. Hoovi põhjapoolsel äärel pikas madalas hoones olid autod, suurtükid, relvad ja laskemoon. Ka peahoones pidi olema mitmetes lukustatud ruumides käsirelvi ja laskemoona. Enamikul akendel olid seestpoolt luugid ees. Meeskonnale anti püstolkuulipildujaid ja laskemoona kolme valveposti mehitamiseks. Püstolkuulipildujad olid uued ja suure laskekiirusega, mille tõttu hoiatati sõrme liiga kauaks päästikule unustamast, sest padrunisalv tühjeneb paari sekundi jooksul.

Välja pandud valvepostidest: post nr 1 asus Kaitseliidu maja lõunapoolsel küljel ja võttis valve alla hoovivärvad Toompuiestee ääres ning plankaia krundi lõunapoolsel piiril. Post nr 2 asus maja läänepoolsel küljel ja võttis valve alla osa plankaeda lõuna- ja läänepoolsel piiril. Post nr 3 asus maja põhjapoolsel küljel ja valvas läänepoolset plankaeda.

Valvepostil oleku ajad ja kohad määrati loosiga. Öö möödus vahejuhtumiteta ja järgmisel hommikul, 21. juunil, kui valvemeeskonna liikmed tagasi Hariduse tänavale läksid, oli linn vaikne. Päike tõusis selgesse suvetaevasse, tema kiired kuldasid majade katuseid ja tänavatel võis näha üksikuid jalakäijaid.

Reedel, 21. juunil oli õppekava järgi suurtükiklassi õpilastele ette nähtud suurtükiremondi praktilised tööd Arsenali suurtükitöökojas klassiülema kpt V. Villemsoni juhtimisel. Seda päeva kirjeldab ta järgmiselt.

Varahommikul enne kl 03.00 sõitsime õppeasutuste omnibussiga Hariduse tänavalt Arsenali, mis asus tööstusrajoonis, südalinnast mõned kilomeetrid Kopli poolsaare poole. Märkasin, et tänavanurkadel ja tööstuste väravatel seisavad punalaevastiku madruste kolmemehelised valvepostid. Meid nad ei tülitanud. Arsenali õuel ega ka suurtükitöökojas polnud midagi erilist märgata. Umbes kl 10 ajal sain telefonist korralduse sõita kogu meeskonnaga viivitamata tagasi Hariduse tänavale Sv Tehnikakooli. Kopli tänavas ja Kalamaja ümbruses paistis kõik rahulik olevat. Siiski, Kopli tänaval raudtee ülesõidu kohal nägin keset sõiduteed umbes rühmasuurust erariietes ja nooremas eas meeskonda rivisammul südalinna suunas marssimas. Rivikord jättis mulje, et osa sellest meeskonnast pidi koosnema ümberriietatud punaarmeelastest. Lippusid ja loosungeid nad ei kandnud, rääkimata relvadest. Kui jõudsime Sv Tehnikakooli, selgus, et Vabaduse väljakul pidi algama Nõukogude Liidu saatkonnast juhitud ja Punaarmee otsesel kaitsel miiting. Õppeasutuste ülema kol K. Lauritsa korraldusel asus Sv Tehnikakool häireseisukorda, mis tähendab, et kõik olid relvastatud, koolimaja ukсед suletud ja kaitstud. Sellises olukorras olime mitu tundi.

21. juuni hommikul saabus siseministrile Nõukogude Liidu saatkonnast teade, et kui politsei katsub takistada tööliste rongkäiku Punaarmee tervitamiseks, siis võivat tulla verevalamine. Varajastel hommikutundidel ilmusid kaitistesse tuntud Nõukogude agendid ja kutsusid töölisi üles Vabaduse väljakule miitingule minema. Relvajõu ähvardusel sunniti töölisi rongkäiku. Agentide juhtimisel ja soomusautode järelevalvel liikusid kolonnid Vabaduse väljakule. Enamik demonstrante olid nõukogulased ja erariietuses punaarmeelased. Lisaks nendele habetunud Petseri venelased ja baaside töölisel. Nõukogude Liidu soomusautod olid tänavanurkadel ja relvastatud patrullid kõnniteedel. Vabaduse väljakule oli kella kümneks kogunenud umbes 2000 meelevaldajat plakatitega “Maha sõjaprovokaatorite valitsus!”, “Nõuame abistamise pakti ausat täitmist!” jne. Pealtvaatajaid ja uudishimulikke oli kõnniteedel umbes 1000. Pärast kihutuskõnesid üritati “Internatsionaali” laulmist ja sätiti ennast rongkäiku, mis suundus Toompea lossi ette, et valitsusele nõudmisi esitada.

Kui Toompea meeleavaldus oli lõppenud, tõi meile üks agar ja abivalmis kooliõpilane teate, et jõuk meeleavaldajaid võttis suuna Hariduse tänavale.

Peasissekäigu juures olevas esikus olid ooteseisukorras SÜÕ ülem kol K. Laurits, Sv Tehnikakooli ülem kol-ltn A. Simson ja Sv Tehnikakooli klassi-ülemad kaptenid V. Villemson, A. Kandre, L. Rannit, V. Issako ja P. Kommusar. Kõrgemasse Sõjakooli kuuluvaid ohvitseri seal ei olnud. Kpt A. Kandre organiseeris kaitse korraldamist ja andis käsu relvadega asuda kaitseisukorda I ja II korruse akende juurde nii, et ise ei oldaks tänavale nähtav. Relvad laeti ja igauks valis omale tegutsemiseks sobiva koha. Peasissekäigu esikusse veeretati raskekuulipilduja Maksim ja seati see laskevalmis. Selle sihtur oli valmis päästikule vajutama ja kihutama kuulivalangut läbi ukseava tänavale. Oli antud korraldus, et ilma käsuta ei tohi tulistamist alustada. Olime valmis võitlema ka selles lootusetus olukorras.

Nooremleitnandid H. Kubja ja A. Kivimäe kui endised Sv Tehnikakooli käsirelvaklassi õpilased olid tööpraktikal Sõjamineisteriumis relvastusosakonnas. Kuna nad olid sellel päeval erariietuses, siis soovitati nendel välja minna ja jälgida linnas asetleidvaid sündmuseid, millest nad pidid töökohta informeerima.

Kui nad Toompeale jõudsid, langetati Eesti rahvuslipp ja asemele kerkis punane plagu. Jõuk meeleavaldajaid arutas, et nüüd mindavat Sõjakooli üle võtma, mis pidi nende arvates asuma Prantsuse Lütseumi hoones. H. Kubja ja A. Kivimäe teadsid, et selles hoones asus Sv Tehnikakool. Kiirel käigul hakkasid nad Hariduse tänava suunas astuma. Kui nad koolimaja lähedusse jõudsid, nägid nad, kuidas üks noormees hoonest väljus ja joostes üle tagumise aia hüppas. See oli esimene sõnumitooja. Kui nooremleitnandid kooli ruumidesse naasid, rääkisid nad, mida olid Toompeal näinud, ja teatasid, et meeleavaldajate salk läheneb koolile. Kui eraisikuid soovitati neil kohe lahkuda. Nad läksid üle tänava ja jäid sinna seisma, et näha, mis edasi juhtub. Seal oli umbes 10 pealtvaatajat. Samal ajal jooksis hoonest välja kpt A. Kandre ja nendest möödudes ütles ta, et kadugu nad sealt, sest tema olevat revolutsiooni näinud.

Varsti olid kohal ülevõtjad, umbes 20–30 pätti. 6–7 agaramat ülevõtjat, kellest paar meest kandis täagistatud Vene vintpüssi, asus trepile ja nõudis sisselaskmist. Ühel aktiivsel tegelasel, kellel olid pikad habemetüükad näos just nagu mõnel ärakaranud vangil, ise särgiväel, oli ohvitseri võõrihm võöl ja mõlemal puusal tolknemas mõõk. Kui kisa ja lärm trepil suurenesid, käskis kol K. Laurits kpt V. Villemsoni välja tänavale minna, et selgitada, mida nad soovivad. Hariduse tänava kõnniteel, umbes 8 meetrit peasissekäigust, kohtas ta lühikest kasvu meest, kes hiljem oli määratud tuletikutööstuse komissariks. Tema esimeseks süüdistuseks oli, et juhid on vereimejad ja kurnajad, kes teevad kohutavat ülekohtu ja tarvitavad toorest vägivalda oma alluvate suhtes. Sellele süüdistusele vastas kpt V. Villemson: “Palun tulge

sisse ja pärige alluvatelt, mis neil on kaevata!” See ettepanek lükati kategooriliselt tagasi.

Järgnevalt toonitas sama isik, et on toimunud riigipööre ja meie peame relvad ära andma. See nõue tehti teatavaks kol K. Lauritsale, kes käskis ülevõtjatele teatada, et relvi anname üle vaid Punaarmeele ja mitte eraisikutele. See vastus viis ninamehe segadusse ja nüüd ilmnes, et jõugu tegelikuks juhiks oli pikka kasvu vintpüssi kandev umbkeelne venelane, kes punaarmeele vormiriietuse peal kandis tumedat eramantlit. Tema vormiriietuse kraelõpustel olid selgesti nähtavad punaarmeele tunnused, mida mantel ei suutnud varjata. Eestlasest ninamees pöördus juhiste saamiseks selle venelase poole, kuid selgus, et nad ei vallanud teineteise keelt. Paratamatult tuli kpt V. Villemsonil tõlgi osa täita. Venelane nõudis relvade äraandmist, nii nagu see oli “Moskva kavas” ette nähtud. Kpt V. Villemsoni väide, et meil on keelatud relvi eraisikute kätte anda, ei avaldanud mõju.

Umbes samal ajal saabus lütseumi ette Punaarmee soomusauto. Selle kahur pöörati demonstratiivselt peasissekäigu ukse suunas, kus kauplemine toimus. Edaspidised vaidlused ei suutnud ülevõtjate kava muuta. Jõuk, saanud toetust soomusauto näol, muutus ilmselt ägedamaks ja lärmakamaks. Kol K. Lauritsa katsed saada telefoniühendust ja instruksioone jäid tagajärjetuks. Ainukese soovitusena oli kusagilt nõu antud teha kõik võimalik, et ära hoida verevalamist. Lõpuks otsustas kol K. Laurits ise välja trepile minna. Käed puusal, teatas ta, et umbes 10 minuti möödudes avatakse uks ja et lahkume hoonest relvadeta. Trepilt esikusse tulles teatas ta meile, et oleme väga raskes olukorras ja sellest pääsemiseks ei ole teist teed, kui avada ukse, alluda relvade äraandmise nõudele ja hoonest lahkuda, et ära hoida asjatut verevalamist. Relvade äraandmise kohta tähendas ta, et tema on pidanud oma elus seda juba kolm korda tegema ja igal korral on ta hiljem oma relva jälle tagasi saanud. Ta manitses kõiki rahulikule käitumisele ja käskis kõik vintpüssid ning kuulipildujad laskemoonast tühjendada ja need oma alalistele kohtadele asetada.

Antud 10 minutit kasutati korralduste täitmiseks ja isiklikkude relvade peitmiseks madratsitesse, hoone ventilatsioonitorustikku jne. Selle aja möödumisel olime valmis koolimajast lahkuma. Esimeste lahkujate taskud ja kaenlaalused katsuti läbi ning seejärel seati nad maja seinaga äärde ritta. Kui sinna oli kogunenud umbes 20 meest, avaldasid nad protesti selle vastu, et isiklike asju ei lubatud kaasa võtta. Meie üllatuseks rahuldati meie nõudmine ja meid lubati majja tagasi minna, et oma isiklike esemeid kaasa võtta. Võtsime oma kohvri, milles oli peamiselt pesu, käe otsa. Viskasime oma üleriided ja kokku seotud säärsaabaste paari üle käe ja astusime ruumist välja. Kui üle õla tagasi vaatasime, oli ühe öökapi peal näha juturaamatut pealkirjaga “GPU küüsis”, mille lpn J. Varik oli sinna meelega jätanud.

Kui peasissekäigu kaudu väljusime, seisid trepil kahel pool habetunud pätid, kelle suust tuli viina lehka. Nad kobasid meie taskuid, et leida peidetud relvi. Keegi nendest ei pööranud tähelepanu saapapaarile käsivarrel ja mitmel õpilasel õnnestus seeläbi oma isiklik taskurelv ja laskemoona märkamatuks välja tuua. Ka esines juhte, et lasti kohvrit avada. Kui olime kõik hoonest lahkunud, tormas ülevõtjate jõuk hoonesse. Alguses olid nad väga ärritatud ja närvilised, ent kui nad nägid meid relvadeta koolimaja ees tänaval, muutusid nad rahulikumaks ja üks nendest käratas meile: “Mida te ootate, minge koju!” Seda ei lasknud meie endile kaks korda ütelda ja igaüks kõndis ise suunas minema, et peatuda oma sugulaste või tuttavate juures.

Oli ka neid, kellel ei olnud sugulasi ega tuttavaid Tallinnas või selle ümbruskonnas ja kelle koduks või ainukeseks peatuspaigaks oli olnud Sv Tehnikakool. Kui õhtu oli saabunud ja linnas kõik vaikseks muutunud, tulid nad üksikult kooli juurde tagasi. Peasissekäigu trepil võttis neid vastu sama habetunud kuju, kes oli vintpüssiga ja arvatavasti ka padrunitega varustatud. Esiailgu keelduti neid hoonesse sisse laskmast, ent kui sai selgitatud, et see on meestele ainukeseks kohaks, kus neil on võimalik ööbida, lasti nad lõpuks sisse. Öö jooksul suurenes tagasitulijate arv ja pärast keskööd saabusid juba telefoni teel juhised selle kohta, kuidas “ülevõtjatelt” omakorda võim üle võtta. “Ülevõtjad” otsiti läbi ja saadeti uksest välja. Peasissekäigu juures asus taas valvesse Sv Tehnikakooli õpilane, mis kindlustas endise eluviisi jätkumise ja võib-olla ka kooli lõpetamise.

22. juuni õhtupoolikul levis teade, et Nõukogude Liidu nõudel oli president kindral J. Laidoneri sõjavägede ülemjuhataja kohustest vabastanud ja määranud uueks ülemjuhatajaks ratsaväe kindralmajori Gustav Jonsoni.

Mässajate poolt laiali saadetud õpilaste kooli naasmine võttis 3–4 päeva aega. Tagasikutsumine sai teoks teadaannetega ajalehtedes ja raadiosaadete päevauudiste osas. II kursuse õpilased ei rutanud kooli naasmisega, teades, et neil on kõik eksamid sooritatud ja nangunii pole koolis nende jaoks mingisugust tegevust ette nähtud. III kursuse õpilased tulid aga aegsasti kooli tagasi, et pooleli jäänud loengutest osa võtta ja eksameid teha.

Mõned päevad hiljem läksid kolm III kursuse õpilast, kellest üks oli Ipn A. Neito, treeningülikondadesse rietatult Tallinna Ühishaigekassa juurde ja võtsid selle lipuvardast maha punase lipu. Kojamees, kes selle lipu oli var-dasse kinnitanud, jälgis nende tegevust ja nõudis hiljem nende meeste nime-de avaldamist. See nõue jäi rahuldamata, kuid õpilasi karistati koduarestiga.

Riigipöördele järgnenud nädalal korraldasid kommunistlikud võimume-hed Tallinnas rongkäigu, et välismaailmale näidata masside poolehoidu uuele, Nõukogude Liidu sõbralikule valitsusele. Sellesse rongkäiku olid kokku aetud töölisel tööstustest ja välja käsutatud relvadeta sõjaväeosad. Lisaks nendele olid rongkäigus revolutsiooni kangelased ja seadusliku Vaba-riigi Valitsuse kukutajad koos oma truu abilise ja toetajaga – Punaarmee-ga.

Ühe tööliste rühma ja Punaarmee vahele oli poetatud Sv Tehnikakooli mehi. Rongkäigu liikuma hakkamisel hakkasime laulma enda ja vaatajaskonna julgustamiseks: “Meil merevood on vabad ja võimsalt mühavad...”

Kui laulu viimane salm oli lauldud, alustasime seda otsast peale. Tänavatele kogunenud jalutajad ja pealtvaatajad aplodeerisid meile. Rohkelt visati lilli, mida õhust kinni püüti ja nõõpauku kinnitati. Leidus ka tütarlapsi, kes rivi kõrval sammudes kodumaakaitsejaid suudlesid. Tohtu ühtekuuluvuse ja sõnatu üksteisemõistmise tunne hoovas kõikjalt rahva hulgast eesti sõdurile vastu. Kui pealtvaatajaskonna eest möödusid tööliste rühmad või Punaarmee, siis valitses sügav vaikus, mis näitas selgesti, kuhu poole kaldus rahva poolehoid ja armastus.

Neist sündmustest oli igapäevale päevselge, kuidas Nõukogude Liit oli Eestis valitseva seadusliku riigivõimu kukutamise ette valmistanud.

Juunikuu lõpp ja juulikuu esimene nädal möödusid ootuste tähe all. Aega viideti peamiselt bridži mängimisega kooli võimlas ja selle kõrval asuvates riietusruumides, kus olime ülemuste silma alt eemal. Kuna ilmad olid suviselt kuumad, oli hea ennast vahetevahel kõrval olevas duširuumis jahutamas käia. Need, kes bridži ei mänginud, viitsid aega juturaamatute lugemisega. Raamatute laenutamisel oli valik suur ja keldris asuvast raamatukogust võis oma käega sobiva või meeldiva raamatu võtta.

Laupäeva, 6. juuli hommikupoolikul pühitses suurtükiklass oma ülema kpt V. Villemsoni 39. sünnipäeva. Keldrikorraldusel asuvasse vaiksesse ruumi oli muretsetud paar kasti õlut ja koos olles arutati päevasündmuseid ning kursuse eelseisvat lõpetamist. Kpt V. Villemson andis õpilaste teenistuskäigu kohta oma hinnangu.

Kesknädalal, 10. juulil 1940. a loeti suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilased Sv Tehnikakooli vastavate klasside kursuse lõpetanuteks ja Eesti Vabariigi Presidendi käskkirjaga relvastatud jõududele (9. juulist 1940. a nr 36) ülendati meid kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnantideks.

Ajakirjas Sõdur ilmus rubriigis „Sõjaväe elu” selle sündmuse kirjeldus koos lõpetajate ülesvõttega pealkirja all “Lõpetajaid Sõjakoolist ja Sõjaväe Tehnikakoolist”.⁴⁷

“10. juuli kujunes sündmusrikkaks tähtpäevaks meie Sõjavägede Õppeasutisele, mille koosseisus olevad Sõjakool ja Sõjaväe Tehnikakool lasksid välja oma järjekordsed lennu lõpetajaid.

Sõjakooli ohvitseride-jalaväeklassi lõpetas 41 lipnikku. Vabariigi Presidendi käskkirjaga relvastatud jõududele nr. 35, 9. juulist 1940 kõik lõpetajad ühtlasi kõrgendati nooremleitnantideks arvates 10. juulist 1940.

Sõjaväe Tehnikakooli lõpetas suurtükiväe alal 25 lipnikku ja 5 leitnanti. Neist viimased olid hariduse täiendamiseks lähetatud Sõjaväe Teh-

⁴⁷ Sõdur, nr 29–30, 1940. Lk 695–697.

nikakooli juurde. Üldiselt kuulusid Sõjaväe Tehnikakooli lõpetajad kahte klassi. Nimelt lõpetas suurtükiklassi 13 lipnikku ja 3 leitnanti ning pürotehnikaklassi 12 lipnikku ja 2 leitnanti. Vabariigi Presidendi käskkirjaga relvastatud jõududele nr. 36, 9. juulist 1940 ühtlasi kõrgendati nooremleitnantideks ka Sõjaväe Tehnikakooli lõpetanud lipnikud.

Eestähendatud sündmuste tähistamiseks oli samal päeval, s. o. 10. juulil kell 12. 00 korraldatud aktus Vabariigi Ohvitseride Keskkogu suures saalis. Aktusest võtsid osa peale lõpetajate ja Sõjakooli ning Sv Tehnikakooli juhtkonna ka veel sõjaväe ja Sõjaministeeriumi kõrgemaid juhte eesotsas Sõjavägede Juhataja kindralmajor G. Jonsoni ja Sõjaministri kindralmajor T. Rotbergiga, samuti ka mõlema kooli õppejõude nii sõjaväest kui ka väljaspool sõjaväge.

Aktusel sõna võttes Sõjavägede Juhataja oma kõnes tõi kõigepealt tervitusi lõpetajaile Vabariigi Presidendi kui relvastatud jõudude kõrgeima juhi poolt ja soovis ka omalt poolt lõpetajaile õnne ja edu edaspidises töös ja tegevuses, märkides ühtlasi, et olukord on nüüd muutunud võrreldes sellega, mis oli õppekursuse algul. See muutunud olukord aga seab lõpetajaile ette veelgi suuremaid nõudeid ja kohustusi. Eriti rõhutas Sõjavägede Juhataja seejuures sisemise distsipliini teadliku süvendamise vajadust nii ohvitserides endis kui ka alluvais. Edasi selgitas ta, et sõjavägi ei saa jääda Eesti rahva ja riigi uute eluvormide kujundamisel ükskõikseks pealtvaatajaks, vaid peab seejuures kõigiti kaasa aitama, kusjuures ohvitserkond, kellel on alaline kontakt oma alluvatega, ei tohi unustada oma ülesannete täitmisel, et sõjavägi moodustab endast lahutamatu osa oma rahva lihast ja verest.

Tuues esile meie võimsa idanaabri N. Liidu sõjajõudude siinviibimise tähtsust rahu alalhoidmise tegurina, Sõjavägede Juhataja kriipsutas alla vajadust käituda sellaselt, et veelgi süveneks usalduslik vahekord ja sõprus meie ja N. Liidu sõjaväe vahel ja et N. Liidu iga ohvitser ja sõdur leiaks meie igas sõjaväelases endale väärrika liitlase.

Oma kõne lõpul kindral Jonson tänas Sõjavägede Õppeasutiste ülemat kolonel K. Lauritsat, Sõjakooli ülemat kolonel J. Soodlat ja Sõjaväe Tehnikakooli ülemat kolonelleitnant A. Simsoni ning koolide lektoreid ja ka lõpetajaid tehtud töö eest, mille järel mängiti tema ettepanekul Eesti ja meie liitlase N. Liidu hümn.

Järgnes auhindade ja diplomite väljaandmine lõpetajaile Sõjavägede Juhataja kindral Jonsoni poolt.

Aktuse lõpul Sõjavägede Õppeasutiste ülem kolonel K. Laurits tänas Sõjavägede Juhatajat ja Sõjaministrit selle eest, et nad on aega ja võimalust leidnud osa võtta aktusest, tõstes sellega aktuse kaalu, tähtsust ja pidulikkust. Ühtlasi palus kolonel Laurits Sõjavägede Juhatajat edasi anda tema enda, Sõjavägede Õppeasutiste ohvitserkonna ja lõpetajate tervitus Vabariigi Presidendile. Sõjaministrit aga palus ta edasi anda tervitusi Vabariigi Valitsusele, lisades juurde seejuures, et Sõjavägede

Õppeasutised täies koosseisus tahavad kindlasti täita oma kohuseid ja abistada Vabariigi Valitsusel saavutada neid eesmärke, mida see endale on üles seadnud rahva ja riigi hea käekäigu korraldamiseks.”

Sõjaväe Tehnikakooli lõpetajad

I. Leitnandid: 1) Enn Raendi, 2) Johannes Mõtsküla, 3) Jaan-Konstantin Kristjuhan, 4) Jaan Liiv, 5) Paul Värk.

Sõjaväe Tehnikakooli II lennu (1940) lõpetanu rinnamärk*

II. Lipnikud, kes ühtlasi ülendati nooremleitnantideks: 1) Agu Aarna, 2) Julius-Aleksander Kabel, 3) Edgar-Rudolf Arumeel, 4) Leopold Taar, 5) August Pehka, 6) Gustav Piller, 7) Armin Vene, 8) Johannes Jaagus, 9) Johannes Seks, 10) Elmar Linsi (Linsi), 11) Mihkel Haavamäe, 12) Viktor-Emanuel Orav, 13) August Võhma, 14) Erich Linalaid, 15) Jaak Varik, 16) Konrad Rõngelep, 17) Villibald Karuse, 18) Aleksander Vahari, 19) Juhan Priikask, 20) Olev-Hilarius Kornet, 21) Mart Purgas, 22) Jüri Luiker, 23) Richard Aardma, 24) Heino Maidre, 25) Evald-Friedrich Ruus.

Eesti suurima lugejaskonnaga ajaleht Päevaleht avaldas oma 11. juuli väljaandes

selle sündmuse kohta samasisulise kirjutise pealkirja all „Sõjavägede õppeasutused aitavad Vabariigi Valitsust eesmärkide saavutamisel. Lasti välja järjekordne lend noori ohvitseri”.

Lisaks eespool toodud aktuse kirjeldusele peab mainima, et aktusest võtsid osa ka Tallinnas viibinud Nõukogude sõjajõudude komandörid.

Õppeasutuste kombe kohaselt toimus teenistukohtade valik lõpetamise paremuse järjekorras, s.o kõige parem lõpetaja valis kõige enne. Samas tehti lõpetajatele teatavaks, et 12.–25. juulil on nad lubatud erakorralisele puhkusele ja et 26. juulil peavad nad esinema oma väeosa ülemale.

Muutunud olukorra tõttu oli tühistatud ettenähtud kuuekuulise tööpraktika nõue. Käsirelvaklassi lõpetanud ohvitseride tööpraktikat lühendati ja neid kästi 8. juuliks kooli ilmuda, et omale väeosa valida.

25. juulil kinnitati Sv Tehnikakooli lõpetanud ohvitseride rinnamärgi põhikiri, mis saadeti koos Sv Tehnikakooli lõpetanud ohvitseride rinnamärgi tunnistusega 31. augustil kõikidele II kursuse lõpetanud ohvitseridele.

* Sõjaväe Tehnikakooli lõpetanud ohvitseride rinnamärgi põhikiri (kinnitatud

* * *

Koolis viibitud nelja aasta jooksul läbisime teoreetilisi ja praktilisi kursuseid, mille läbimine tähendanuks Lääne-Euroopas insenerikutse omandamist. Sv Tehnikakool oli värskelt ellukutsutud õppeasutus ja on loomulik, et selle õppekavas ja juhtimises esinesid mõned puudused, millest väärivad mainimist järgmised.

- Käsirelva- ja suurtükiklassi õppekavas puudus Tallinna Tehnikaülikooli õppeaine “Masinaelemendid”, mis on vajalik ükskõik missuguse masina konstrueerimisel.
- Samadel klassidel puudus masinaehituse käsiraamat. Aastaid hiljem selgus, et oli olemas saksakeelne käsiraamat “Taschenbuch für den Maschinenbau”, mille koostajaks oli prof H. Dubbel. Selle raamatu omamine oleks õppetööle palju kaasa aidanud.
- Lähema kontakti saavutamiseks ja õpilaste paremaks tundmaõppimiseks oleks kooliülem pidanud olema mõne õppeaine lektor. Pärast kooliülemate vahetust kadusid nn kooliülema tunnid ja seegi vähene kontakt, mis oli enne olemas.
- Õppekava oli täidetud mitmesuguste tarvilikkude õppeainetega, kuid ei oleks halba teinud, kui kooli tunnikavasse oleks lisatud teisel, kolmandal ja neljandal õppeaastal laulukoori tunnid.
- Manöövritest, millest Sv Tehnikakool osa võttis, oleks pidanud välja jätta kõik kooli juurde hariduse täiendamiseks lähetatud kutseohvitserid ja selle asemel andma õpilastele-lipnikele võimaluse sooritada jalaväe juhtimise praktika.
- Sõjakunsti ajaloo, Esimese maailmasõja ja Vabadussõja tundides õppisime tundma minevikus toimunud lahingute käiku, taktikat ja strateegiat. Kahjuks ei pühendatud olevikus, äsja alanud Teise maailmasõja sündmuste ja lahingute analüüsile ühtegi minutit. Viimase õppeaasta jooksul vallutas Saksamaa Poola, Norra, Hollandi, Belgia ja Prantsusmaa. Ei taha uskuda, et Sõjavägede Staabi andmed nende sõjakäikude kohta piirdusid ajalehtedes avaldatud teadaannetega.

Ühiste ja suurte lootustega alustasime 1936. a sügisel Sv Tehnikakoolis õppetööd, et anda oma parim meie väikese, kuid kalli kodumaa kaitseks ja tema vabaduse säilitamiseks. Meie unistused purunesid 1940. aastal. Olime tummadeks tunnistajateks ja passiivseteks pealtvaatajateks ajal, mil võõras

Sõjavägede Juhataja käskkirjaga nr. 45 25. juulil 1940) § 3: Rinnamärk kujutab sümboolselt riigikaitse (kilp, mõõk) vajadust ja aktiivset tahet ja valmisolekut (lõvi) selleks. Ühtlasi sümboliseerib märk tehnika rakendamist sõjateadusse (hammasratas kilbil) ja märgi kandja sidemeid Sõjaväe Tehnikakooliga (“ST”).

võim määrates meie isade maal, vägistas meie omariikluse ja röövis meie rahva vabaduse.

3.6. Sõjaväe Tehnikakooli III kursuse komplekteerimine ja õppetöö aastatel 1938–1940

Sv Tehnikakooli III kursuse komplekteerimise aluseks oli sõjavägede ülemjuhataja 1. märtsi 1938. a käskkiri nr 42, milles kästi alustada sama aasta 1. septembril õppetööd elektrotehnika- ja motomehaanikaklassis. Sisseastumiseks tuli sooviavaldusi vastu võtta 27. aprillini ja võistluseksamid pidid algama 27. juunil 1938.

Vastavad teadaanded ilmusid kõikides suurema lugejaskonnaga ajalehtedes ja sooviavalduste esitamise tähtajaks oli sisse antud umbes 400 sooviavaldust.

27. ja 28. juunil toimus arstlik kontroll ja järgnevatel päevadel leidsid Tondil Valges Majas aset kirjalikud ja suulised sisseastumise võistluskatsed. Võistluskatsetega alustas umbes 250 sooviavaldajat ja nende tulemusel selgus 45 kandidaati, kes täitsid kõiki vastuvõtmise tingimusi.

a. Reservist võeti vastu 16 lipnikku

1. Ernits, Jean-Martin
2. Hiielo, Raivo
3. Hindoala, Leonhard
4. Kiisk, Eerik
5. Kiisk, Harri
6. Kippar, Heino
7. Künnis, Edgar
8. Laanemäe, Toivo
9. Pallo, Hans-Endel
10. Põrk, Valentin
11. Riit, Leonhard
12. Ringvee, Harri
13. Ristmäe, Oskar
14. Samel, Aleksander
15. Saukas, Lembit
16. Viirsalu, Richard

b. Tegevteenistusest võeti vastu 13 portupeeaspiranti

1. Kuusik, Leo
2. Lina, Leonhard
3. Luts, Leonhard

4. Nurmse, Oskar-Villiam
5. Nõmm, Mihkel
6. Nõvandi, Roman
7. Olljum, Johannes
8. Rea, Valerian-Alfons
9. Rinne, Oskar
10. Saue, Julius
11. Soomet, Valdus
12. Taggoma, Ain
13. Valdas, Peet

c. Tegevteenistusest võeti vastu 16 aspirant-nooremseersanti

1. Aarma, Alfred
2. Allik, Karl-Erich
3. Einila, Märt
4. Himma, Arnold
5. Kurdla, Erich
6. Laansalu, Johannes
7. Neito, Aleksander-Eduard
8. Nurmela, Valdeku
9. Palm, Annus
10. Plaks, Ferdinand
11. Põllusaar, August
12. Sibul, Karl-Lembit
13. Tiidus, Heino
14. Tubalkain, Karl
15. Uusimaa, Oskar-Eugen
16. Viiard, Aadu

Sv Tehnikakooli III kursuse asukohaks oli SÜÕ I ploki läänepoolne ots. Meeskonna magamis- ja riiete- ning saabaste, kohvrite, relvade puhastamise ruum ja lugemistuba asusid alumisel korrusel. Elektrotehnikaklassi ülemaks oli kpt Voldemar Issako sidepataljonist ja motomehaanikaklassi ülemaks kpt Paul Kommusar auto-tanki rügemendist.

Sv Tehnikakooli vastuvõtutingimused täitnud kandidaate kästi 29. augusti hommikul kooli ruumidesse ilmuda. Esimesed päevad kulusid vormiriietuse sobitamiseks ja välja antud varustuse vastuvõtmiseks ning paigutamiseks. Portupeeaspirantidel oli lihtsam: nad tulid kooli oma vormiriietuses ja pidid ainult oma auastmetunnused vahetama. Samal ajal ülendati Vabariigi Presidendi käskkirjaga relvastatud jõududele lipnikeks 13 portupeeaspiranti ja 16 aspirant-nooremseersanti.

III kursuse ja ühtlasi elektrotehnikaklassi vanemaks määrati lpn J. Olljum ja motomehaanikaklassi vanemaks lpn V. Soomet.

Kui kõik noored mehed olid vormiriietuses, ilmus kohale ülesvõtja, kes nad plaadile jäädvustas.

Enne õppetöö algust inspekteeris mõlemaid kursuseid sõjavägede ülemjuhataja kindralleitnant J. Laidoner.

I õppeaasta 1938/39

I semester 1938. a sügisel

Õppetöö algas 1. septembril ja õppekavas esinenud ained vastasid oma sisult ja ulatuselt II kursuse käsirelva- ja suurtükiklassi õppeainetele. Tehnilise joonestuse lektoriks oli prof H. Einberg, kes asendas K. Grimmi (dipl ins).

Õhtuste ettevalmistustundide ajal korraldas kooliülem kol A. Normak matemaatikakursuseid, kus korraldi algebraülesannete lahendamist ja logaritmitabelite kasutamist. Tema lahkumisega lõppesid need "ülessoojendamise" tunnid, kuna ei leidunud kedagi, kes seda tööd vabatahtlikult oleks jätkanud.

Alates 1. oktoobrist 1938 olid klassikoosseisud alljärgnevad.

Elekrotehnikaklass

1. Aarma, Alfred
2. Allik, Karl-Erich
3. Himma, Arnold
4. Hindoala, Leonhard
5. Kiisk, Eerik
6. Kiisk, Harri
7. Kurdla, Erich
8. Kuusik, Leo
9. Laanemäe, Toivo
10. Laansalu, Johannes
11. Lina, Leonhard
12. Neito, Aleksander-Eduard
13. Nurmela, Valdeku
14. Nõvandi, Roman
15. Olljum, Johannes
16. Pallo, Hans-Endel
17. Palm, Annus
18. Plaks, Ferdinand
19. Põllusaar, August
20. Saue, Julius
21. Tiidus, Heino
22. Viiard, Aadu

Motomehaanikaklass

1. Einila, Mart
2. Ernits, Jean-Martin
3. Hiielo, Raivo
4. Kipper, Heino
5. Künnis, Edgar
6. Luts, Leonhard
7. Nurmse, Oskar-Villiam
8. Nõmm, Mihkel
9. Põrk, Valentin
10. Rea, Valerian-Alfons
11. Riit, Leonhard
12. Ringvee, Harri
13. Rinne, Oskar
14. Ristmäe, Oskar
15. Sarnet, Aleksander
16. Saukas, Lembit
17. Sibul, Karl-Lembit
18. Soomet, Valdur
19. Taggoma, Ats
20. Tubalkain, Karl
21. Uusima, Oskar-Eugen
22. Valdas, Peet
23. Viirsalu, Richard

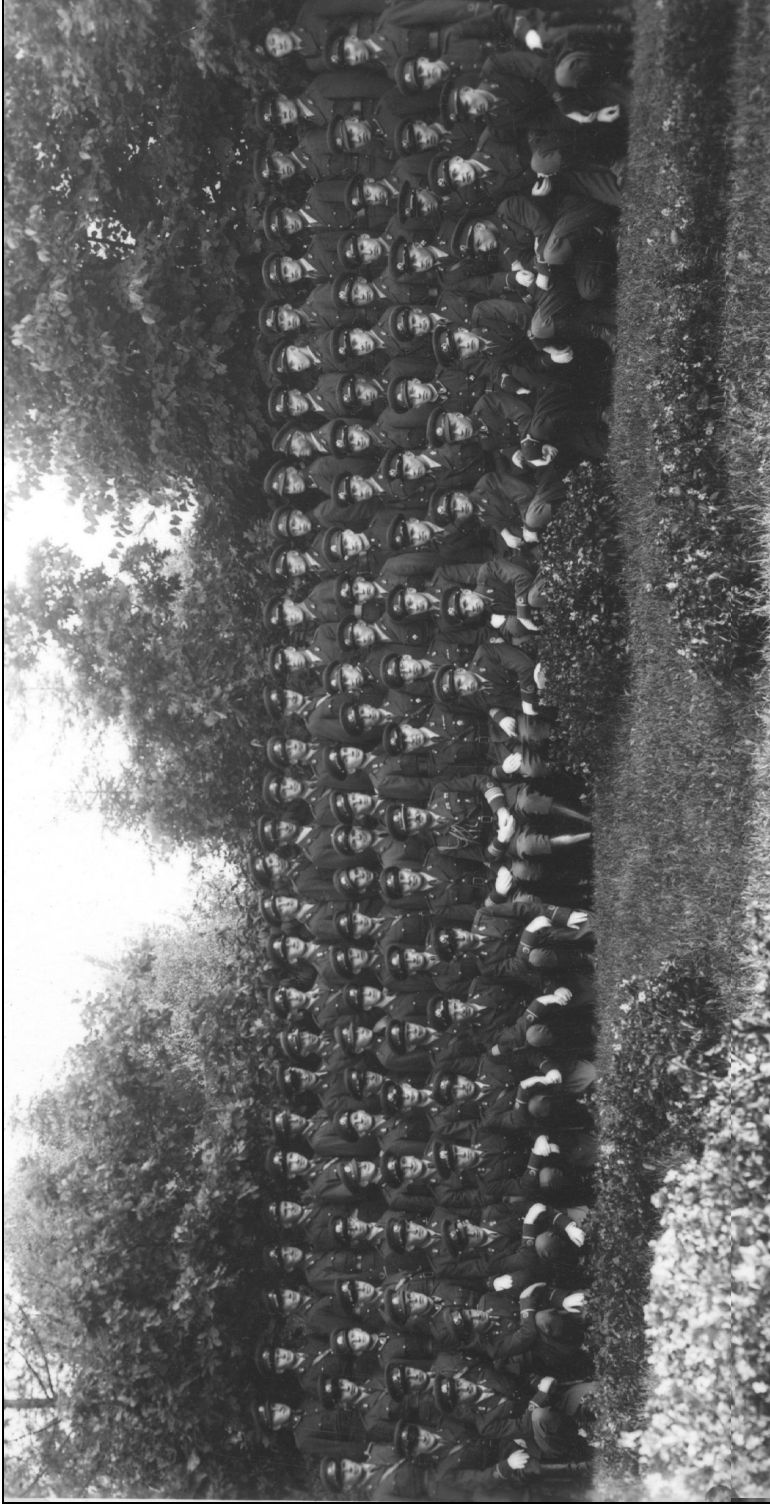
Esimese semestri jooksul eemaldati kursuselt lpn E. Kiisk ja lpn L. Saukas, kes ülemeelikus tujus tulistasid SÜÕ maa-alal välisvalgustuse postide otsas rippuvaid elektrilampe, rikkudes rahu ja hävitades riigi vara.

6.–9. oktoobrini 1938 võttis III kursus osa Sv Tehnikakooli kompanii koosseisus 3. diviisi sügismanöövritest Saue vallas Rapla rajoonis. Nende manöövrite kirjeldus on toodud juba eelnevates peatükkides.

Novembrikuu lõpul 1938 esitas lpn O. Ristmäe Sv Tehnikakoolist lahkumise avalduse ja see ka rahuldati.

Detsembrikuus algasid eksamid ja kuna tööpinge oli suur, leidis neid, kes ei suutnud eksamit esimesel katsel sooritada. Eksamist läbikukkunutele ja hinnete parandajatele võimaldati sooritada järgmise semestri alguses uus eksam.

22. detsembrist 1938 kuni 2. jaanuarini 1939 oli puhkus, mida igapäev kasutas oma soovide järgi.

Sõjaväe Tehnikakooli II ja III kursus 1938. a

II semester 1939. a kevadel

Selle semestri õppeained vastasid üldjoontes II kursuse käsirelva- ja suurtüki-klassi ainetele, mis on toodud eespool. Semestri alguses korraldatud eksamitel ja eelmise semestri hinnete parandamisel ei suutnud lpn T. Laanemäe ja lpn V. Põrk rahuldavaid tulemusi saavutada, mistõttu nad eemaldati koolist.

1939. a mais võttis III kursuse osa SÜÕ ühepäevasest manöövrivõistlusest Sv Tehnikakooli kompanii koosseisus. Järve jaamas asuti varahommikul rongile, millega sõideti Keilasse. Keilas toimus mahalaadimine, rännak, kohtumislahing ja naasmine Tondile, mida on samuti kirjeldatud juba eespool.

Teise semestri õppeainete eksamid tekitasid raskusi lpn A. Taggomale, kes viidi tema omal palvel üle Sõjakooli ohvitseriklassi. Ülejäänud õpilased sooritasid eksamid edukalt ja 16. juulist kuni 31. augustini 1939 oli neil ette nähtud vaheaeg.

II õppeaasta 1939/40

III semester 1939. a sügisel

3. septembril 1939 alustati teist õppeaastat. III kursuse vanemaks määrati lpn O. Rinne, elektrotehnikaklassi vanemaks lpn J. Olljum ja motomehaanikaklassi vanemaks jäi endiselt lpn V. Soomet.

Õppekava vastas II kursuse käsirelva- ja suurtükiklassi õppekavadele. Ainuse erinevus oli, et tehniline mehaanika I (tugevusõpetus) oli asendatud rakendusmehaanikaga, mida luges prof H. Einberg. Asendus oli tingitud prof O. Maddisoni raskepärasest iseloomust, käitumisest ja õpetamise meetoditest.

Motomehaanikaklassi õpilaste tunniplaanis esines autojuhtimise teooria, kus lektoriks oli üks veebel auto-tanki rügemendist.

III kursuse õpilaste algatusel korraldati SÜÕ ohvitseride kasiinos tantsukursuseid ja kellaviiteed, millest osavõtt oli alati arvukas.

1939. a detsembrikuus võttis III kursuse osa Sv Tehnikakooli kompanii koosseisus Tallinna garnisoni talvemanöövritest Saku ja Lehmja rajoonis.

Detsembrikuu lõpul sooritasid kõik õpilased eksamid edukalt ja nad lubati puhkusele, mis kestis 22. detsembrist 1939 kuni 2. jaanuarini 1940.

IV semester 1940. a kevadel

Semestrit alustati 3. jaanuaril. Käsirelvade ja suurtüki remondi asemel oli elektrotehnikaklassi õpilaste õppekavas sidevahendite materiaalosa, hooldamine ja korrastamine ning motomehaanikaklassi õpilaste omas plahvatusmootori tundmaõppimine ja hooldamine.

Varakevadel algasid motomehaanikaklassi õpilastel autojuhtimise praktilised tunnid. Kasutamiseks oli üks vana Buick, mida sai käivitada elektristarteriga või käsitsi vända abil. Reegliks oli, et kui sõidu ajal mootor välja suri, pidi autost välja ronima, et seda vändaga startida. Sõidud toimusid II ploki ees asuvatel teedel, kus tavaliselt treeniti jalgrivi. Alguses sai iga õpilane sõita 10 minutit. Hiljem kasvas minutite arv ja tehti ka sõite linnas. Keskmiselt sai iga õpilane umbes 6 autosõidutundi.

IV semestri õppetööd mõjutasid tugevasti välis- ja sisepoliitilised sündmused, eriti Nõukogude Liidu nõudmised vastastikuse abistamise lepingu täitmisega seoses: Nõukogude Liit esitas pidevalt alusetuid süüdistusi ja kauples endale suuremaid õiguseid. Eriti halvavalt mõjus nõudmine loovutada SÜÕ hoonete, millest tuli lahkuda nelja tunni jooksul. Kui vaevalt saadi ennast uues asukohas sisse seada, et pooleli jäänud õppetööd jätkata, lavastati Punaarmee toetusel kõige jõhkramal viisil riigivõimu ülevõtmine, Eesti sõjavägi saadeti laiali jne. Kõikidest vintsutustest hoolimata õnnestus õppetöö siiski lõpetada, eksamid sooritada ja hinded välja panna.

Lõpetatud IV semestrile järgnes 16.–31. juulini puhkus. Kui puhkuselt naasime, ei olnud selgunud Sv Tehnikakooli edasine saatus. Aega täideti peamiselt siseteenistusega ja poliitiliste tundide korraldamisega, kus ülistati Nõukogude Liidu elu, korda, võimsust ja saavutusi “suure juhi ja õpetaja, isakese” J. Stalini juhtimisel. 15.–31. augustini võimaldati lisapuhkust, kuna koolis viibivate õpilastega ei osatud midagi mõistlikku ette võtta. Arvatavasti otsustati selle aja jooksul Sv Tehnikakooli saatus – kool kuulus sulgemisele. Kui III kursuse õpilased kooli tagasi jõudsid, ülendas siseminister Vabariigi Presidendi ülesannetes oma 8. augusti 1940. a käskkirjaga relvastatud jõududele nad kutseohvitseri õigustega nooremleitnantideks.

Edasises on ära toodud samal ajal (st 8. augustil 1940. a) Sv Tehnikakoolis kutseohvitseridele vajaliku väeliigi ettevalmistuse omandanud lipnikud.

Johannes Olljum – inseneriväe side alal, Erich Kurdla – jalaväe alal, Karl-Erich Allik – jalaväe alal, Leonhard Luts – jalaväe alal, Oskar Rinne – soomusväe auto-tanki alal, Valdeku Nurmela – jalaväe alal, Ferdinand Plaks – inseneriväe pioneeri alal, August Põllusaar – jalaväe alal, Oskar-Villiam Nurmse – soomusväe auto-tanki alal, Annus Palm – jalaväe alal, Heino Kipper – suurtükiväe alal, Valdur Soomet – jalaväe alal, Oskar-Eugen Uusimaa – jalaväe alal, Arnold Himma – jalaväe alal, Aleksander Samel – jalaväe alal, Aadu Viiard – jalaväe alal, Johannes Laansalu – inseneriväe

pioneeride alal, Leonhard Hindoala – jalaväe alal, Harry Kiisk – jalaväe alal, Peet Valdas – inseneriväe side alal, Valerian-Alfons Rea – soomusväe autotanki alal, Karl Tubalkain – inseneriväe pioneeride alal, Leo Kuusik – inseneriväe side alal, Heino Tiidus – inseneriväe pioneeride alal, Edgar Künnis – jalaväe alal, Jean-Martin Ernits – suurtükiväe alal, Mihkel Nõmm – suurtükiväe alal, Alfred Aarma – lennukiväe alal, Karl-Lembit Sibul – inseneriväe pioneeride alal, Harry Ringvee – suurtükiväe alal, Aleksander-Eduard Neito – jalaväe alal, Roman Nõvandi – inseneriväe side alal, Raivo Hiielo – suurtükiväe alal, Leonhard Lina – inseneriväe alal, Richard Viirsalu – suurtükiväe alal, Leonhard Riit – jalaväe alal, Märt Einila – lennukiväe alal, Hans-Endel Pallo – jalaväe alal.

III kursuse õpilastel õnnestus kahe aasta jooksul ainult pool õppeainetest läbi võtta. Neist enamik kuulus Tallinna Tehnikaülikooli õppeainete hulka. Kahel järgneval õppeaastal oleks tulnud käsitlemisele sõjatehnilised ja sõjalised õppeained kutseohvitseridele ning sõjaväetehnikutele ettenähtud nõuete ulatuses. Asetleidnud muudatuste tõttu määrati ühendatud ohvitserid teenistuskohdadele Eesti sõjaväes ja selle likvideerimisel septembrikuu alguses viidi nad üle Punaarmee koosseisu.